

บทที่ 4

การวิเคราะห์การสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรศช.

บทนี้จะนำเสนอการนำสภาพปัญหาเกี่ยวกับบทบาท และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรศช. มาวิเคราะห์ด้วยการใช้ทฤษฎีอธิบายสมมติฐานในการศึกษา ซึ่งให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความชอบธรรมทางการเมือง ผลการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง อันนำไปสู่เป้าหมายหลักในการสร้างการยอมรับทางการเมืองของรศช. ที่ขึ้นสู่อำนาจเพื่อเพิ่มความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มรศช. ซึ่งจะมีการนำเสนอต่อไปนี้ คือ

1. ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การสร้างการยอมรับทางการเมือง
2. สาเหตุ สภาพแวดล้อม และเงื่อนไขในการยึดอำนาจ
3. ผลการดำเนินการสร้างการยอมรับ
4. การนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของรศช.

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างการยอมรับทางการเมือง

ความชอบธรรมทางการเมืองมีความแตกต่างกันไปในเรื่องของยุคสมัย และสังคม บางครั้งการใช้รูปแบบ และวิธีการเดียวกันในการกระทำหนึ่งใดเพื่อสร้าง หรือ อ้างความชอบธรรมทางการเมืองอาจไม่สามารถใช้ได้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงบริบทสถานการณ์ หรือ ปัจจัยอื่นๆที่แตกต่างกันออกไป ในการศึกษาสามารถแบ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการยอมรับทางการเมืองในช่วงเวลาที่รศช. เข้าไปมีบทบาททางการเมืองในประเทศไทยหลังยึดอำนาจไว้ดังต่อไปนี้

- 1.1 บริบทสถานการณ์
- 1.2 ความยอมรับที่มีต่อการแทรกแซงทางการเมือง

1.1 บริบทสถานการณ์

Harold Crouch แบ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแทรกแซงทางการเมืองของทหารไว้ 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน (Internal Factor) และปัจจัยภายนอก (External Factor) เกี่ยวกับบริบทสถานการณ์นี้สามารถนำปัจจัยภายนอกมาอธิบายประกอบกับบริบทการเปลี่ยนแปลงด้วยแนวความคิดโลกาภิวัตน์ ทหารจำเป็นที่จะต้องพิจารณาปัจจัยภายนอกให้สอดคล้องกับระดับการแทรกแซง

ทางการเมืองภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ เพื่อที่จะทำให้การดำเนินการเกิดความชอบธรรม Harold Crouch ได้แบ่งปัจจัยภายนอกไว้ 3 แบบ คือ เงื่อนไขทางสังคม-เศรษฐกิจ (Socio Economic Condition) สถานการณ์ทางการเมือง (Political Circumstance) และปัจจัยเกี่ยวกับนานาชาติ (International Factors) ซึ่งใกล้เคียงกับปัจจัยบริบทสถานการณ์ที่งานศึกษานำเสนอดังที่จะได้กล่าวต่อไป

นับจากการทำรัฐประหารรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร นำโดยพล.ร.อ.สังัด ชล่ออยู่ และนายทหารยังเติร์ก วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520 แล้วเป็นเวลาเกือบ 14 ปี ที่ทหารไม่ประสบความสำเร็จกับการยึดอำนาจทางการเมืองจากรัฐบาล รสช.ทำการยึดอำนาจในระยะเวลาที่สังคมมีความซับซ้อนหลังการเติบโตภายใต้ระเบียบโลกใหม่ ทำให้รสช.ต้องเผชิญหน้ากับความสลับซับซ้อนของโครงสร้างสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นยุคที่มีการหลั่งไหลด้านข้อมูลข่าวสารมากมาย ดังนั้นสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นของงานศึกษานี้จะแบ่งบริบทสถานการณ์ที่รสช.ต้องเผชิญไว้ 3 บริบทดังต่อไปนี้ คือ

1.1.1 กระแสประชาธิปไตย

1.1.2 เทคโนโลยีสารสนเทศ

1.1.3 การรับรู้ และการศึกษาของประชาชน

1.1.1 กระแสประชาธิปไตย

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ที่มีรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ปกครองประเทศภายใต้อิทธิพลทหาร แต่หลังจากนั้นในช่วงที่นายทหารยังเติร์กมีอำนาจทางการเมืองสูง และยึดอำนาจจากรัฐบาลนายธานินทร์ ประเทศไทยได้เปลี่ยนจากระบบเผด็จการทหารภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเข้าสู่ลักษณะการปกครองระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์เป็นนายกรัฐมนตรี พล.อ.เปรม คือ ตัวเชื่อมระหว่างอำนาจในกองทัพ และการเป็นตัวแทนจากพรรคการเมือง ในขณะที่ภาคประชาชนนั้นกำลังมุ่งเข้าสู่การปกครองแบบเสรีนิยมอย่างต่อเนื่อง¹ หลังจากการเปิด

¹ สุวรรณ บัณฑิต, "ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทูต และประชาชน ช่วง 2531 – 2535," (รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 185.

กว้างเสรีแบบค่อยเป็นค่อยไปนี้จึงเข้าสู่ยุคของพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกฯที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งได้รับการเรียกร้องผ่านกระแสประชาชน นิสิตนักศึกษา และสื่อมวลชน รัฐบาลพล.อ.ชาติชายทำการบริหารประเทศแบบเสรี อาทิ การยกเลิกพระราชบัญญัติการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ และออกพระราชบัญญัติปลดปล่อยนักโทษการเมืองข้อหาคอมมิวนิสต์ ยกเลิกคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับที่ 42 (ปว.42) เพิ่มเสรีภาพสื่อมวลชน และออกกฎหมายประกันสังคมตามข้อเรียกร้องของกลุ่มแรงงาน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานให้คนไทยตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพ และการเรียกร้องตามหน้าที่ความเป็นพลเมืองของตนเอง ความเชื่อที่ว่าประชาธิปไตยมาจากการยอมรับและความคิดเห็นของคนหมู่มาก รวมไปถึงการที่ประชาชนมีสิทธิได้เลือกผู้นำเป็นความชอบธรรมโดยกระบวนการ (Legitimacy by Procedure) และกลายเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลทุกรัฐบาลต้องตระหนัก

ในช่วงรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ระบบทุนนิยมเสรี และประชาธิปไตยได้เข้าสู่กลุ่มต่างๆในทุกระดับ การเมือง และการผลิตแบบทุนเกิดจากแรงผลักดันของเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศซึ่งเข้าไปมีผลต่อการพัฒนาการในภาคประชาชน ดังนั้นรัฐ และทุนจำเป็นที่จะต้องระวังเกี่ยวกับการปฏิวัติเป็นอย่างมาก เพื่อไม่ให้ภาพพจน์ของประเทศเสียหาย แต่รัฐบาลพล.อ.ชาติชายได้ทำให้ระบบการเมืองที่ตัวเองสร้างขึ้นเปราะบางอีกครั้ง ส่วนใหญ่เป็นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน และปัญหาความแตกแยกในรัฐบาล รวมไปถึงกระทบกระเทือนผลประโยชน์สถาบันทหาร ทำให้คณะรชช.ทำหน้าที่ในฐานะกองทัพนั่งชาติยึดอำนาจในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 สภาพการเมืองจึงกลับเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยที่มีการแทรกแซงทางการเมืองโดยทหารอีกครั้ง

ดังนั้นบริบทประชาธิปไตยในช่วงระยะเวลาที่รชช.เข้ายึดอำนาจจนถึงการลงจากอำนาจการปกครองประเทศจึงเป็นผลมาจากสาเหตุ 3 ประการ เป็นสำคัญ คือ

1. การเสื่อมสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์
2. การเติบโตของทุนนิยมเสรี
3. การขยายตัวของเศรษฐกิจภูมิภาค และเศรษฐกิจโลก

ประการแรก แนวความคิดของ Harold Crouch อธิบายถึงปัจจัยนี้ว่าเกิดจากการแข่งขันของขั้วอำนาจในสงครามเย็น เพื่อปกป้องการค้า และผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจ จึงมีการสนับสนุนทหารในประเทศกำลังพัฒนาปกครองรัฐบาล แต่หลังจากการล่มสลายของกำแพงเบอร์ลินในปีพ.ศ.2532 ทำให้แนวความคิดประชาธิปไตย การ ระบบการเมืองแบบเสรีนิยม และ

เศรษฐกิจทุนนิยมเสรีกระจายไปทั่วโลก สิ่งที่มาทำให้แนวความคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์เสื่อมสลาย ส่งผลต่อการพัฒนาระเบียบเศรษฐกิจใหม่ และระเบียบโลกใหม่ แต่ที่สำคัญ การล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์นี้เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงชัยชนะของประชาธิปไตยแบบเสรี และสิทธิมนุษยชนที่ต่อสู้กันมาในช่วงระยะเวลาที่มีสงครามเย็น แนวความคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ของชโยนันต์ สุมทวนิช สามารถนำมาอธิบายบริบทนี้ได้ว่า ระเบียบโลกใหม่ได้คุกคามอำนาจเดิมของกองทัพ และระบบราชการที่มีการสร้างกระแสประชาธิปไตยเสรี (Liberal – democratic situation) เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นประจวบเหมาะับช่วงเวลาของการรัฐประหารสช. ทำให้ประเทศไทยที่มีระบบเศรษฐกิจผูกติดกับระบบการค้าโลกต้องรับเอาแนวความคิดประชาธิปไตยเสรีใหม่เข้ามา ซึ่งส่งผลไปสู่การรับรู้ และการศึกษาของประชาชน ส่งผลให้รชช.ไม่สามารถนำข้ออ้างความเป็นคอมมิวนิสต์มาใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองในการจัดการกับฝ่ายที่ไม่สนับสนุนได้

ประการที่สอง การเรียกร้องของกลุ่มทุนถูกคณะรัฐมนตรีตอบสนองอย่างมากในช่วงตั้งแต่พ.ศ.2531 – 2535² เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีการเติบโตทางการค้าของระบบทุนนิยมเสรีอย่างมากภายในช่วง พ.ศ.2530 – 2534 ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการขยายตัวของเขตเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่างๆ ในสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชายด้วยความร่วมมือกับพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ (ผบ.ทบ. และรักษาการแทนผบ.สส.) เปิดมาตรการการค้าเชิงรุกในอินโดจีน และการร่วมมือ และสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศด้วยความร่วมมือกันในองค์กรทางการค้าต่างๆ ซึ่งสามารถนำแนวคิดของ John Naisbitt ที่กล่าวถึงการที่โลกาภิวัตน์ทำให้กลุ่มทุนมีอิทธิพลต่อการเมือง สอดคล้องกับงานศึกษาของ Antonio Gramsci ที่อธิบายว่าปัจจัยการตอบสนองทุนอันนำไปสู่การขยายตัวของทุนนิยมเสรีนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความชอบธรรมของรัฐ ในขณะที่รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย บริบททางเศรษฐกิจของประเทศกำลังเติบโต แต่ช่วงเวลาที่ยุทธ.เข้ามาใช้อำนาจการปกครอง ตลาดหลักทรัพย์มีดัชนีทรงตัว และตกลงไป ไม่ตอบสนองทุนนิยมเสรีเนื่องมาจากนักลงทุนขาดความเชื่อมั่นทางการเมืองหลังทหารยึดอำนาจ และถึงแม้ว่าจะมีการตั้งรัฐบาลพลเรือนที่มีนายกฯได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ และรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ แต่ก็ไม่สามารถทดแทนรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งได้ ทำให้การค้าระหว่างประเทศเป็นไปโดยยากลำบากเพราะต่างประเทศขาดความเชื่อมั่นในการลงทุน³ สถานการณ์นี้ทำให้รชช.ตกอยู่ในภาวะลำบาก แนวคิดของ

² สุวรรณ บัณฑิต, เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

³ สุรชาติ บำรุงสุข, ทหารกับประชาธิปไตยไทย : จาก 14 ตุลา สู่อำนาจ และอนาคต, หน้า

Anthony Giddens สามารถอธิบายได้ว่า โลกาภิวัตน์ก่อนผลกระทบ คือ สร้างเศรษฐกิจทุนนิยมโลก (World capitalist economy) ที่มีอิทธิพลต่อระเบียบการเมืองระดับโลก (Global political order) ต่อเนื่องไปสู่การที่ภาคธุรกิจมีอิทธิพลต่อนโยบายการเมืองที่ต้องกระทำเพื่อรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และผลกระทบนี้สำคัญต่อความมั่นคงทางการเมืองของรชช.ตลอดระยะเวลาที่แทรกแซงการเมืองของประเทศ แม้ว่าภาวะสงครามอ่าวเปอร์เซียได้สิ้นสุดลงไปแล้วส่งผลให้ราคาน้ำมันในตลาดโลก และประเทศไทยลดลงด้วยก็ตาม แต่รัฐบาลนายอานันท์ไม่สามารถทำให้ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคภายในประเทศลดลงได้ เนื่องจากประกาศรชช. ฉบับที่ 6 ไม่สามารถกำจัดการกักตุนสินค้าของพ่อค้าได้ นอกจากนี้ประกาศรชช. ฉบับที่ 44 ทำให้ระดับราคาที่ดินถีบตัวขึ้นไปสูงมาก และภาคธุรกิจการก่อสร้างโครงการต่างๆภายในประเทศต้องประสบกับสภาวะหนี้มากมาย และมองว่าการแทรกแซงทางการเมืองของทหารขัดต่อประชาธิปไตย และทุนนิยมภายในประเทศ ดังนั้นเมื่อรชช.เข้าสวมบทบาทผู้นำรัฐบาล ถือเป็นกรณีบทบาทโดยตรง และปราศจากการประเมินผลประโยชน์เอกชน (individual capitalism) ผลประโยชน์รัฐ (state capitalism) และผลประโยชน์ส่วนรวม (generalize interest)⁴ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ประชาธิปไตย ณ เวลาดังกล่าว

ประการที่สาม เป็นผลมาจากระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่ที่ก่อตัวยุคจบสิ้นสงครามเย็น ทำให้เกิดการเชื่อมต่อถึงกันทั่วโลก การพึ่งพากันทางเศรษฐกิจ การเชื่อมโยงทางการเงินระหว่างประเทศ รวมไปถึงการลดเกณฑ์ และการยกเลิกเกณฑ์ในด้านการค้าการลงทุน Anthony Giddens ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของระเบียบโลกใหม่จากภาคเศรษฐกิจสู่การเมืองโลก เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับแนวคิดของชัยอนันต์ สุ่มทวนิชจะเห็นว่าการเสื่อมสลายของค้ายคอมมิวนิสต์ กระแสโลกาภิวัตน์ผลักดันประชาธิปไตยเสรีควบคุมอธิปไตยของประเทศต่างๆให้อยู่ภายใต้ระเบียบโลกใหม่ สภาวะการณ์นี้มีผลกระทบต่อรชช.โดยตรง เพราะเศรษฐกิจไทยที่ผูกติดกับตลาดโลกมานาน ทำให้ภายหลังที่รชช.ยึดอำนาจ และให้รัฐบาลนายอานันท์บริหารงานด้านเศรษฐกิจต่อจากนโยบายการค้าที่กำลังขยายตัวในช่วงรัฐบาลพล.อ.ชาติชายไม่ว่าจะเขตเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบระหว่างประเทศไทย จีน พม่า ลาว และกัมพูชา นโยบายเศรษฐกิจในกลุ่มอาเซียน และกลุ่มองค์กรการค้าอื่นๆ มีผลทำให้ประเทศไทยต้องเปิดประเทศให้เป็นเสรีประชาธิปไตยรับการค้าเพื่อการอยู่รอดของเศรษฐกิจประเทศ

⁴ Jurgen Habermas, อ้างจาก, บทที่ 2.

เมื่อบริบทประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้ ดังนั้นรสน.จำเป็นต้องตระหนักถึงการทำให้เกิดความยอมรับอันเนื่องมาจากการปรับตัวให้อยู่ภายใต้กระแสประชาธิปไตยที่มีเศรษฐกิจทุนนิยมคอยกำกับด้วย การให้รัฐบาลเทคโนโลยีบริหารจัดการงานด้านเศรษฐกิจ ส่วนรสน.บริหารด้านความมั่นคงจึงเป็นสิ่งที่สอดคล้องต่อการคงอยู่ในอำนาจของรสน. แต่เมื่อรสน.เข้ามามีบทบาทเป็นรัฐบาลเองจึงเป็นเรื่องลำบากที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นที่ปัจจัยต่างๆ ทั้งกลุ่มกดดัน กลุ่มผลประโยชน์ ประชาชน และต่างประเทศจะมีต่อรัฐ

1.1.2 เทคโนโลยีสารสนเทศ

ตามที่ได้นำเสนอมาแล้วเกี่ยวกับสื่อมวลชน ความสำคัญของเทคโนโลยีสื่อสารเป็นสถานการณ์ที่จำเป็นต้องตระหนัก กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้เกิดความสำคัญของการเคลื่อนไหวด้านข้อมูลข่าวสาร แนวคิดของ Alvin Toffler, David Held, Barry Smart, Jan Aart Scholte และ Anthony Mcgraw ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า การสื่อสารโทรคมนาคมมีผลต่อระเบียบการเมืองภูมิศาสตร์ (Geopolitical order) กับการปกครองภายใต้เงื่อนไขความแปลกแยก และพื้นที่ทางการเมือง (Regimes, disjunctures and political space) สภาพเหล่านี้ครอบคลุมวิถีความคิดประชาชน กลุ่มผู้นำชุมชน และการต่างประเทศของประเทศ ดังนั้นแนวความคิดโลกาภิวัตน์จึงชี้ให้เห็นว่าการทำรัฐประหารรสน. ส่วนหนึ่งเกิดจากปฏิกิริยาหวาดระแวงระหว่างรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย และกองทัพที่ต่างให้ความสำคัญเรื่องการข่าว ทำให้มีความพยายามในการหาข้อมูลข่าวสารเพื่อความมั่นคงของแต่ละฝ่าย กรณีธโมบายยูนิคเป็นกรณีสำคัญที่ชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลต้องการนำเทคโนโลยีข่าวสารชั้นสูงมาใช้สืบข้อมูลข่าวสารทหาร และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลนำไปสู่การยึดอำนาจ

รสน.ตระหนักถึงประสิทธิภาพของเทคโนโลยีเหล่านี้ดี เนื่องจากหน่วยข่าว หรือ การสื่อสารทหารจำเป็นต้องเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ให้มากที่สุด เพื่อการป้องกัน และการรักษาความมั่นคงของประเทศ ดังนั้นเทคโนโลยีการสื่อสารของทหารจึงมีประสิทธิภาพเหนือองค์กรอื่นๆ การให้ความสำคัญประเด็นนี้จึงออกมาที่มาตรการการควบคุมสื่อมวลชน ครอบงำข่าวสาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองต่อประชาชน และความยอมรับของต่างประเทศ นำไปสู่ความต้องการของรสน.ที่จะควบคุมกระทรวงคมนาคมซึ่งเป็นกระทรวงหลักที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการสื่อสาร ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นเอกภาพระหว่างทหารกับพลเรือนในกระทรวงนี้ หลังการจัดตั้งรัฐบาล และบานปลายไปสู่รอยร้าวระหว่างรัฐบาลนายอานันท์กับสภารสน. แต่ส่วนนี้ยังไม่สำคัญเท่ากับการปฏิวัติระบบการสื่อสาร โทรศัพท์เคลื่อนที่ สัญญาณดาวเทียม การเปลี่ยน

แปลงทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นไปตามยุคสมัย เทคโนโลยีสารสนเทศถูกนำมาเปรียบเทียบเป็น
 อย่างมากในการติดต่อสื่อสารจนทำให้เห็นสภาพความเป็นจริงของความบิดเบือนข้อมูลของรัฐ
 บาลทหารในช่วงวันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ในขณะที่ฝ่ายทหารยังใช้รูปแบบ และเทคนิค
 ในการปฏิบัติการจิตวิทยารูปแบบเดิม อาทิ การใช้สื่อผ่านโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย
 ไทยซึ่งเป็นเพียงสื่อภายในประเทศ การใช้เครื่องบินทิ้งระเบิด การอ้างความชอบธรรม และออก
 ประกาศในรูปแบบเดิมๆ ตลอดจนการใช้ความรุนแรงเข้าปราบปราม แต่เทคโนโลยีสมัยใหม่กลายเป็น
 เป็นบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แม้ว่าจะมีการใช้ความรุนแรง และกำลังทหารเข้าปราบปราม
 ประชาชนเป็นจำนวนมาก แต่เทคโนโลยีสารสนเทศที่เสนอข้อมูลข่าวสารแตกต่างจากสื่อรัฐได้
 กลายเป็นเครื่องมือนำรัฐบาลรชช.ไปสู่ความไม่ชอบธรรมทางการเมืองด้วยการถ่ายทอดการใช้
 กำลัง ความรุนแรง และความปกปิดข้อเท็จจริง ดังนั้นเมื่อการสื่อสารเข้าไปสู่กระบวนการคิดของ
 คนที่รับสาร เกิดการรับรู้ และได้ประมวลสถานการณ์ออกมาทำให้เกิดความคิดที่จะต้องคัดค้าน
 ความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้น

1.1.3 การรับรู้ และการศึกษาของประชาชน

ประชาชนได้เรียนรู้ และศึกษาประวัติศาสตร์ทางการเมืองมากมายผ่านสถานการณ์ต่างๆ
 ที่เป็นวิกฤตการณ์ทางการเมือง แนวคิดของ Lucian W. Pye ซึ่งให้เห็นว่าความชอบธรรมทางการเมือง
 เป็นไปตามลำดับขั้นวิวัฒนาการเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ และความเชื่อ ซึ่งเกี่ยวข้องกับรับรู้
 โดยตรง บริบทประชาธิปไตยในแต่ละยุคสมัยย่อม มีความแตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงสภาพ
 สังคมทำให้ความเข้าใจ และความเชื่อของคนเปลี่ยนไป ยกตัวอย่าง สมัยพล.อ.เปรม เป็นนายกฯ
 อาศัยเพียงแต่บุคลิกลักษณะ การเป็นคนดี ได้รับการยอมรับจากพรรคการเมือง และทหาร อาจ
 เพียงพอแล้วที่จะเป็นผู้นำรัฐบาล แต่สมัยพล.อ.สุจินดาขึ้นเป็นนายกฯ ประชาชนกลับไม่พอใจ
 เป็นต้น บริบทด้านการรับรู้เป็นผลสะสมมาจากบริบทในช่วงระยะเวลาดังกล่าวด้วย ดังนั้นบริบท
 ประชาธิปไตย และเทคโนโลยีสื่อสารมีส่วนสำคัญในการเชื่อมต่อให้เกิดการรับรู้ และการศึกษาของ
 ประชาชนที่เหมือน หรือ แตกต่างกัน

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วเกี่ยวกับทั้ง 2 บริบท และปัจจัยประชาชน โดยปกติประชาชน
 ทั่วไปจะมีแรงจูงใจในการเข้ายุ่งเกี่ยวทางการเมืองไม่มากเท่ากับกลุ่มกอดดิน และกลุ่มผลประโยชน์
 การที่ประชาชนมีแรงจูงใจต่ำนั้น สามารถนำแนวคิดของ Max Weber มาอธิบายได้ว่าเป็นผลมา
 จากความเชื่อซึ่งเกิดขึ้นจากการปกครอง (belief by governed) และการยอมรับซึ่งเกิดขึ้นจากการ
 ปกครอง (acknowledgment by governed) ทำให้การรับรู้ของประชาชนเกิดขึ้นในรูปแบบยอมตาม

แต่ปริมาณของประชาชนจะแปรผันตรงต่อประเด็นการคัดค้าน หรือ สนับสนุน ทำให้การรับรู้ และการศึกษาของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญต่อความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐ และถูกสร้าง หรือ ปลุกกระดม เพื่อให้เกิดความชอบธรรม หรือ ไม่ชอบธรรมทางการเมืองจากกลุ่มที่มีแรงจูงใจทางการเมืองสูงกว่าได้ง่าย ยกตัวอย่าง ในช่วงต้นของการยึดอำนาจสข. มีกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มกดดันบางส่วนออกมาสนับสนุนสข. ทำให้ประชาชนบางส่วนออกมาสนับสนุนตาม ภาพลักษณ์ที่เกิดทำให้ไม่มีการต่อต้านสข.อย่างชัดเจน ดังนั้นจึงไม่ใช่ประเด็นที่ทำให้สข.ไม่มีความชอบธรรมในการยึดอำนาจ เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนผู้ชุมนุมคัดค้านการเข้าสู่อำนาจการบริหารประเทศของพล.อ.สุจินดา ที่มี 500,000 คน ความแตกต่างเชิงปริมาณนี้ทำให้เกิดความหวาดหวั่นทางการเมืองของผู้นำสข. และสิ่งที่ตามมา คือ การใช้ความรู้เดิมของทหาร ปฏิบัติการที่ต้องการจะเอาชนะโดยไม่คำนึงถึงวิถีความคิด และการรับรู้ของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งการรับรู้ที่ว่าภัยคุกคามภายนอก และภายในจากคอมมิวนิสต์ไม่มีอีกแล้ว การรับรู้ในสิทธิ และหน้าที่ความเป็นพลเมืองของประชาชน การรับรู้ และความเข้าใจที่ผู้นำกองทัพได้สร้างไว้กับประชาชนเองว่าจะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวกับการเมือง การขยายตัวของระบบการศึกษาที่มีคนมีการศึกษาระดับสูงเข้าชุมนุมประท้วงมากมาย การรับรู้เหล่านี้สวนทางกับระบบที่ทหารจะเข้าแทรกแซงทางการเมืองโดยการปกครองโดยตรง และแรงผลักดันเชิงปริมาณนี้สำคัญต่อการคงอยู่ และการถอนตัวของกองทัพจากการเมือง ซึ่งสข.ควรคำนึงถึงการปรับตัวให้เข้ากับประชาชน เพื่อให้เกิดความชอบธรรมโดยคุณลักษณะ (Legitimacy by Habit) ด้วย⁵

1.2 ความยอมรับที่มีต่อการแทรกแซงทางการเมือง

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงบริบทสถานการณ์ ปัจจัยประกอบทำให้เกิดความชอบธรรมทางการเมืองยังต้องอาศัยความยอมรับด้วย ทินพันธุ์ นาคะตะ (นักวิชาการจปร.5 และรัฐมนตรีในรัฐบาลสข.) อธิบายว่ารัฐบาลจำเป็นจะต้องปกป้องสิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคล และปกครองเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของสังคม ซึ่งเป็นการตกลงยินยอมขององค์กรต่างๆในสังคม แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Jurgen Habermas ที่ว่ารัฐบาลจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ทั้ง 3 รูปแบบ คือ เอกชน รัฐ และส่วนรวม เพื่อประนีประนอมความต้องการต่างๆ และหากจัดการได้จะเกิดความเชื่อมั่นโดยรวมเพียงพอต่อความชอบธรรมทางการเมือง ความชอบธรรมในการที่จะเข้าไปแทรกแซงทางการเมืองของทหารจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากปราศจากการยอมรับโดยกลุ่มต่างๆ ดังนั้น

⁵ Phillips W. Shively, อ้างจาก, บทที่ 2.

การคำนึงถึงการยอมรับ และประเด็นการเรียกร้องของกลุ่มต่างๆของรศช.ในการที่จะตัดสินใจต่อมาตรการต่างๆจึงเป็นสิ่งสำคัญ และมีผลกระทบต่อความชอบธรรมทางการเมืองโดยตรง

ในส่วนี้จะแบ่งประเภทของปัจจัย และเหตุการณ์สำคัญในการเรียกร้อง รวมไปถึงการ แสดงออกของกลุ่มปัจจัยโดยสังเขป เนื่องจากการดำเนินการได้กล่าวมาแล้วในส่วนของสภาพ ปัญหาในตอนต้น ซึ่งงานศึกษานี้สามารถแบ่งปัจจัยความยอมรับออกเป็น 3 ปัจจัย ดังต่อไปนี้

- 1.2.1 กลุ่มกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์
- 1.2.2 มุมมองจากต่างประเทศ
- 1.2.3 ประชาชน

1.2.1 กลุ่มกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์

กลุ่มกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์มีความสำคัญ หากนำมาเชื่อมโยงกับแนวความคิดที่เชื่อว่าความชอบธรรมเกิดขึ้นด้วยคุณลักษณะ (charismatic) ของ Weber คือ เป็นผู้นำในการเรียกร้องทั้งในด้านสิทธิประโยชน์ส่วนบุคคล หรือ ประเด็นทางการเมือง กลุ่มนี้ใช้กำลังเชิงความคิดเป็นหลัก และเป็นกลุ่มที่มีความตื่นตัวทางการเมืองสูง เพียงส่วนใหญ่มุมเหล่านี้ยังขาดอำนาจเชิงปริมาณ (ยกเว้นกลุ่มแรงงานที่มีแรงกดดันเชิงปริมาณ) ดังนั้นกลุ่มนี้จำเป็นต้องสร้างกระแสความ เป็นผู้นำการปลุกกระดม (the great demagogue) และดึงการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดพลังผลักดันเพียงพอที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประเด็นต่างๆรวมถึงประเด็นทางการเมืองที่ตนต้องการ

กลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญในช่วงที่รศช.แทรกแซงทางการเมืองของประเทศมีดังต่อไปนี้

1. กลุ่มแรงงาน
2. ขบวนการนิสิตนักศึกษา
3. พรรคการเมือง
4. นักวิชาการ และกลุ่มพลังประชาธิปไตย
5. กลุ่มธุรกิจ และกลุ่มสาขาอาชีพต่างๆ
6. ข้าราชการ

กลุ่มแรงงาน

ขบวนการแรงงานเริ่มตั้งแต่ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงที่ประเทศไทยเปลี่ยนการพัฒนาทางเศรษฐกิจจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่สังคมอุตสาหกรรม จากนั้นเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ขบวนการแรงงานเป็นทั้งกลุ่มกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญมาโดยตลอด โดยเฉพาะในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ขบวนการแรงงานได้ประสานกับกลุ่มนักศึกษาเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อขับไล่เผด็จการทางการเมือง หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 19 ขบวนการแรงงานถูกจำกัดสิทธิลง และเริ่มฟื้นตัวหลังจากเหตุการณ์คลื่นคล้าย ต่อมาขบวนการแรงงานเริ่มพัฒนาเป็นขบวนการทางสังคมที่มีฐานมวลชนหลากหลาย และมีผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่เด่นชัดทำให้เกิดการแทรกแซงจากกลุ่มอำนาจทางการเมืองต่างๆ และถูกทำให้แตกแยกทางความคิดระหว่างผู้นำแรงงานกลุ่มต่างๆ ได้ง่าย

ขบวนการแรงงานไทยมีสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจเป็นผู้นำสำคัญ ส่วนสหภาพแรงงานเอกชนมีบทบาทนำคนงานเข้าร่วมแสดงพลัง แต่ต่อมากลุ่มเคลื่อนไหวมีทิศทางที่แยกออกจากกัน เพราะผลประโยชน์ของกลุ่มที่แตกต่างแรงงานรัฐวิสาหกิจจะต้องเกี่ยวข้องกับเรียกร้องในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ส่วนแรงงานเอกชนจะเรียกร้องในเรื่องผลประโยชน์เฉพาะแต่ละกลุ่ม จนกระทั่ง พ.ศ.2533 ในสมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชายมีการเคลื่อนไหวครั้งสำคัญที่ทำให้สหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจ และเอกชนรวมตัวกันอีกครั้ง เพื่อเรียกร้องร่วมกับสนท. และองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ ผลักดันให้ออกกฎหมายประกันสังคม⁶ ทำให้ขบวนการแรงงานกลับมามีบทบาทสำคัญที่จะกดดันรัฐบาลได้อีกครั้ง

ด้วยเหตุนี้เองหลังการยึดอำนาจการปกครองของรสช. ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 รสช.อ้างเหตุผลบางส่วนที่ทำการยึดอำนาจ เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาเดือดร้อนแรงงานในแถลงการณ์รสช. ฉบับที่ 4 เพื่อให้ขบวนการแรงงานอยู่ในความสงบ⁷ พร้อมเรียกผู้นำสภา และสหภาพแรงงานมารายงานตัวด้วยประกาศรสช. ฉบับที่ 16 นอกจากนี้ยังตั้งแต่งตั้งคณะกรรมการชี้

⁶ นภาพร อติวานิชพงศ์, “วิเคราะห์บทบาทขบวนการแรงงานในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ,” ใน 60 ปีประชาธิปไตยไทย, สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ (บก.), หน้า 115.

⁷ อธิบายเพิ่มเติม. เนื่องมาจากในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 มีการนัดเดินขบวนที่ลานพระบรมรูปทรงม้า นำโดยกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ และสหภาพแรงงาน 3 ย่าน เรียกร้องให้รัฐบาลพล.อ.ชาติชายปรับค่าจ้างขั้นต่ำในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล.

ขาดข้อพิพาทแรงงานตามประกาศรศช. ฉบับที่ 28 และควบคุมสหภาพแรงงานเอกชนด้วย ประกาศรศช. ฉบับที่ 54 อีกด้วย วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 กลุ่มแรงงานต่างๆ อาทิ กลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ สหภาพแรงงานการประปานครหลวง เป็นต้น แสดงการสนับสนุนการยึดอำนาจของรศช. และยอมรับคำอ้างของรศช.ที่ว่า จะเข้ามาปราบปรามการคอร์รัปชัน และส่งเสริมการครองชีพของแรงงาน ด้วยการนำดอกไม้มาให้กำลังใจแก่พล.อ.สุจินดา (รองประธานรศช.) หลังจากที่รศช.แต่งตั้งรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุนในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2534 นายสุชิน เพ็ชรรอด (ผู้นำสหภาพแรงงานภาคเอกชน) และนายวัฒน์ เอี่ยมบำรุง (ประธานสภาองค์การลูกจ้างสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย) นำกลุ่มแรงงานยื่นข้อเรียกร้องปรับค่าจ้างขั้นต่ำ ให้รัฐบาลสนับสนุนกฎหมายประกันสังคม และประกันราคาพืชผลทางการเกษตร วันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2534 จึงมีการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีผู้นำแรงงานเป็นสมาชิกสภา 4 คน คือ นายพานิชย์ เจริญเผ่า (เลขาธิการสภาองค์การลูกจ้างสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย) นายวิชัย ไทสุวรรณจินดา (ประธานสหพันธ์แรงงานธนาคารและการเงินแห่งประเทศไทย) นายเอกชัย หาญกมล (เลขาธิการสหภาพแรงงานการประปานครหลวง) นายอัชฌ์ ศรีอาจ (ประธานสภาองค์การลูกจ้างแรงงานแห่งประเทศไทย) จากนั้นช่วงเดือนเมษายน - มิถุนายน พ.ศ.2534 มีการคัดค้านการแยกรัฐวิสาหกิจออกจากพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ หรือ กฎหมายคุ้มครองแรงงานตามปว.103 โดยกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ และองค์กรรัฐวิสาหกิจต่างๆ⁸ ดังนั้นการถูกบีบบังคับหลังการยึดอำนาจรศช.นี้เองทำให้ผู้นำแรงงานจึงเข้าร่วมกับองค์กรนักศึกษา นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน พรรคการเมือง และองค์กรเกษตรกร ตั้งคณะกรรมการรณรงค์ประชาธิปไตย (ครป.) โดยมีนายบุญเทียน คำชู (นายกสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้านครหลวง) เป็นตัวแทนฝ่ายแรงงาน ด้านกลุ่มรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ซึ่งเป็นกลุ่มแรงงานที่สำคัญได้ก่อตั้งสมาพันธ์แรงงานเพื่อประชาธิปไตยขึ้นในวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2534 จากนั้นในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2534 กลุ่มนี้ยังดำเนินการยื่นหนังสือแก่ประธานสภานิติบัญญัติฯ เสนอข้อคิดเห็นแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญ นอกจากนั้นยังมีองค์กรแรงงานอื่นๆ อาทิ กลุ่มสหพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย และกลุ่มประสานงานสหภาพแรงงาน เข้าร่วมคัดค้านรัฐธรรมนูญเผด็จการอีกด้วย ซึ่งในช่วงต้นเดือนธันวาคม พ.ศ.2534 กลุ่มแรงงานเข้าร่วมคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญหลายกลุ่ม โดยกลุ่มแรงงานทั้ง 3 กลุ่มที่กล่าวมาได้ยื่นหนังสือถึงสมาชิกสภานิติบัญญัติฯสายแรงงาน 4 คน ออกเสียงไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญวาระ 3 นอกจากนี้ยังส่งผู้นำกลุ่มไปอดข้าวประท้วงร่างรัฐธรรมนูญอีกด้วย อย่างไรก็ตาม

⁸ อัจฉราพร กุมทพิสัย และสุนทรี อาสะโวทย์. เอกสารประกอบการสัมมนา 60 ปี ประชาธิปไตย สิทธิเสรีประชาไทย : เรื่องลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองไทย 2475-2535, หน้า 88.

สภานิติบัญญัติได้ผ่านรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 และรัฐบาลประกาศให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535

หลังจากนั้น 22 มีนาคม พ.ศ.2535 รสช.แต่งตั้งวุฒิสมาชิกสายแรงงาน 5 คน ประกอบไปด้วย นายพาณิชย์ เจริญเผ่า (ประธานสภาองค์การลูกจ้างสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย) นายอนุศักดิ์ บุญยะประณีต (ประธานสภาองค์การลูกจ้างแรงงานเสรีแห่งชาติ) นายมนัส นิยมทรัพย์ มณี⁹ (ประธานองค์การลูกจ้างสภาแรงงานแห่งประเทศไทย) นายเอกชัย เอกหาญกมล (เลขาธิการสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการประปานครหลวง) และนายวิชัย โสสุวรรณจินดา (อดีตประธานสหพันธ์แรงงานธนาคาร และการเงินแห่งประเทศไทย) หลังจากผลการเลือกตั้งออกมา มีกระแสเคลื่อนไหวโดยกลุ่มนิสิตนักศึกษา นักวิชาการ กลุ่มนักธุรกิจ พรรคการเมือง รวมไปถึงขบวนการแรงงานประกอบไปด้วย สหพันธ์แรงงานกระดาษ และการพิมพ์แห่งประเทศไทย สหพันธ์แรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอ การตัดเย็บเสื้อผ้า และผลิตภัณฑ์เครื่องหนังแห่งประเทศไทย สหพันธ์แรงงานโลหะแห่งประเทศไทย สหพันธ์การขนส่งแห่งประเทศไทย และสหพันธ์แรงงานธนาคาร และการเงินแห่งประเทศไทยออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านนายกฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง การแทรกแซงทางการเมืองของรสช.ในกระบวนการเสนอแต่งตั้งนายกฯ และการที่ผู้นำสภาองค์การลูกจ้างบางแห่งออกหนังสือสนับสนุน พล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผบ.ทบ. ผบ.สส. และรองประธานสภารสช.) เป็นนายกรัฐมนตรี¹⁰ และเมื่อ พล.อ.สุจินดา เข้าดำรงตำแหน่งนายกในวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 มีผู้นำแรงงานบางส่วนแสดงการสนับสนุน อาทิ นายอนุศักดิ์ บุญยะประณีต (ประธานองค์การลูกจ้างแรงงานเสรีแห่งชาติ และส.ว.) นายพนัส ไทยล้วน (ประธานสภาองค์การลูกจ้างแรงงานแห่งประเทศไทย) และนายอัมพร บรรดาศักดิ์ (ผู้นำสภาองค์การลูกจ้างสมาพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย) นำผู้ใช้แรงงานเดินทางมาแสดงความยินดีกับ พล.อ.สุจินดาที่บ้านพัก เป็นต้น

นอกจากนี้กลุ่มแรงงานยังเป็นกลุ่มสำคัญที่ร่วมกับครป. สนนท. และพรรคการเมืองฝ่ายค้าน 4 พรรค (พลังธรรม ประชาธิปัตย์ ความหวังใหม่ และเอกภาพ) จัดชุมนุมประท้วงใหญ่ที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้าวันที่ 20 เมษายน พ.ศ.2535 ต่อมาวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2535 วัน

⁹ อธิบายเพิ่มเติม. ได้ดำรงตำแหน่งประธานหลังจากนายทง โปธิ์อ่านหายสาบสูญไปอย่างลึกลับ.

¹⁰ อัจฉราพร กมฺพพิสัย และสุนทรี่ อาสะวะไวย์. เอกสารประกอบการสัมมนา 60 ปี ประชาธิปไตย สิทธิเสรีประชาไทย : เรื่องลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองไทย 2475-2535. หน้า 118 – 119.

แรงงานมีกลุ่มองค์กรแรงงานประกอบไปด้วยกลุ่มสหพันธ์แรงงานแห่งประเทศไทย กลุ่มรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กลุ่มสหภาพแรงงานย่านอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ และกลุ่มสหภาพแรงงานย้ายพระประแดงจัดงานวันแรงงานโดยไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลหน้ารัฐสภาบริเวณที่ร.ต.ฉลาด วรฉัตรอดข้าวประท้วงพล.อ.สุจินดา จากนั้นกลุ่มองค์กรแรงงานกลุ่มนี้ได้เดินขบวนไปอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญลดอำนาจวุฒิสภา และนายภคมาจากการเลือกตั้ง ยกเลิกประกาศรชช. ฉบับที่ 54 ให้พนักงานรัฐวิสาหกิจสามารถจัดตั้งสหภาพแรงงานได้ รวมไปถึงผู้นำแรงงานรัฐวิสาหกิจแสดงความคิดเห็นว่าไม่กลัวการปราบปรามของรัฐบาลที่ว่า การชุมนุมคัดค้านนี้จะเป็นการผิดวินัย เป็นต้น (ในขณะที่เดียวกันมีกลุ่มแรงงาน 6 สภาลูกจ้างได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลจัดงานวันแรงงานที่ท้องสนามหลวง) ในวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2535 นายสุชิน เพ็ชรรอด (ผู้นำแรงงานภาคเอกชน) อดข้าวประท้วงพร้อมกับ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ซึ่งในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2535 นายสมศักดิ์ โกศัยสุข (นายกสมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการรถไฟแห่งประเทศไทย) ได้ร่วมจัดตั้งสมัชชาประชาธิปไตย และเป็นหนึ่งในคณะกรรมการสมัชชาฯ นอกจากนี้สหพันธ์แรงงานอุตสาหกรรมสิ่งทอฯ กลุ่มสหภาพแรงงาน และกลุ่มอิสระต่างๆ ได้มีการจัดทำแถลงการณ์ให้ประชาชนมาร่วมชุมนุมใหญ่ที่ท้องสนามหลวง และเมื่อเข้าสู่วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2535 เป็นวันนัดชุมนุมใหญ่ขีปนาวุธพล.อ.สุจินดาให้พ้นจากตำแหน่งนายภค ฝ่ายแรงงานนำโดยนายพงษ์ศักดิ์ เปล่งแสง (รองประธานกลุ่มรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์) และนายประเทือง แสงสังข์ (รองประธานสมัชชาแรงงานแห่งประเทศไทย) ได้ร่วมกันปราศรัยที่หน้าเวทีกระทรวงยุติธรรมว่าจะมีการนัดสมาชิกแรงงานหยุดงาน หากรัฐบาลพล.อ.สุจินดาใช้ความรุนแรงกับประชาชนที่มาชุมนุม กลุ่มแรงงานมีความสำคัญมีความสำคัญในการเป็นกำลังหลักให้กับกลุ่มกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์ ทำให้เกิดจำนวนผู้ชุมนุมเริ่มต้นจำนวนมาก และกลุ่มผู้ใช้แรงงานก็เป็นกลุ่มสำคัญที่ชุมนุมจนถึงวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ที่พล.อ.สุจินดา ผู้นำรชช.แถลงการณ์สัญญาว่าลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ขบวนการนิสิตนักศึกษา

จากสภาพปัญหาที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 3 ชี้ให้เห็นว่า ขบวนการนิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มพลังสำคัญที่เรียกร้องประชาธิปไตยที่มีมานาน กลุ่มนี้มีความสำคัญเนื่องจากเป็นเสมือนกลุ่มพลังมันสมองของประเทศ ขบวนการนิสิตนักศึกษาเริ่มชัดเจนตั้งแต่สมัยจอมพลถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรี ในช่วงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ขบวนการนิสิตนักศึกษาที่มีความสำคัญมากต่อการต่อสู้ขับไล่จอมพลถนอมออกจากตำแหน่งนายภค และทำให้ระบอบประชาธิปไตยเฟื่องฟูในช่วงระยะเวลาหนึ่งหลังเหตุการณ์นั้น โดยผู้นำขบวนการนิสิตนักศึกษาในยุคนั้นคือ ศูนย์กลางนิสิต

นักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) หลังจากนั้นความพยายามที่จะกลับเข้ามาของจอมพลถนอมในช่วงเหตุการณ์ วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ขบวนการนิสิตนักศึกษาต้องถูกกำจัดจนเกือบหมดสิ้นด้วยข้อหาการเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) เจ้าหน้าที่รัฐทั้งทหาร และตำรวจ ได้ใช้กำลังการปราบขบวนการนิสิตนักศึกษา และการชุมนุมเพื่อประชาธิปไตยอย่างโหดร้าย ทำให้ประเทศไทยกลับเข้าสู่ยุคการเมืองที่ทหารมีบทบาททางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ขบวนการนิสิตนักศึกษาต้องยุติบทบาทไประยะเวลาหนึ่ง เพราะการชุมนุมในยุครัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร จะถูกปราบปรามด้วยข้อหาการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นข้ออ้างหลักของรัฐบาลนายธานินทร์ที่ใช้กำจัดผู้คัดค้าน ภายหลังจากนายทหารยังเติร์กเข้ามามีบทบาททางการเมืองของประเทศ และคำสั่งนายทศ 66/2523 ที่ใช้การเมืองนำทหาร ขบวนการนิสิตนักศึกษาจึงเริ่มกลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งหนึ่งในองค์กรเดิมศนท.ที่เปลี่ยนชื่อเป็นสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) ความสำคัญของขบวนการนิสิตนักศึกษายังเด่นชัดมากจากการชุมนุมเพื่อเรียกร้องนายทศที่มาจากกาเลือกตั้งในปีพ.ศ.2531 และพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ไม่รับตำแหน่งนายทศ ทำให้พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ (หัวหน้าพรรคชาติไทย) ส.ส.นครราชสีมา ได้เป็นนายกรัฐมนตรีจากนั้นมาในช่วงระยะเวลาการบริหารประเทศของพล.อ.ชาติชาย ขบวนการนิสิตนักศึกษาจึงเป็นกลุ่มกดดันที่สำคัญมาโดยตลอด

หลังการยึดอำนาจของรสช.วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 มีทั้งแรงสนับสนุน และคัดค้านการกระทำของรสช. เสียงสนับสนุนส่วนหนึ่งมีนิสิตนักศึกษาบางส่วนยื่นกระเช้าดอกไม้ให้กำลังใจผู้นำรสช. ในขณะที่เดียวกันก็มีการคัดค้านจากผู้นำนักศึกษาบ้าง ยกตัวอย่างกรณีนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงคัดค้านรสช. เรียกร้องให้ยกเลิกกฎอัยการศึก แต่ภายใต้กฎอัยการศึกทำให้ขบวนการนิสิตนักศึกษาทำอะไรไม่ได้มากนัก ประกอบกับเมื่อรสช.ให้สัญญาแก่ประชาชน อาทิ การคืนอำนาจภายใน 6 เดือน การปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชั่น การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และการตั้งรัฐบาลผู้นำพลเรือน โดยมีนายอานันท์ ปันยารชุน (ผู้ได้รับการยอมรับจากหลายวงการ) เป็นนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้พล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผบ.ทบ. และรองประธานรสช.) ยังต้องออกคำเตือนนิสิตนักศึกษาให้ระวังการตกเป็นเครื่องมือของผู้ที่สูญเสียผลประโยชน์จากการที่รสช.ยึดอำนาจทำให้ช่วงระยะเวลาแรกขบวนการนิสิตนักศึกษายังไม่ได้เคลื่อนไหวคัดค้านมาตรการของรัฐบาล และรสช.มากนัก จากนั้นขบวนการนิสิตนักศึกษาเริ่มมีบทบาทเพิ่มขึ้นหลังยกเลิกกฎอัยการศึก วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2534 เริ่มต้นด้วยการเคลื่อนไหวเพื่อให้ปล่อยผู้ที่ถูกจับกุมภายใต้กฎอัยการศึกและกระแสการคัดค้านการร่างรัฐธรรมนูญเผด็จการโดยสนนท. ร่วมกับองค์กรเอกชน และกลุ่มพลังประชาธิปไตยอื่นมีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ช่วงกลางปี พ.ศ.2534 นิสิตนักศึกษา ร่วมชุมนุมประท้วงร่วมกับกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง อาทิ องค์การนิสิตนักศึกษา 69

สถาบันร่วมเรียกร้องเขียนปากมูล กรณีกฎหมายกำหนดผู้ใหญ่บ้าน และการเรียกร้องกรณีสิทธิบัตรยา ควบคู่ไปกับการเรียกร้องร่างรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะอย่างยิ่งวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2534 ที่ร่างรัฐธรรมนูญผ่านวาระ 2 เป็นต้น

ช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2534 ผู้นำรศช.เดือนกลุ่มนิสิตนักศึกษาในการจัดการชุมนุมงานเดือนตุลาฯ เพราะในระยยะเวลาดังกล่าวมีการประชุมผู้ว่าการธนาคารโลก มีการคัดค้านจากผู้นำนักศึกษา และกลุ่มประชาธิปไตยต่างๆ แต่รศช.ดำเนินการตอบโต้ด้วยคำสั่งห้ามชุมนุมทางการเมืองเกิน 10 คน เป็นเวลา 2 อาทิตย์ อ้างความสงบเรียบร้อยของประเทศ และภาพพจน์ของประเทศไทยที่จะมีผลสัมพัทธ์ต่อเศรษฐกิจประเทศ ทำให้ขบวนการนิสิตนักศึกษาสงบนิ่งในช่วงเวลาดังกล่าว หลังจากยกเลิกคำสั่งในช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2534 การคัดค้านของนิสิตนักศึกษา นำโดยสนท. รวมไปถึงองค์การนิสิตนักศึกษาต่างๆ ร่วมกับ ครป. พรรคการเมือง กลุ่มผู้ใช้แรงงาน ภาคธุรกิจเอกชน องค์การพัฒนาเอกชนมีมาโดยตลอด ยกตัวอย่าง วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ที่รัฐธรรมนูญอยู่ในช่วงพิจารณาผ่านวาระ 3 มีการเผารัฐธรรมนูญจำลอง และการแถลงการณ์ตอบโต้ฝ่ายคัดค้านจากผู้นำรศช.ตลอดทั้งเดือนพฤศจิกายนไปจนกระทั่งมีการนัดชุมนุมโดยมีสนท.เป็นกลุ่มผู้นำจัดการปราศรัยที่ท้องสนามหลวง ซึ่งมีประชาชนมาร่วมประมาณ 60,000 คน เมื่อมีประชาชนสนับสนุนมากยิ่งขึ้นเสริมแรงให้กลุ่มนิสิตศึกษาร่วมกับกลุ่มประชาธิปไตยต่างๆ ยื่นข้อเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง (จนกระทั่งทำให้มีคำสั่งจากมหาดไทยให้ระดมประชาชนจากต่างจังหวัดเรียกร้องคัดค้านการเรียกร้องที่ต่อต้านรัฐธรรมนูญ) แต่ในท้ายที่สุดวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2534 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 ได้ประกาศใช้ และตามมาด้วยการประกาศวันเลือกตั้งทั่วไป คือ วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535

การเรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญยังคงดำเนินอยู่ต่อไปอย่างต่อเนื่องพร้อมไปด้วยกระแสการคัดค้านนายกรัฐมนตรีจากคนนอกโดยเฉพาะพล.อ.สุจินดาในฐานะรองประธานสภารศช. ที่มีข่าวลือมาตลอดตั้งแต่กลางปีพ.ศ.2534ว่าจะมาดำรงตำแหน่งนายกฯหลังการเลือกตั้งทั่วไป หลังจากทราบผลการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 กลุ่มนิสิตนักศึกษา ร่วมกับครป. และพรรคการเมืองต่อต้านนายกฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งรุนแรงมากขึ้น เนื่องมาจากพรรคที่สนับสนุนพล.อ.สุจินดา มาโดยตลอด และมีบุคคลที่ใกล้ชิดกับรศช. คือ พรรคสามัคคีธรรมเป็นพรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงมากที่สุดในการเลือกตั้งครั้งนี้ กระแสการเรียกร้องยิ่งรุนแรงมากขึ้นในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ.2535 มีทั้งกระแสออกมาสสนับสนุนพล.อ.สุจินดาเป็นนายกฯ และกระแสคัดค้านรัฐธรรมนูญซึ่งหนึ่งในกลุ่มคัดค้าน คือ สนท.ซึ่งเป็นผู้นำนิสิตนักศึกษาคัดค้านความไม่เป็นประชาธิปไตยมาโดยตลอดมีการจัดกิจกรรม และการประชุมอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นนายกฯ

ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง และรัฐธรรมนูญสืบทอดอำนาจรสช.เป็นหลัก จนกระทั่งวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 พล.อ.สุจินดาลาออกจากราชการมารับตำแหน่งนายกฯ เป็นจุดวิกฤตที่ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ และนำไปสู่ความพยายามในการขับไล่นายกฯ ที่มาจากรสช.มาโดยตลอด การแสดงการคัดค้านเป็นไปอย่างต่อเนื่องโดยมีสนท. และกลุ่มองค์กรนิสิตนักศึกษาเป็นหนึ่งในผู้นำ เหตุการณ์บานปลายไปสู่การชุมนุมประท้วงช่วงวันที่ 7 - 11 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ที่มีประชาชนออกมาร่วมขับไล่พล.อ.สุจินดามากมายนับแสนคนจนท้ายที่สุดที่พรรคการเมืองออกมาให้สัญญาจะแก้ไขรัฐธรรมนูญ ทำให้มีการพักการชุมนุม และนัดใหม่ในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2535 วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีการจัดตั้งสมัชชาประชาชนโดยหนึ่งในคณะกรรมการมีนายปริญญา เทวานฤมิตร (เลขาธิการสนท.) ผู้นำนิสิตนักศึกษาร่วมอยู่ด้วย จากนั้นเข้าสู่ช่วงวันที่ 17 - 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ซึ่งมีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นผู้นำนิสิตนักศึกษา และกลุ่มนักศึกษาจำนวนมากอยู่ร่วมชุมนุมประท้วงมาโดยตลอด จนกระทั่งมีการสลายกลุ่มผู้ชุมนุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐทั้งตำรวจ และทหาร แกนนำนักศึกษาต้องประกาศให้ประชาชนย้ายไปชุมนุมประท้วงที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงในวันที่ 19 - 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 และท้ายที่สุดเหตุการณ์ก็ยุติลงหลังกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

พรรคการเมือง

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 เกี่ยวกับการควบคุมพรรคการเมืองของรสช.โดยผ่านความสัมพันธ์ใกล้ชิด และอาศัยประกาศรสช. ฉบับที่ 26 และประกาศรสช. ฉบับที่ 34 เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างฐานพรรคการเมือง 5 พรรค คือ พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย และพรรคราษฎร จนท้ายที่สุดจัดตั้งเป็นรัฐบาลหลังการเลือกตั้งวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 และสนับสนุนพล.อ.สุจินดา คราประยูร (ผบ.ทบ. ผบ.สส. และรองประธานสภารสช.) เป็นนายกฯในวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 แต่ยังมีบทบาทที่สำคัญของพรรคการเมืองอีกหลายพรรค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 4 พรรคการเมือง ที่กลายมาเป็นพรรคร่วมฝ่ายค้านในรัฐบาลพล.อ.สุจินดา ทั้ง พรรคความหวังใหม่ พรรคประชาธิปไตย พรรคพลังธรรม และพรรคเอกภาพ

ในช่วงแรกหลังการยึดอำนาจของรสช. กฎอัยการศึก และประกาศรสช. ฉบับที่ 20 ทำให้พรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้ไม่สะดวกนัก แต่ในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2534 พรรคการเมืองต่างๆรวมตัวกับกลุ่มพลังประชาชนโดยตั้งคณะกรรมการประชาธิปไตยทำหน้าที่ติดตามการร่างรัฐธรรมนูญ ต่อมาพรรคเอกภาพจัดให้มีการประชุมคณะกรรมการประชาธิปไตยร่วมกับส.

ส.นักวิชาการ และตัวแทนนักศึกษาวิชาร่างรัฐธรรมนูญนอกสภา¹¹ จากนั้นเป็นต้นมา 4 พรรคการเมืองหลักได้เคลื่อนไหวคัดค้านรัฐธรรมนูญที่มีแนวโน้มการสืบทอดอำนาจของรสช.มาโดยตลอด โดยในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2534 มีการหารือเพื่อจัดตั้งสหพันธ์ประชาธิปไตยระหว่าง 4 พรรค แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องมาจากพรรคประชาธิปัตย์แถลงว่าทุกพรรคการเมืองมีจุดยืน และพยายามรักษาผลประโยชน์ของประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตยดังนั้นก็จำเป็นต้องรวมตัวกัน ในช่วงเดือนกันยายน พ.ศ.2534 ตัวแทนพรรคการเมือง 7 พรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย พรรคเอกภาพ พรรคปวงชนชาวไทย และพรรคชาวไทย ร่วมกันเรียกร้องแก้ไขร่างรัฐธรรมนูญ จากนั้นการคัดค้านยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นโดยเฉพาะการเลือกตั้งแบบรวมเบอร์ซึ่งพรรคการเมืองมองว่าส่งเสริมให้เกิดการซื้อเสียงเลือกตั้งอย่างกว้างขวาง ช่วงวันที่ 14 - 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 มีการเคลื่อนไหวคัดค้านรัฐธรรมนูญจากพรรคการเมือง อาทิ พรรคประชาธิปัตย์ปิดโปสเตอร์จำนวน 100,000 แผ่นทั่วกรุงเทพฯ หรือ วันที่ร่างรัฐธรรมนูญผ่านวาระ 3 พรรคการเมือง 5 พรรค ประกอบไปด้วย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรม พรรคเอกภาพ และพรรคประชากรไทย จึงร่วมกับครป. และสนนท.จัดปราศรัยคัดค้านร่างรัฐธรรมนูญที่ท้องสนามหลวง มีประชาชนเดินทางมาร่วมฟังด้วยหลายหมื่นคน¹² เหตุการณ์คัดค้านยังคงต่อเนื่องไปเรื่อยๆโดยเฉพาะวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 พรรคการเมือง 7 พรรค เป็นแกนนำร่วมกับนักวิชาการ นักศึกษา สนนท. สภานายความ ครป. และองค์กรพัฒนาเอกชน 51 องค์กรแถลงการณ์ยื่นข้อเสนอเรียกร้องตัดบทเฉพาะกาลที่ให้อำนาจประธานรสช.ตั้งส.ว. ไม่ยอมรับให้ส.ว.มีสิทธิอภิปรายไม่ไว้วางใจ และเสนอให้บุคคลอายุ 18 ปีมีสิทธิเลือกตั้ง พร้อมเรียกร้องให้พรรคการเมืองอื่นๆร่วมกันคัดค้านรัฐธรรมนูญ แต่ก็ไม่เป็นผลท้ายที่สุดในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2534 ประเทศไทยต้องตกอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2534 เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

หลังจากนั้นก็มีกระแสคัดค้านรัฐธรรมนูญฉบับนี้มาโดยตลอดในขณะที่พรรคการเมืองต่างๆ เตรียมการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้นในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคสามัคคีธรรมได้คะแนนเสียงมากที่สุดคือ 79 เสียง ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล 5 พรรค ประกอบไปด้วย พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย และพรรคราษฎร นายณรงค์ วงศ์วรรณ (หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม) ได้รับการเสนอชื่อเป็นนายกฯ แต่สำหรับรัฐฯไม่ยอมรับ ท้ายที่

¹¹ สุภาสินี ขมะสุนทร, "วิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญ 2534 จาก 1 พฤศจิกายน 2534 ถึงพฤษภาคมมิพ", หน้า 112.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 137 - 138.

สุดต้องเลือกพล.อ.สุจินดาขึ้นเป็นนายกฯ โดยอ้างว่าไม่มีผู้ใดเหมาะสม วันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2535 พรรคพลังธรรมเปิดปราศรัยต่อต้านนายกฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งทั่วทุกม.ร่วมกับพรรคฝ่ายค้าน กลุ่มนักวิชาการ ครป. และสนนท. และ 4 พรรคการเมืองนัดชุมนุมประท้วง เตรียมอภิปราย พล.อ.สุจินดา และใส่ชุดดำเข้าสภา วันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2535 เปิดสภาวันแรกพรรคร่วมฝ่ายค้านอภิปรายโจมตีพล.อ.สุจินดาทันที จากนั้นวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2535 พรรคร่วมฝ่ายค้านประกาศสนับสนุนพล.ต.จำลอง ศรีเมือง (หัวหน้าพรรคพลังธรรม) อดข้าวประท้วงพล.อ.สุจินดา จากนั้นช่วงวันที่ 7 - 11 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีการประชุมสภาเป็นครั้งที่ 2 พล.อ.สุจินดาแถลงนโยบาย และมีการโจมตีพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ(หัวหน้าพรรคความหวังใหม่) นิยมสภาเปรซิเดียม และพล.ต.จำลอง เป็นพวกนิยมศาสนาใหม่ นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวมีการชุมนุมเรียกร้องแก้ไขรัฐธรรมนูญ และให้พล.อ.สุจินดาลาออกจากตำแหน่งนายกฯ โดยมีพรรคร่วมฝ่ายค้านเป็นแกนนำร่วมกับองค์กรประชาธิปไตยกลุ่มอื่นๆ หลังจากนั้นมีการชุมนุม และนัดชุมนุมใหม่ในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีประชาชนร่วมชุมนุมมากมาย และเหตุการณ์บานปลายไปสู่การใช้ความรุนแรงจนกระทั่งยุติลงในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535

นักวิชาการ และกลุ่มพลังประชาธิปไตย

กลุ่มนักวิชาการเป็นกลุ่มที่เป็นพลังสำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง จากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 นิสิตนักศึกษาในรุ่นนั้นหลายคนได้กลายมาเป็นนักวิชาการในยุครสช. อาทิ นายธีรยุทธ บุญมี (อดีตนายกวิชาการสนท.) นายเอนก เหล่าธรรมทัศน์ หรือ นายเสก สวรรค์ ประเสริฐกุล เป็นต้น นอกจากนี้นักวิชาการหลายคนสังกัดอยู่ในกลุ่มพลังประชาธิปไตยที่สำคัญ อาทิ คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) สมาพันธ์ประชาธิปไตย หรือ องค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ดังนั้นในที่นี้จะกล่าวรวมไปถึงกลุ่มพลังเหล่านี้ด้วย

หลังจากรสช.ยึดอำนาจจากพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ มีการคัดค้านจากนักวิชาการจากสถาบันต่างๆมากมาย การคัดค้านที่สำคัญ คือ การคัดค้านของอาจารย์มหาวิทยาลัยนับ 100 คน รวมตัวเสนอความเห็นเกี่ยวกับการยึดอำนาจของรสช. เพื่อยกเลิกกฎอัยการศึก ฟื้นฟูประชาธิปไตย เรียกร้องไม่ให้คณะรชช.ใช้อำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการแบบเบ็ดเสร็จ แต่ในขณะเดียวกันก็มีนักวิชาการที่ไปช่วยเหลืองานของรชช. อาทิ นายบุญชนะ อัดถากร นายวิษณุ เครืองาม นายทินพันธุ์ นาคะตะ เป็นต้น การคัดค้านการออกกฎอัยการศึก และการยึดอำนาจมีมาโดยตลอดในช่วงระยะเวลาของการประกาศกฎอัยการศึกจนกระทั่งมีนักวิชาการถูกจับภายใต้กฎนี้หลายท่าน หลังยกเลิกกฎอัยการศึก การชุมนุม และการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองด้วยคน

จำนวนมากกว่า 10 คน ไม่ถือเป็นการผิดกฎหมาย วันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2534 คณาจารย์ 40 คน ขอให้รศช.ยับยั้งการดำเนินคดีกับผู้ต้องหา 58 คน ที่ถูกจับภายใต้กฎอัยการศึก ในขณะเดียวกันกลุ่มพลังประชาธิปไตยได้ออกมาเคลื่อนไหวด้านรัฐธรรมนูญตั้งแต่เริ่มมีการร่างรัฐธรรมนูญในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2534 และมีการดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญนอกสภาโดยอาศัยเค้าโครงจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2521 จากนั้นกลุ่มนักวิชาการได้วิพากษ์วิจารณ์การร่างรัฐธรรมนูญมาโดยตลอด ซึ่งหลังจากร่างรัฐธรรมนูญวาระที่ 1 ผ่านสภานิติบัญญัติแห่งชาติในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2535 ตั้งแต่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแปรรูปคดีในวาระที่ 2 จำนวน 25 คน ได้ถูกคัดค้านจากกลุ่มพลังต่างๆมากมายนำโดยครป. และนักวิชาการมีการจัดสัมมนา และมีประชาชนเข้าร่วมรับฟังเป็นจำนวนมาก จากนั้นมานักวิชาการต่างๆได้ออกมาแสดงความคิดเห็นมากมายอีกครั้งก่อนสภานิติบัญญัติฯจะลงมติรับร่างรัฐธรรมนูญในวาระที่ 3 วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 และคัดค้านเรื่อยมาจนกระทั่งหลังการเลือกตั้ง ได้มีการเพิ่มประเด็นคัดค้านนายกฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งไปด้วย

วันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2535 มีกลุ่มคณาจารย์นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเดินทางไปยื่นหนังสือคัดค้านการสนับสนุนพล.อ.สุจินดาเป็นนายกฯ ต่อพรรคร่วมรัฐบาล 5 พรรค และหลังจากพล.อ.สุจินดาดำรงตำแหน่งนายกฯกลุ่มนักวิชาการแสดงการคัดค้าน และรวมกันล่ารายชื่อแสดงความไม่พอใจร่วมกับองค์กรอื่นๆ แต่ในที่สุดพล.อ.สุจินดาก็เข้าดำรงตำแหน่งนายกฯในวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 และมีการคัดค้านต่อเนื่องมาเรื่อยๆจนถึงวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีการรวมกลุ่มนักวิชาการเพื่อประชาธิปไตย 10 สถาบัน ประกอบไปด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และสถาบันเทคโนโลยีเอกรีก มีส่วนสำคัญอย่างต่อเนื่องในการเรียกร้องให้พล.อ.สุจินดาลาออกจากตำแหน่งนายกฯ พร้อมเสนอให้สถาบันการศึกษาต่างๆหยุดการเรียนการสอน จากนั้นเป็นต้นมานักวิชาการ และอาจารย์เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างมากในการกดดันทางการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวกันอย่างสงบในการแสดงเรียกร้องรัฐบาล มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ออกไปร่วมชุมนุมกับกลุ่มผู้ชุมนุมที่มีพล.ต.จำลอง แกนนนำต่างๆที่ภายหลังรวมตัวกันเป็นสมัชชาพันธมิตรประชาธิปไตย การดำเนินกิจกรรมกดดันรัฐบาลในช่วงนี้ อาทิ กลุ่มอาจารย์ 150 คน นำโดยนายแก้วสรร อดิโพธิ์เรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญประเด็นนายกฯไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง การจัดกิจกรรมรณรงค์ต่อเนื่อง อภิปรายเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตย 25 องค์กรประกาศจัดตั้งสมัชชาพันธมิตรประชาธิปไตยในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2534 การเรียกร้องของสภาคณาจารย์มหาวิทยาลัยต่าง และสมาคมครูอาจารย์ การยื่นฎีกานำโดยน.พ.

ประเวศ วะสี และการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะยื่นฎีกาของนักวิชาการอีกมากมาย เป็นต้น จากนั้นเมื่อเข้าสู่ช่วงเหตุการณ์รุนแรง 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ครป. และสภามหาวิทยาลัยต่างๆได้ทำจดหมายเรียกร้องให้ยุติความรุนแรง การปิดเป็อนข่าวสาร และให้พล.อ.สุจินดาลาออกจากตำแหน่งนายทกขอย่างต่อเนืองโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษามีแถลงการณ์เรียกร้องทุกสถาบัน สมาชิกสมาพันธ์ประชาธิปไตย 6 คน ถูกจับกุม และนายวีระ มุสิกพงษ์เข้ามาอบตัว จากนั้นหลังพล.อ.สุจินดาลาออกจากตำแหน่งนักวิชาการทำหนังสือเรียกร้องให้รัฐบาลประเมินสถานการณ์ และเร่งหาผู้กระทำผิดสั่งใช้ความรุนแรงเข้าสู่สลายการชุมนุม

กลุ่มธุรกิจ และกลุ่มสาขาอาชีพต่างๆ

กลุ่มสาขาอาชีพต่างๆมีส่วนสำคัญอย่างมากในการเรียกร้องทางการเมือง หลังจากทุนนิยมเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์เป็นนายทกฯ พัฒนาการทางเศรษฐกิจไทยรุดหน้าไปมากสร้างเสริมให้กลุ่มอาชีพภายในประเทศไทยมีความหลากหลาย กลุ่มเหล่านี้เป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญ และเป็นกลุ่มที่ผลักดันให้ฐานะของประเทศสูงขึ้น เนื่องมาจากในสังคมทุนนิยมเสรีฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นเครื่องชี้วัดสำคัญประการหนึ่งที่ว่าประเทศนั้นเป็นประเทศกำลังพัฒนา หรือ ประเทศที่พัฒนาแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงรัฐบาลพล.อ.ชาติชายเศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตในอัตราที่สูงมาก กลุ่มพลังสาขาอาชีพในประเทศไทยช่วงระยะเวลาเติบโตอย่างรวดเร็ว และมีการรวมกลุ่มกันชัดเจน ดังนั้นรัฐบาลพล.อ.ชาติชายจึงต้องบริหารประเทศ และจัดการกับข้อเรียกร้องต่างๆมากมายอันเนื่องมาจากความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรเหล่านี้ที่เติบโตตามเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องมาจากการบริหารงานของรัฐบาลมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการคงอยู่ทางธุรกิจ และสาขาอาชีพต่างๆ

หลังจากรสช.ยึดอำนาจมีนักธุรกิจ และตัวแทนจากสาขาอาชีพหลากหลายสาขาแสดงการยอมรับการกระทำของรสช. เพราะความล้มเหลว และปัญหาทุจริตคอร์ปชั่นของรัฐบาลเดิม มีผลเสียต่อภาพลักษณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศทั้งในด้านการลงทุน และความเชื่อถือ¹³ กลุ่มองค์กรต่างๆพยายามเรียกร้องให้มีการจัดการต่อประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของกลุ่ม และ

¹³ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มือบมือถือ : ชนชั้นกลางและนักธุรกิจกับพัฒนาการประชาธิปไตย, (กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์เนต พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2536), หน้า 111.

เรียกร้องคืนอำนาจให้ประชาชนโดยเร็วโดยการเร่งให้มีการเลือกตั้งทั่วไป หลังจากที่มีการจัดตั้ง สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ร่างรัฐธรรมนูญ และเริ่มให้รัฐบาลผู้นำพลเรือนเข้ามาบริหารประเทศ ก็เริ่มมีเสียงเรียกร้องจากหลายสาขาอาชีพตามลำดับ อาทิ กลุ่มวิชาชีพทนายความออกมาแถลง การณ์คัดค้านกระบวนการรัฐธรรมนูญของสภานิติบัญญัติฯมาโดยตลอด กลุ่มวิชาชีพแพทย์คัดค้านประเด็นเพื่อนปากมุล และสิทธิบัตรยา การเรียกร้องของกลุ่มธุรกิจอันเนื่องมาจากราคาปัจจัยการผลิตที่แพงในขณะที่ราคาน้ำมันลดลง เป็นต้น

วิกฤตการณ์ทางการเมืองเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และความพยายามสืบทอดอำนาจบานปลายขึ้นไปเรื่อยๆ เป็นสิ่งเร้าที่กระทบกระเทือนภาคธุรกิจมากยิ่งขึ้น ภาคธุรกิจต่างๆออกมาเรียกร้อง และสนับสนุนให้มีการเลือกตั้งทั่วไป รวมไปถึงการสร้างรัฐบาลที่เป็นที่ยอมรับจากต่างประเทศ แต่หลังการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 เหตุการณ์ยิ่งแปร่งไปอย่างต่อเนื่องจนท้ายที่สุด 5 พรรครัฐบาลสนับสนุนพล.อ.สุจินดา คราประยูร ขึ้นเป็นนายกฯกลุ่มอาชีพต่างๆเคลื่อนไหวโจมตีทันที โดยเฉพาะภาคธุรกิจ สื่อมวลชน และทนายความ จนกระทั่งเหตุการณ์บานปลายไปสู่การชุมนุมประท้วงเรียกร้องให้พล.อ.สุจินดาลาออกจากตำแหน่งนายกฯจนกระทั่งเหตุการณ์เข้าสู่ความรุนแรงในวันที่ 17 - 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีการสนับสนุน และเรียกร้องจากกลุ่มสาขาอาชีพต่างๆ ทั้งกลุ่มวิชาชีพแพทย์ และกลุ่มวิชาชีพทนายความได้ออกมาเรียกร้องมากมายหลายกลุ่มให้รัฐบาลหยุดการใช้ความรุนแรงกับประชาชน และยกเลิกการปิดเบื่อนข้อมูลข่าวสาร ภาคธุรกิจให้พนักงานหยุดงาน และสนับสนุนด้านการเงินเพื่อซื้ออาหารผู้ชุมนุมประท้วง¹⁴ เป็นต้น กลุ่มธุรกิจ และกลุ่มอาชีพสาขาต่างๆนั้นได้เข้าไปใช้ทรัพยากร และความรู้ความสามารถในการแสดงบทบาทเรียกร้องทางการเมืองทั้งทางตรง และทางอ้อม ซึ่งตัวชี้วัดสำคัญต่อความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล

กลุ่มข้าราชการ

ข้าราชการเปรียบเสมือนกระดูกสันหลังของรัฐ การเคลื่อนไหวของข้าราชการจึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของรัฐมากที่สุด ในยุคแรกกลุ่มข้าราชการไม่มีบทบาทเรียกร้อง หรือ คัดค้านรศช.โดยตรง มีเฉพาะประเด็นการโยกย้ายข้าราชการ และข้าราชการการเมืองกลั่นแกล้งข้าราชการประจำหลายครั้งซึ่งอยู่ในช่วงที่มีรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นรัฐบาลชั่วคราวแล้ว ด้วยความรู้สึกไม่เป็นธรรมนี้ทำให้ข้าราชการเหล่านี้ต้องออกมาเรียกร้อง ดังนั้นการเคลื่อนไหวของ

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

ข้าราชการ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐในการปกครองท้องถิ่น จึงมีส่วนสำคัญต่อการมีภาพลักษณ์ในทางที่ดี และไม่ดีของรัฐบาลซึ่งส่งผลกระทบต่อถึงรศช.ด้วยเช่นกัน

หลังจากการยึดอำนาจของรศช.มีข้าราชการที่ให้การสนับสนุนอย่างชัดเจน คือ ข้าราชการทหาร โดยที่ทุกเหล่าทัพนั้นเป็นนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ทั้งหมด ยกเว้นกองบัญชาการทหารสูงสุดที่มีพล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (หัวหน้าคณะรศช.) เป็นผู้บัญชาการ สาเหตุสำคัญที่ยึดอำนาจเกิดจากมาจากทหารกลุ่มนี้ถูกกดดันภายใต้สภาวะการณ์ที่รัฐบาลเดิมกระทำต่อสถาบันกองทัพ กองกำลังหลักที่ใช้ในการทำรัฐประหารครั้งนี้มาจากกองทัพบก (พล.1รอ. และพล.ปตอ.) และอากาศ (กรมส่งกำลังบำรุง) ซึ่งใช้ในการควบคุมตัวพล.อ.ชาติชาย และพล.อ.อาทิตย์ นอกจากนี้ใช้รักษาความปลอดภัยสถานที่สำคัญโดยเฉพาะสถานีวิทย์โทรทัศนต่างๆ หลังจากการยึดอำนาจ รศช.ได้ประกาศแต่งตั้งบุคคลสำคัญดำรงตำแหน่งในคณะรศช. ตามประกาศรศช. ฉบับที่ 2 ประกอบไปด้วยผู้นำเหล่าทัพทุกเหล่าทัพ ยกเว้นอธิบดีกรมตำรวจ จากนั้นในประกาศรศช. ฉบับที่ 5 จึงเพิ่มเติมอธิบดีกรมตำรวจเป็นรองหัวหน้าคณะรศช. พร้อมมีประกาศรศช. ฉบับที่ 8 มอบอำนาจของนายกฯเป็นอำนาจของหัวหน้าคณะรศช. ทำให้อำนาจของรศช.มีมากมายในการที่จะควบคุมข้าราชการทุกฝ่าย รวมไปถึงประกาศรศช. ฉบับที่ 11 และ 12 ให้ข้าราชการต่างๆขึ้นตรงต่อคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ และเรียกข้าราชการระดับสูงเข้าพบ ดังนั้นในระยะเวลาก่อนการจัดตั้งคณะรศช.สามารถกุมอำนาจทางการเมืองโดยปราศจากเสียงคัดค้านจากข้าราชการ

หลังจากจัดตั้งรัฐบาลซึ่งมีนายอานันท์ เป็นนายกฯพลเรือน รศช.ควบคุมข้าราชการผ่านกระทรวงที่มีสมาชิกสภาฯเป็นรัฐมนตรี แต่หลังจากการยกเลิกกฎอัยการศึกมีการเรียกร้องจากข้าราชการ อาทิ กรณีข้าราชการมหาดไทยคัดค้านแก้ไขคำสั่งคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 218 (ปว. 218) ช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2534 กรณีวิกฤตการณ์ตุลาการตั้งแต่ช่วงเดือนกันยายน พ.ศ.2534 ต่อเนื่องไปถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 และการให้การสนับสนุนของกลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับกฎหมายการเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ในช่วงที่รัฐธรรมนูญถูกต่อต้านอย่างหนักก่อนการประกาศใช้ มีคำสั่งลับจากกระทรวงมหาดไทยให้กำนันผู้ใหญ่บ้านชักชวนลูกบ้านแสดงประชามติสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญที่ผ่านวาระ 3 ด้วย เพื่อเป็นการคัดค้านผู้ชุมนุมต่อต้านรัฐธรรมนูญ

การเรียกร้องของกลุ่มต่างๆที่มีต่อรัฐธรรมนูญยังคงดำเนินต่อไปจนกระทั่งหลังการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 กระแสการคัดค้านนายกฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งเริ่มทำให้เกิดเหตุการณ์บานปลายขึ้น โดยเฉพาะหลังการเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำทางการเมืองของพล.อ.สุจินดา ครา

ประยูร หนึ่งในผู้นำรศช. การชุมนุมเรียกร้องยิ่งขยายกว้างขวางขึ้น ประชาชนเป็นจำนวนมากเดินทางมาเพื่อแสดงการคัดค้านพล.อ.สุจินดา และรัฐธรรมนูญเผด็จการ ในวันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ข้าราชการโดยเฉพาะทหาร และตำรวจถูกนำมาใช้เป็นกำลังต่อต้าน ปฏิบัติการจิตวิทยา บั่นบ่อนการชุมนุม และเข้าใช้กำลังสลายกลุ่มผู้ประท้วงในที่สุด

จากการผลักดัน เรียกร้อง แสดงการสนับสนุน และคัดค้านของกลุ่มผลประโยชน์ และกดดันนี้ ชี้ให้เห็นถึงสภาพความชอบธรรมทางการเมืองของรศช.ตามระดับการแทรกแซงทางการเมืองได้เป็นอย่างดี โดยปัจจัยความยอมรับนี้เป็นปัจจัยชี้้นำ และมีอำนาจผลักดันเสมือนเป็นมันสมองของการสร้างแรงคัดค้าน และสนับสนุนของปัจจัยประชาชนได้ ปัจจัยกลุ่มเหล่านี้อาศัยความชาญฉลาด อิทธิพล ความต้องการมีส่วนร่วม และการรับรู้ที่มีมากกว่า เสนอกระแสให้สังคม และใช้วิธีการหาผู้ร่วมสมคบคิดที่จะดึงอำนาจ

1.2.2 มุมมองจากต่างประเทศ

ความเชื่อมั่นจากต่างประเทศเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยสามารถดำรงอยู่ได้ ภายใต้กระแสทุนนิยม และเสรีนิยม ที่ชี้ให้เห็นว่าความชอบธรรมของอำนาจ (legitimacy power) ต้องเหมาะสมกับการบริหารจัดการ (administrative planning)¹⁵ ความเชื่อในความชอบธรรมเหล่านี้เริ่มก่อตัวภายหลังที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติมาใช้เป็นแผนแม่บทพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้เศรษฐกิจไทยได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเทศที่มีส่วนในการพัฒนาทุนทั้งในภาคธุรกิจ และภาครัฐของไทย คือ สหรัฐอเมริกา ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้กรอบทุนนิยมพึ่งพาที่มีทิศทางนโยบายตามสหรัฐฯในด้านต่างๆ ทั้งในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ด้านความมั่นคง การเมือง และทางเศรษฐกิจ มีการแทรกแซงนโยบายด้านต่างๆของประเทศไทยทางอ้อม ซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่การที่ประเทศไทยจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ระดับนานาชาติ

หลังการยึดอำนาจรศช.วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 นอกจากรศช.จะต้องให้ความสำคัญกับมุมมองของกลุ่มกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์ภายในประเทศแล้ว ภาพลักษณ์ที่มีต่อต่างประเทศเป็นอีกสิ่งทีรศช.จะต้องตระหนักพร้อมๆกับการประเมินผลประโยชน์ของรัฐ เอกชน และส่วนรวม เป็นเพราะการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศต้องได้รับการพึ่งพากรoup

¹⁵ Jurgen Habermas, อ้างจาก, บทที่ 2.

ประเทศที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจต่างๆ หากไม่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ เหล่านี้ผลที่ตามมาจะทำให้ภาคธุรกิจภายในประเทศไม่ยอมรับการยึดอำนาจของรสช.ไปด้วย และผลต่อเนื่องจะไปสู่ระดับรากหญ้า คือ ประชาชนจะไม่ให้การยอมรับเพราะการไม่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศต้องตกต่ำ ส่งผลต่อปากท้องประชาชนโดยตรง แนวคิดของ Zdravko Milner และ Anthony Giddens สามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ว่าเกิดจากการที่เศรษฐกิจไทยจำเป็นต้องพึ่งพาประเทศอื่น ทำให้ความช่วยเหลือ หรือ ความยอมรับจากต่างประเทศมีความสำคัญต่อการเมืองในประเทศไทย ดังนั้นชั้นแรก รสช.แถลงประกาศรสช. ฉบับที่ 6 เรื่อง นโยบายต่างประเทศ เพื่อให้นานาชาติที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อประเทศไทยเข้าใจว่าประเทศไทยยังอยู่ในพันธะภายใต้กฎบัตรสหประชาชาติ และองค์การระหว่างประเทศ จากนั้นจึงจัดตั้งทีมที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจที่มีความเชี่ยวชาญ และได้รับการยอมรับจากต่างประเทศสูงดังที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้น ต่อมา รสช.จึงต้องริบจัดตั้งรัฐบาลโดยมีนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ เป็นนายกรัฐมนตรี¹⁶

ในช่วงที่รัฐบาลนายอานันท์บริหารประเทศตั้งแต่วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2534 – 22 มีนาคม พ.ศ.2535 มีการเดินทางไปเยือนต่างประเทศของ นายกรัฐมนตรี และผู้นำรสช.ที่ไปในฐานะผู้นำเหล่าทัพบ่อยครั้ง นอกจากนี้ยังมีการเดินทางมาเยือนประเทศไทยโดยผู้นำประเทศต่างๆ หรือ ตัวแทน ทั้งประเทศที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจโลก อาทิ สหรัฐฯ ญี่ปุ่น และประเทศเพื่อนบ้านในแหลมอินโดจีน และกลุ่มการค้าอาเซียน เป็นเพราะรัฐบาล และรสช.คำนึงถึงการผูกมิตร และสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับต่างประเทศ ซึ่งจะส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีนำไปสู่การได้รับความร่วมมือทางเศรษฐกิจ จากนั้นในช่วงกลางเดือนตุลาคม พ.ศ.2534 ได้มีการจัดการประชุมผู้ว่าธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศในประเทศไทย ในช่วงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2534 รสช.พยายามควบคุมความสงบเรียบร้อยภายในประเทศทั้งปวง และออกกฎหมายห้ามชุมนุม เพื่อให้การประชุมเป็นไปโดยราบรื่น เพิ่มความน่าเชื่อถือของรัฐบาล และสภารสช.ให้เป็นที่ยอมรับจากต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีทิศทางนโยบายเศรษฐกิจแบบเปิด รวมไปถึงการมีเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศพร้อมสำหรับการที่ต่างประเทศจะมาลงทุน

¹⁶ อธิบายเพิ่มเติม. ซึ่งหลังจากการจัดตั้งรัฐบาลเอกอัครราชทูตสหรัฐประจำประเทศไทย เข้าพบนายอานันท์ ปันยารชุน เพื่อแสดงการยอมรับรัฐบาลชุดใหม่ และตามมาด้วยประเทศต่างๆ อีกมากมาย.

หลังจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534 จึงมีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 (หลังจากที่สหรัฐฯเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งหลายครั้ง)¹⁷ และเมื่อผลการเลือกตั้งออกมาอย่างเป็นทางการ พรรคสามัคคีธรรม และเสนอให้นายณรงค์ วงศ์วรรณ (หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม) เป็นนายกฯ กลับถูกกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯไม่ให้การยอมรับ ทำให้นายณรงค์ ไม่สามารถขึ้นดำรงตำแหน่งนายกฯได้ ท้ายที่สุด 5 พรรคร่วมรัฐบาลจึงเชิญพล.อ.สุจินดาเป็นนายกฯในวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 ท่ามกลางกระแสการคัดค้านรัฐธรรมนูญ และนายกฯที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งที่มีต่อเนื่องมาตั้งแต่กลางปีพ.ศ.2534 จนกระทั่งเหตุการณ์บ้านปลายนไปสู่การใช้ความรุนแรงสลายผู้ชุมนุมประท้วงคัดค้านรัฐบาลพล.อ.สุจินดาในวันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ซึ่งมีสื่อมวลชนจากต่างประเทศมาทำข่าวมากมาย และภาพการใช้ความรุนแรงนี้ปรากฏแก่สายตาชาวต่างประเทศทั่วโลก จนในที่สุด วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2535 เป็นวันที่ประเทศต่างๆทนการใช้ความรุนแรงของรัฐบาลพล.อ.สุจินดาไม่ได้จึงแถลงการณ์เรียกร้องประณาม เตือนให้ประชาชนของประเทศตนที่อยู่ในกรุงเทพฯอยู่ในเคหะสถาน ทบพทวนความสัมพันธ์ และความช่วยเหลือระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศเหล่านี้ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น อังกฤษ ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส เดนมาร์ก เบลเยียม สวีเดน และประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาเลเซีย เป็นต้น¹⁸ ซึ่งการยอมรับจากต่างประเทศนี้มีส่วนสำคัญต่อความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาลด้วย

1.2.3 ประชาชน

การเคลื่อนไหวของประชาชนมีส่วนสำคัญต่อการเรียกร้องทางการเมืองเป็นอย่างมาก แนวความคิดเรื่องการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของนักวิชาการ อาทิ สุจิต บุญบงการ ทินพันธุ์ นาคะตะ ลิขิต ธีรเวคิน และ Micheal Roskin, Robert L. Cord and A. Mederios ชี้ให้เห็นว่าประชาชน คือ เครื่องมือที่วัดเชิงปริมาณอย่างดี ที่จะบ่งบอกถึงความชอบธรรมทางการเมืองของ

¹⁷ อธิบายเพิ่มเติม. ครั้งแรกโดยนายเจมส์ เบเกอร์ (รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ) ที่ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน และอีกครั้งนายริชาร์ด โฮโลมอน (รมช.ต่างประเทศสหรัฐฯ) หลังการเข้าพบนายอานันท์ ปันยารชุน ทำเนียบรัฐบาล วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2534. อ้างถึงใน ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “อานันท์ยันไม่ปรับครม.สหรัฐฯจี้กันไทยเลือกตั้ง,” มติชน (30 กรกฎาคม 2534) : 1 และ 2.

¹⁸ ไชยวัฒน์ ยนเปี่ยม, “วุ่นหนึ่งในเมืองไทย,” สยามรัฐ (22 พฤษภาคม 2535) : 2 และ ไม่ปรากฏผู้แต่ง, “ปฏิกริยาจากอังกฤษ,” มติชน (20 พฤษภาคม 2535) : 1, 6 และ 13.

รัฐบาล หรือ ความยอมรับต่อประเด็นต่างๆที่มีการเรียกร้อง ดังนั้นประชาชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการดำเนินการแทรกแซง และสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของทหาร

การเกิดของพลังประชาชนที่มาจากจิตสำนึกระดับสังคมเริ่มต้นจากพ.ศ.2500 ที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ทำให้วิถีชีวิตของชนชั้นกลางในเมืองใหญ่เปลี่ยนแปลง และต้องการปรับปรุงแก้ไขปัญหาสังคมต่างๆให้ดีขึ้น ทำให้เกิดการเรียกร้องทางการเมืองเพื่อให้ระบบการเมืองตอบสนองการแก้ไขปัญหาสังคมได้ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เป็นเหตุการณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญที่ประชาชนรวมตัวกันต่อต้านการปกครองที่ไม่มีความชอบธรรมอันเกิดจากรัฐบาลเผด็จการทหาร และนำไปสู่ยุคสมัยของประชาธิปไตยใหม่ที่ไมใช่ทหารปกครองรัฐบาลโดยตรง

การยึดอำนาจของรสช.นั้นเกิดขึ้นในจังหวะเวลาที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งเดิม ทำให้กลุ่มต่างๆหลายกลุ่มออกมาให้การสนับสนุนในระยะแรก ทั้งกลุ่มแรงงาน กลุ่มนักศึกษา นักธุรกิจ รวมทั้งรสช.ได้เชิญนักวิชาการมาร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาต่างๆ นอกจากนี้รสช.ยังออกแถลงการณ์รสช. ฉบับที่ 2 และ 3 เกี่ยวกับการกราบบังคมทูลถวายรายงานสถานการณ์ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว นอกจากนี้ยังมีประกาศรสช. ฉบับที่ 15 ห้ามกักตุน และขึ้นราคาสินค้า ประกาศรสช.ฉบับที่ 37 เกี่ยวกับการจัดการภาษี และฉบับที่ 39 เกี่ยวกับการแก้ไขกฎหมายจราจร เพื่อให้ประชาชนทราบว่ารสช.ห่วงใยประชาชน รวมไปถึงรสช.ยังอ้างความชอบธรรมโดยชี้ให้เห็นว่าการยึดอำนาจเพื่อสะสางความเลวร้ายของรัฐบาลเดิม และจะมอบอำนาจคืนสู่ประชาชนโดยเร็ว¹⁹ ด้วยสภาพความไม่แน่ใจต่างทำให้ประชาชนวางตัวเฉย เนื่องจากไม่มีข้อมูล หรือ ข่าวสารที่ชี้ให้เห็นถึงการรัฐประหารเพื่อผูกขาดอำนาจ เพราะหลังจากรสช.ยึดอำนาจได้ไม่นานก็มีการตั้งรัฐบาลผู้นำพลเรือนขึ้นเป็นรัฐบาลชั่วคราวฝ่ายพลเรือนดูแลด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และวัฒนธรรม ส่วนด้านความมั่นคงเป็นการดูแลของฝ่ายรสช. นอกจากนี้ภายใต้สภาพกฏอัยการศึกการเคลื่อนไหวของประชาชนจำนวนมากจึงเป็นไปไม่ได้ เพราะรสช.ปรามประชาชนด้วยการจับกุมผู้ที่คัดค้านรสช.เป็นตัวอย่างจำนวน 58 คน ภายใต้กฏอัยการศึก และแสดงความกะตือรือร้นที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆตามที่สร้างสัญญาไว้กับประชาชน ดังนั้นในช่วงระยะเวลาแรกหลังการยึดอำนาจประชาชนจึงอยู่ในความสงบ

¹⁹ หมายเหตุประชาชน, “แนวโน้มใหม่ระว่างพลังธรรมแข่งโค้ง จำลองผูกไท ใส่เสื้อนอก,” มติชนสุดสัปดาห์ 12 ฉบับที่ 624 (สิงหาคม 2535) : 9.

เมื่อรัฐบาลนายอานันท์เข้าบริหารประเทศ ในช่วงเวลาดังกล่าวมีภาชน้ำมันลดลงอย่างต่อเนื่องหลังสงครามอ่าวเปอร์เซียสิ้นสุดลง นโยบายรัฐบาลพยายามควบคุมราคาสินค้าจำเป็น 8 ชนิด มีผลต่อประชาชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเชื่อว่าสินค้าราคาอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อประชาชนจะไม่แพง แต่การณกับไม่เป็นเช่นนั้นในช่วงกลางปีพ.ศ.2534 เริ่มมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้นเกี่ยวกับราคาสินค้าที่แพงขึ้น ในขณะที่ราคาน้ำมันลดลง²⁰ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก นอกจากนี้กระแสการเรียกร้องรัฐธรรมนูญของกลุ่มพลังต่างๆมีผลประกอบกับการรับรู้ผ่านสื่อมวลชนสู่ประชาชน ทำให้ประชาชนเริ่มรู้สึกว่รัฐบาลจัดตั้งโดยรสช. กับ สภาารสช.ไม่ได้จริงจังกับการแก้ไขปัญหา และผลงานการบริหารรวมไปถึงการเล่นพรรคเล่นพวกมีมากเหมือนกับรัฐบาลเดิม ประชาชนบางส่วนเริ่มออกมาเคลื่อนไหวตามกลุ่มกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์ รสช. ตระหนักถึงพลังประชาชนเป็นอย่างยิ่งเพราะในขณะเดียวกันช่วงก่อนการผ่านรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534 มีพลังกดดันอย่างหนักจากทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 โดยการนำของกลุ่มกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์ ประชาชนประมาณ 60,000 คนออกไปฟังปราศรัยคัดค้านรัฐธรรมนูญที่ท้องสนามหลวง รสช.จึงใช้วิธีการ "มือบชนมือบ" คือ ปลุกพลังมวลชนเพื่อชี้ให้เห็นถึงความชอบธรรมของรัฐธรรมนูญโดยมีคำสั่งลับผ่านกระทรวงมหาดไทยต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ว่าราชการจังหวัด สนับสนุน และผลักดันให้มีการลงประชามติยอมรับรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เพื่อชี้ให้เห็นว่ากลุ่มที่คัดค้านเป็นเพียงคนกลุ่มเล็กๆเท่านั้น

หลังจากรัฐธรรมนูญผ่านเรียบร้อยกระแสการเรียกร้องยังคงมีต่อไป จนกระทั่งถึงช่วงวันเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคสามัคคีธรรมได้คะแนนเสียงสูงสุด มีการจัดตั้งรัฐบาล 5 พรรคการเมือง กระแสต่อต้านนายททที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งที่มีมาตั้งแต่กลางปีพ.ศ.2534 ยิ่งรุนแรงขึ้น เพราะแนวโน้มที่พล.อ.สุจินดา แกนนารสช.จะถูกเสนอชื่อให้เข้าดำรงตำแหน่งนายทท จากนั้นวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 เมื่อพล.อ.สุจินดาเข้าดำรงตำแหน่งนายทท เปรียบเสมือนการเข้าปกครองประเทศของรสช.โดยเบ็ดเสร็จทั้งอำนาจบริหาร และนิติบัญญัติ การชุมนุมประท้วงคัดค้านจากกลุ่มกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์ยิ่งรุนแรงขึ้น มีการเคลื่อนไหวของประชาชนทั้งคัดค้าน และสนับสนุนในช่วงระยะเวลาดังกล่าว วันที่ 20 เมษายน พ.ศ.2535 มีประชาชนชุมนุมเรียกร้องให้พล.อ.สุจินดาลาออกนับ 100,000 คน ที่ลานพระบรมรูปทรงม้า (แต่ไม่มีข่าวเผยแพร่ออกอากาศยกเว้นข่าวรอบดึกไทยทีวีสีช่อง 3) จากนั้นรัฐบาลพล.อ.สุ

²⁰ นายวานิช, "อมเรศหุดถามใจตัวเองก่อน," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (กรกฎาคม 2534) : 18. และปราโมทย์ เจริญยิ่ง, "รสช.กับปัญหาของแพง และจราจร," สยามรัฐ (21 กันยายน 2534) : 3.

จินดาใช้นโยบายเอาใจเกษตรกรด้วยการพักดอกเบ็ญตศ. ในการประชุมรัฐมนตรีวันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2535 แต่กลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มกดดันก็ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่องวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2535 มีการนัดชุมนุมอีกครั้ง ซึ่งเป็นวันประชุมสภาที่รัฐบาลแถลงนโยบาย ในวันนั้นที่พล.อ.สุจินดาแถลงที่รัฐสภากล่าวหาพล.อ.ชวลิต เป็นพวกนิยมสภาเปรี๊ซีเดียม และพล.ต.จำลอง เป็นพวกนิยมศาสนาใหม่ ประชาชนที่ชุมนุมหน้ารัฐสภา 70,000 คนแสดงความไม่พอใจเมื่อมีการนำเทปบันทึกภาพมาเปิดให้ฟังในขณะที่มีประชาชนต้องการเข้ามาร่วมชุมนุมเพิ่มแต่ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจสกัดไว้ จากนั้นมีประชาชนมาชุมนุมเพิ่มเติมอีกเป็น 200,000 คน ในช่วงการชุมนุมวันที่ 7 - 11 พฤษภาคม พ.ศ.2535 และมีการพักการชุมนุมนัดใหม่ในวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2535 เนื่องจากจากรัฐบาลได้ผ่อนปรนที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ระหว่างพรรครัฐบาล กับ พรรคร่วมฝ่ายค้าน แต่ในช่วงระหว่างนั้นแกนนำพรรคร่วมรัฐบาลออกมากล่าวถ่วงเวลาการแก้ไขรัฐธรรมนูญ และนอกจากนั้นฝ่ายรัฐบาล และกองทัพก็ได้จัดคอนเสิร์ตด้านภัยแล้ง มีการเกณฑ์ประชาชน และลูกเสือชาวบ้านหลายหมื่นคนมาฟังคอนเสิร์ต แต่อย่างไรก็ดีประชาชนชนไม่ได้สนใจคอนเสิร์ตของรัฐบาลตั้งแต่วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2535 การชุมนุมคัดค้านพล.อ.สุจินดา และรัฐธรรมนูญยังคงดำเนินต่อไปประชาชนหลังไหลเข้ามามากมายนับ 500,000 คน จนเวทีปราศรัยท้องสนามหลวงไม่สามารถรับคนได้เพียงพอ เหตุการณ์เริ่มบานปลายในช่วงวันที่ 17 - 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 จากกรณีที่เจ้าหน้าที่อ้างว่าถูกทำร้ายจากกลุ่มผู้ชุมนุม ไปสู่การทำลายทรัพย์สิน และสถานที่ราชการ จนรัฐบาล และกองทัพต้องนำคำสั่งภายใต้กฎอัยการศึกมาใช้ คือ แผนไพรี่พินาศ/33 และคำสั่งยุทธการ 1/35 มาใช้ลงมือปฏิบัติตั้งแต่มาตรการขั้นประนีประนอมไปสู่การปราบปรามผู้ชุมนุมอย่างรุนแรง ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีการปราบปรามอย่างรุนแรงที่ถนนราชดำเนิน และมีการจับกุมตัวกลุ่มผู้นำการประท้วง แต่หลังจากนั้นยังมีการชุมนุมประท้วงออกมาเพิ่มเติมอีกทั่วกรุงเทพฯ และยังมีการจัดตั้งที่ชุมนุมใหญ่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงด้วย

ปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมามีผลกระทบเชื่อมโยงถึงกันและกันระหว่างภายในปัจจัยสถานการณ์ที่รวมกันอยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน ปัจจัยความยอมรับที่มีรูปแบบหน้าที่ และการระดมแตกต่างกันต่อมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องที่จะนำไปสู่ความสำเร็จร่วมในการเรียกร้อง หรือ ชี้ให้เห็นถึงความยอมรับ รวมไปถึงความสัมพันธ์ที่ควบคู่กันไปของปัจจัยสถานการณ์ และความยอมรับที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กันภายใต้ช่วงเวลาของการรองรับความชอบธรรม ดังนั้นความชอบธรรมทางการเมืองจึงเป็นสิ่งที่นำมาทดสอบอำนาจของผู้นำ และหากใช้อำนาจที่เหมาะสมจะได้รับการสนับสนุน²¹ นวมไปถึงเป็นสาเหตุสำคัญให้รัฐบาล หรือ ผู้ปกครองคงอยู่ หรือ ไม่คงอยู่ในระบบการเมืองได้ ซึ่งงาน

²¹ Lucian W. Pye, อ้างจาก, บทที่ 2.

ศึกษานี้ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ หรือ แทรกแซงทางการเมือง คือ ทหารในนามของรสช. สิ่งที่สำคัญที่จะ
ทำให้รสช. อยู่ในอำนาจในการเมืองได้นั้น คือ รูปแบบ หรือ การสร้างเงื่อนไขที่จะทำให้รสช.
สามารถรักษาระดับการมีบทบาททางการเมืองให้เป็นที่ยอมรับต่อปัจจัยความยอมรับ และบริบท
สถานการณ์ ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไป

2. สาเหตุ สภาพเอื้ออำนวย และเงื่อนไขในการยึดอำนาจ

การเข้ายึดอำนาจของรสช. ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 สามารถนำแนวคิดของ Fred R. Von Der Mehden มาอธิบายได้ว่าเป็นบทบาทโดยตรงในฐานะผู้ดูแลกฎระเบียบ (Direct Action : Military as "Constitutional Caretaker") ในขณะที่ Samuel Finer จะเป็นระดับการโค่นล้มอำนาจ (level of supplantment) ดังนั้นในช่วงแรกของการยึดอำนาจรสช. จึงทำการปกครองชั่วคราว และร่างธรรมนูญการปกครองไว้เป็นกฎหมายหลักชั่วคราวในการปกครองประเทศ ในส่วนนี้ จะยังไม่กล่าวถึงบทบาทในช่วงเวลาต่อไปแต่จะกล่าวถึงสาเหตุ และการประเมินกำลังความสามารถของรสช. ในการยึดอำนาจอันนำไปสู่การมีบทบาท และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเพื่อแทรกแซงการเมืองการปกครองประเทศในระดับต่างๆต่อไป

บทบาท และการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของทหารไทยในอดีต ทหารมักอ้างความไม่เป็นธรรมของรัฐบาล การต้องการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย ความมั่นคงของบ้านเมือง การทำลายเกียรติสถาบันทหาร หรือ อ่างสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นที่เคารพของประชาชนทั่วประเทศ เป็นสำคัญ ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมือง และสาเหตุการแทรกแซงทางการเมืองของทหารมากมายหลายแนว การยึดอำนาจของรสช. ก็เช่นกันมีการอ้างสาเหตุ 5 ประการ เป็นการสร้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจ แต่งานศึกษานำข้ออ้างเหล่านั้นไปเป็นสภาพเอื้ออำนวย และเงื่อนไขในการยึดอำนาจ และแบ่งสาเหตุในการยึดอำนาจไว้ 2 ประการ คือ

- 2.1 การกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของฝ่ายทหาร
- 2.2 ความเสื่อมถอยของรัฐบาล
- 2.3 ความเข้มแข็งองค์กรทหาร
- 2.4 ข้ออ้างความชอบธรรมที่รสช. ใช้ยึดอำนาจ 5 ข้อ

2.1 การกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของฝ่ายทหาร

มีผู้อธิบายถึงสาเหตุนี้มากมาย Henry Bienen อธิบายว่าทหารสร้างความชอบธรรมทางการเมืองด้วยการกล่าวถึงความมั่นคงทางการเมือง เศรษฐกิจ และระบบการเมืองทำการยึดอำนาจ เป็นเพียงข้ออ้างที่จะเข้ามามีบทบาทในการปกป้อง และรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มทหาร (Military Corporate Interests) เช่นเดียวกันพ.ต. สัญชัย บุณยทริภักดิ์ (นายทหารยังเดีร์ก) กล่าว

ถึงการเข้าไปเปลี่ยนแปลงนโยบายในกองทัพเป็นสาเหตุสำคัญหนึ่งที่ทำให้เกิดการแทรกแซงทางการเมือง

รัฐบาลพล.อ.ชาติชายพยายามที่จะเข้ามีบทบาททางการเมืองเกี่ยวกับผลประโยชน์ทหาร เนื่องจากมีความหวาดระแวงทหารจะทำการรัฐประหารอยู่ตลอดเวลา ตรงกับแนวคิดของ Harold Crouch ที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยภายใน (Internal Factors) ที่ทำให้ทหารแทรกแซงทางการเมืองว่าเกิดมาจากกองทัพให้ความสำคัญกับเรื่องของผลประโยชน์ อาทิ หมู่คณะ งบประมาณ รวมไปถึงผลประโยชน์ส่วนตัวของนายทหารระดับสูงด้วย

ในช่วงระยะเวลาแรกเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกองทัพ กับ รัฐบาลค่อนข้างแน่นเหนียว เนื่องจากความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างพล.อ.ชาติชาย และพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ (ผบ.ทบ. และรักษาการแทนผบ.สส.) เรียกได้ว่าพล.อ.ชาติชายนั้นวางเส้นทางเตรียมสำหรับให้พล.อ.ชวลิตได้เล่นการเมืองหลังจากลาออกจากราชการ โดยเงื่อนไขที่แลกเปลี่ยน คือ พยายามถ่วงดุลอำนาจในกองทัพ โดยเฉพาะการถ่วงดุลนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ที่เจริญเติบโตอย่างเข้มแข็ง และมีฐานอำนาจมหาศาลหลังจากหมดยุคอำนาจทางการทหารของนายทหารยังเติร์ก ความพยายามที่จะถ่วงดุลนี้มีผลกระทบกระเทือนต่อนายทหารรุ่นนี้เป็นอย่างมาก แม้จะมีการนำนายรุ่นอื่น อาทิ จปร.8 มาคานอำนาจ แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการเจริญเติบโตได้ เนื่องจากเครือข่ายโยงใยของนายทหารรุ่น 0143 มีทั้งทหารบก อากาศ เรือ และตำรวจ เครือข่ายตระกูล วงศ์ญาติ และรุ่นน้องอีกหลายรุ่น ดังนั้นเมื่อท้ายที่สุดหลังจากพล.อ.ชวลิตลาออกจากราชการผู้นำนายทหารรุ่นนี้พล.อ.สุจินดา คราประยูร จึงขึ้นเป็นผบ.ทบ.แทน ในขณะที่พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (จปร.1) เป็นผบ.สส.

ด้วยความเข้มแข็งของสถาบันทหาร และปฏิริยาหวาดระแวงระหว่างรัฐบาลกับทหาร ทำให้สองสถาบันนี้เกิดการกระทบกระทั่งบ่อยครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งนั้นทำให้เกิดความร้าวฉานสะสมจนในท้ายที่สุดทำให้ต้องมีการยึดอำนาจรัฐบาล ซึ่งสาเหตุหลักที่เกี่ยวข้องกับการที่รัฐบาลกระทบผลประโยชน์ของทหารมีหลายประการดังต่อไปนี้

1. การหลู่เกียรติกองทัพโดยนักการเมืองฝ่ายรัฐบาล
2. การล้วงลูกการโยกย้ายภายใน และการจัดซื้ออาวุธในกองทัพ
3. การมีปฏิสัมพันธ์กับนายทหารจปร.7 (ยังเติร์ก) ซึ่งเป็นอริกับนายทหารจปร.5
4. การบิดเบือนคดีลอบสังหาร

ประการแรก กลุ่มนักทฤษฎีที่เน้นความเข้มแข็งขององค์กรทหารจะอาศัยหลักการที่ว่า องค์กรทหารเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (cohesion) ถูกสร้างมาให้รักพวกพ้อง และมีเอกภาพในการบังคับบัญชา ดังนั้นเมื่อสถาบันนอกกองทัพมาดูหมิ่นจึงทำให้เกิดความรู้สึกที่จะต้องปกป้องศักดิ์ศรีกองทัพ จะเห็นได้ว่าตั้งแต่รัฐบาลพล.อ.ชาติชายบริหารประเทศ มีความพยายามที่จะทดสอบความอดทนของกองทัพมาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยที่พล.อ.ชวลิต เป็นผบ.ทบ. และรักษาราชการแทนผบ.สส. มีกรณีม.ร.ว.สุขุมพันธ์ กับ พล.อ.ชวลิต หรือหลังพล.อ.ชวลิตออกจากราชการไปแล้วซึ่งเป็นสมัยที่นายทหารชุดรชช.ครองอำนาจอยู่ในกองทัพ มีกรณีร.ต.อ.เฉลิม และนายไตรรงค์ กับพล.อ.ชวลิต ทำให้นายทหารชุดรชช.จะต้องออกมาเคลื่อนไหวตอบโต้เข้าเยี่ยมเพื่อไม่ให้มีการเมืองคิดว่านายทหารระดับสูงของกองทัพเมื่อออกจากราชการแล้วจะไม่มีนายทหารรุ่นหลังเหลียวแล หลังจากกรณีพล.อ.ชวลิตแล้วนักการเมืองทั้งร.ต.อ.เฉลิม และนายไตรรงค์ ก็ยังไม่ยอมสงบนิ่ง ยังคงทดสอบ และท้าทายกองทัพอยู่ตลอดเวลา ทั้งกรณีการแถลงต่อสื่อมวลชนได้ตอบไปมาเกี่ยวกับกรณีรณโฆบายญินิต กรณีการกล่าวอ้างอิงถึงกองทัพ และสมมติตัวเองเป็นรมว.กลาโหมจะปลดนายพลออก สิ่งเหล่านี้ยังผลให้เกิดการสะสมทางความคิดที่ว่ารัฐบาลโดยเฉพาะพล.อ.ชาติชายไม่ยอมจัดการขั้นเด็ดขาดกับนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลที่มีปัญหากับกองทัพ ทั้งที่กองทัพก็ได้ยื่นข้อเสนอเกี่ยวกับการรับรองความมั่นคงของรัฐบาลกับพล.อ.ชาติชายไปถึงสองครั้งแล้ว จนกระทั่งท้ายที่สุดปฏิกริยาของกองทัพรุนแรงถึงขั้นออกคำสั่งกองกำลังรักษาพระนครที่ 43/2533 ห้ามชุมนุมทางการเมืองเกิน 10 คน ซึ่งเปรียบเสมือนการปฏิวัติเงียบ เป็นการข่มขู่รัฐบาลทำให้พล.อ.ชาติชายต้องลาออกเพื่อปรับเอารัฐมนตรีที่ทหารไม่พอใจ คือ ร.ต.อ.เฉลิมออกจากรัฐบาลในที่สุด

ประการที่สอง Eric Nordlinger ตามที่ได้กล่าวไว้ในประการแรก และ Cuade Welch and Arthur Smith ได้ทำการศึกษาสาเหตุการแทรกแซงทางการเมืองซึ่งตรงกับสาเหตุในการยึดอำนาจของรชช. คือ การจำกัดงบประมาณสนับสนุนกิจการกองทัพ และความต้องการเป็นอิสระจากการแทรกแซงการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารภายในกองทัพโดยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย สาเหตุเริ่มต้นมาจากว่าผู้นำนายทหารระดับสูงทั้งพล.อ.สุจินดา (ผบ.ทบ.) และพล.อ.สุนทร (ผบ.สส.) มีกรณีขัดแย้งกับนักการเมืองตามที่ได้กล่าวไว้ในประการแรก และทหารได้ทำการยื่นข้อแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการให้ความมั่นคงกับรัฐบาล รวมไปถึงปรับคณะรัฐมนตรีให้รัฐมนตรีที่มีกรณีขัดแย้ง ทำให้ทั้งสองฝ่ายยอมตกลงอยู่ภายใต้ปฏิกริยาหวาดระแวง มีข่าวลือมากมายทั้งในช่วงการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารประจำปี หรือ ในช่วงที่มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่รัฐบาลกระทบกระทั่งกับนายทหาร ข่าวลือทั้งนี้จะปลดผบ.สส. หรือ โยกพล.อ.สุจินดาเป็นผบ.สส. แล้วดึงพล.อ.พิจิตร (รองผบ.สส. และจปร.2) กลับมาเป็นผบ.ทบ.แทน ซึ่งข่าวลือทำนองนี้กระทบกระเทือนความมั่นคงทางการเมือง

ของรัฐบาลเป็นอย่างมาก เพราะต่างฝ่ายต่างไม่มั่นใจต่อการให้ความมั่นคงของกันและกัน นอกจากนี้พล.อ.ชาติชาย ยังดึงพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก (รองนายกฯ) มาเป็นรมช.กลาโหม ทำหน้าที่แทนพล.อ.ชาติชายในการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหาร ซึ่งพล.อ.อาทิตย์นี้ก่อนเคยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนายทหารจปร.5 ร่วมปราบนายทหารยังเติร์กในกฎเมษาฮาวาย แต่แล้วในช่วงปลายอายุราชการของพล.อ.อาทิตย์ ได้พยายามกลับไปสนิทสนมกับนายทหารจปร.7 ซึ่งเป็นคู่แข่งทางการทหารกับนายทหารจปร.5 มาโดยตลอดทำให้การกลับมาเป็นรมช.ของพล.อ.อาทิตย์สร้างความไม่พอใจต่อนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 เป็นอย่างมาก ส่วนทางด้านงบประมาณการจัดซื้ออาวุธของกองทัพถูกระงับตั้งแต่ปีพ.ศ.2534 ก็ทำให้ผู้นำเหล่าทัพทั้งหลายไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากรัฐบาลขัดผลประโยชน์ และคำขอจากกองทัพ

ประการที่สาม Morris Janowitz ได้อธิบายถึงความเข้มแข็งขององค์กรทหารที่มีเอกภาพ (Social Cohesion) และชี้ให้เห็นถึงการฝึก การปลูกฝัง และการแบ่งรุ่น อาจกล่าวได้ว่าการฝึกนายทหารไทยทำให้เกิดความสามัคคีภายในรุ่นมากเกินจนกลายเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ดังที่ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการการแข่งขันทางการทหารระหว่างรุ่นนายทหารจปร.5 และ 7 มาแล้ว จะเห็นได้ว่าสองรุ่นนี้มีความไม่ลงรอยกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะนายทหารจปร.7 หรือ ยังเติร์ก ที่คุมระดับกองพันรบหลักถึง 42 กองพันก่อนทำการกบฏเมษาฮาวาย เป็นที่ไม่พอใจของนายทหารหลายรุ่นจนโดยเฉพาะนายทหารจปร.5 ที่ถูกนายทหารรุ่นน้องข้ามหน้าเป็นคู่แข่งมากกว่าในกองทัพบก หลังจากทีนายทหารจปร.7หมดอำนาจลงหลังก่อการปฏิวัติไม่สำเร็จ ผู้นำนายทหารยังเติร์กยังถูกกล่าวหาในคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญที่มีการวางแผน และการลอบสังหารอย่างต่อเนื่องแต่ไม่สำเร็จในช่วงพ.ศ.2525 ซึ่งผู้ประสานเป็นคณะกรรมการดูแลคดี คือ พ.ต.อ.บุญชู ว่างานนท์ (จปร.5 สายตำรวจ) และพ.อ.ภูซงค์ นิลขำ (จปร.5) จากนั้นในช่วงรัฐบาลพล.อ.ชาติเริ่มต้นที่มีการดึงตัวนายทหารยังเติร์กคนสำคัญกลับเข้ารับราชการโดยเริ่มจากพล.ต.แสงศักดิ์ มัคละศรี เป็นเลขานุการสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และพล.ต.วีระยุทธ อินวะษา เป็นเสนาธิการกรมรักษาดินแดน หลังจากนั้นจึงดึงตัวพ.อ.มัญญ (มัญญกต) รูปขจร กลับมาเป็นนายทหารในกองบัญชาการทหารบก และย้ายมาเป็นนายทหารประจำสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมในอัตราพลตรี ทำให้นายทหารจปร.5 แสดงความไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีข่าวลือว่าการเพิ่มอัตราครั้งนี้จะนำไปสู่การให้ดำรงตำแหน่งผบ.พล.ม.2 ในตำแหน่งกำลังรบหลักของพล.ต.มัญญ ซึ่งหลังจากนั้นจึงมีข่าวเกี่ยวกับไบปลิวคดียลอบสังหารออกมา และมีไบปลิวโจมตีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

เมื่อนำแนวคิดสาเหตุการแทรกแซงทางการเมืองของ Claude Welch and Arthur Smith เกี่ยวกับปัจจัยภายนอก หรือ ปัจจัยแวดล้อม (external factors or environment factors) ที่ว่า

โอกาสที่ทหารจะเข้าแทรกแซงทางการเมืองจะมีมาก ถ้ากลุ่มนักการเมืองแสวงหาความสนับสนุนจากกองทัพเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง ร่วมกับการประยุกต์ใช้แนวคิดของ พ.ต.สัญญาชัย บุญทริกสวัสดิ์ คือ สาเหตุของการแทรกแซงทางการเมืองเกิดจากความแตกแยกในสถาบันทหาร จะเห็นว่ารัฐบาลพล.อ.ชาติชายแล้งเห็นถึงความขัดแย้งระหว่างรุ่นนายทหารจปร.7 และจปร.5นี้ จึงดึงพล.ต.มัญญ (ผู้นำนายทหารยังเดิร็ก) กลับมารับราชการเพื่อเตรียมการหาหลักประกันทางการเมือง ทหารหลังพล.อ.ชวลิตลาออกจากราชการ และเมื่อพล.อ.ชวลิตลาออกจากราชการ พล.อ.ชาติชาย จึงเตรียมการที่จะผลักดันพล.ต.มัญญ ขึ้นเป็นผู้บัญชาการกองพลทหารม้าที่ 2 ซึ่งเป็นเหล่าเดิมของ พล.ต.มัญญ และมีทหารภายใต้บังคับบัญชาของพล.ต.มัญญที่เคารพ "ผู้พันมัญญ" อยู่มากมาย ทำให้เกิดความไม่พอใจของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ดังนั้นจึงมีการนำคดีลอบสังหารซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมคดีของนายทหาร และนายตำรวจสังกัดจปร.5 กลับมาโจมตีพล.ต.มัญญ และนายทหารจปร.7 อีกครั้งหนึ่ง รวมไปถึงการใช้คดีลอบสังหารมากล่าวอ้างเป็นสาเหตุในการยึดอำนาจ ดังที่จะนำเสนอต่อไป

ประการที่สี่ จากที่ได้กล่าวไว้เดิม ความแตกแยกระหว่างรุ่น และข้อเท็จจริงที่ถูกครอบงำโดยนายทหารจปร.5 ทำให้รศช.อาศัยประเด็นนี้โจมตีพล.ต.มัญญ และรัฐบาล หลังจากนั้นจึงยึดอำนาจในที่สุด การบิดเบือนคดีลอบสังหารบุคคลสำคัญ ซึ่งยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าฝ่ายใดบิดเบือน เนื่องจากความจริงของทั้งสองฝ่าย คือ ผู้เสียหายซึ่งหมายถึงพล.ต.มัญญกฤต (จปร.7) ได้กระทำจริงตามที่ฝ่ายรศช.พยายามจะให้เป็น กับ พล.ต.มัญญกฤต ไม่ได้กระทำ (ซึ่งศาลตัดสินยกฟ้องในปีพ.ศ.2536 และพล.ต.มัญญกฤตฟ้องกลับพล.ต.อ.บุญชู และนายทหารจปร.5 ว่าบิดเบือนคดีในปีพ.ศ.2544) แต่ในช่วงเวลานั้นรุ่น 0143 มีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับคดีนี้เป็นอย่างมาก มีการออกไปปลิวโจมตีทั้งพล.ต.มัญญ และนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ (บุตรชายนายกฯ) รวมไปถึงไปปลิวโจมตีนายทหารจปร.5 ซึ่งด้วยสาเหตุที่คดีนี้มีความเกี่ยวโยงทั้งกับฝ่ายทหาร และชื่อเสียงของครอบครัวพล.อ.ชาติชาย (นายกฯ) ทำให้พล.อ.ชาติชายใส่ใจกับคดีนี้เป็นพิเศษ มีการโยกย้ายพล.ต.ท.บุญชู ขึ้นเป็นผ.อ.ตร. และให้หลุดออกจากคดี เพื่อโยกย้ายพล.ต.ต.เสรี เตมียเวช มาเป็นผู้บังคับการตำรวจกองปราบ รับผิดชอบเป็นหัวหน้าชุดสอบสวนคดีนี้ต่อ โดยมีพล.ต.อ.สนอง วัฒนางกูร (รองอ.ตร.ปราบปราม) ซึ่งสนิทสนมกับพล.อ.ชาติชายคอยกำกับดูแลคดีนี้อีกที สิ่งที่มาคือความไม่พอใจของนายทหารจปร.5 ที่ดึงเอาพล.ต.ท.บุญชู ออกจากคดี ทางด้านกองบัญชาการทหารสูงสุดพล.อ.สุนทร ก็ให้ความช่วยเหลือโดยใช้อำนาจในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบภายในดึงสำนวนไม่ให้ส่งมอบกับพล.ต.ต.เสรี และชี้แจงว่าคดีนี้เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ

ก่อนหน้าที่จะเกิดการกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของกองทัพดังที่กล่าวมาจนกลายเป็นวิกฤตการณ์ในช่วงต้นปีพ.ศ.2534 มีกรณีการลู่เกียรตินหารโดยนักการเมือง การโยกย้าย และการให้พล.ต.มัญญ (จปร.7) กลับเข้ารับราชการเพื่อสร้างฐานอำนาจถ่วงดุลนายทหารจปร.5 และ รูน 0143 ทำให้กองทัพโดยเฉพาะนายทหารรุ่นนี้ต้องสะสมความเครียดแค่นมาโดยตลอด นอกจากนี้เหตุการณ์รณโฆบายยูนิตที่ร.ต.อ.เฉลิมอ้างว่านำมาเพื่อป้องกันการปฏิวัติ รวมไปถึงการผลักดันให้คนของฝ่ายพล.อ.ชาติชายคุมงานด้านข่าวกรองของประเทศ อาทิ พล.ต.กมล ทัพพะรังสี ดูแลสำนักข่าวกรองแห่งชาติ และพยายามจัดตั้งหน่วยงานที่อยู่นอกกรมตำรวจทำหน้าที่คล้ายหน่วยงานเอฟ.บี.ไอ.ของสหรัฐฯ ทำให้เกิดสภาพความระแวงระหว่างกองทัพกับรัฐบาล ประกอบกับการไม่สนองตอบความต้องการของกองทัพทั้งในการจัดการกับนักการเมืองที่กองทัพไม่พอใจ และนโยบายการจัดซื้ออาวุธที่เสนอโดยกองทัพ จนกระทั่งถึงปลายปีกองทัพต้องแสดงพลังด้วยคำสั่ง 43/2533 เสมือนเป็นปฏิวัติเงียบเพื่อการปราบพล.อ.ชาติชายในระหว่างที่กำลังเดินทางไปเยือนต่างประเทศ ดังนั้นพล.อ.ชาติชายจึงจะลดความตึงเครียดระหว่างกองทัพกับรัฐบาลลงด้วยการลาออกเพื่อปรับกรม. ต่อมากระแสข่าวลือการปลดผู้นำทหาร การเปลี่ยนผู้ดูแลคดีลอบสังหาร การนำพล.อ.อาทิตย์มาเป็นรมช.กลาโหมยิ่งทำให้แนวโน้มการล้วงลูกโยกย้ายนายทหารของกองทัพยิ่งเป็นไปได้สูง ดังนั้นกองทัพซึ่งได้รับการยินยอมจากผู้นำทุกเหล่าทัพจึงตั้งคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ทำการยึดอำนาจพล.อ.ชาติชายในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ออกประกาศเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ร่างรัฐธรรมนูญ และตั้งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการณ์จนกว่าจะมีการเลือกตั้งทั่วไป

2.2 ความเสื่อมถอยของรัฐบาล

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในรัฐบาลพล.อ.ชาติชายส่วนใหญ่เกี่ยวกับด้านที่ดิน อสังหาริมทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ ผลประโยชน์ภาครัฐจึงมีมากมายจากความพยายามที่จะพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) หลักรๆหลายโครงการด้วยกัน รวมไปถึงการพัฒนาระบบเทคโนโลยีการสื่อสารอีกมากมาย มีการจ่ายเงิน และต้องนำเงินหมุนเวียนมาใช้มากมายเพื่อที่จะได้เป็นรัฐมนตรี ซึ่งการได้มาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีจะทำให้เกิดผลประโยชน์มหาศาลแก่ตนเองและพรรคพวก ดังนั้นภาพลักษณ์ติดลบของรัฐบาลจึงเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนที่ภายใต้ยุคสมัยที่สังคมเริ่มเปิดให้วิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองได้อย่างกว้างขวาง ส่งผลให้รัฐบาลชุดพล.อ.ชาติชายถูกประชาชนมองเห็นภาพลบโดยส่วนรวม สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งความเปราะบางของรัฐบาลในการที่จะถูกนำภาพลบไปอ้างโดยองค์กรที่มีความเข้มแข็งทางด้านกำลัง หรือ ยุทธโธปกรณ์ เข้ายึดอำนาจการปกครอง

ส่วนนี้ของงานศึกษาจะนำเสนอความเสื่อมถอยของรัฐบาลเป็นเพียงสาเหตุรอง เนื่องมาจาก การเสี่ยงทำการยึดอำนาจของรศช.เกิดจากแรงบีบคั้นจากการที่ต้องเสียผลประโยชน์ของกลุ่มทหาร จึงทำด้วยความจำเป็นเพราะในช่วงเวลานั้นทหารอาจไม่ทราบว่าจะต้องเสี่ยงกับความยอมรับของประชาชน และความไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการที่จะบริหารประเทศให้ประชาชนพอใจได้หรือไม่ แต่ด้วยความประะบาง และประชาชนไม่ยอมรับความชอบธรรมรัฐบาลเดิม²² ประจวบเหมาะ กับเวลายึดอำนาจของรศช. ทำให้ประชาชนนิ่งเฉยต่อการทำรศช. รัฐประหารของรศช. ดังที่งานศึกษานี้พยายามนำเสนอให้เห็นถึงความประะบางอันเกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย เนื่องมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

2.2.1 ความแตกแยกภายในพรรคร่วมรัฐบาล

2.2.2 การทุจริตคอร์รัปชัน และเผด็จการรัฐสภาที่รัฐบาลถือเสียงข้างมาก

2.2.1 ความแตกแยกภายในพรรคร่วมรัฐบาล

เริ่มต้นด้วยการจัดตั้งรัฐบาล 220 เสียง นำโดยพรรคชาติไทย (87 เสียง) พรรคกิจสังคม (54 เสียง) พรรคประชาธิปัตย์ (48 เสียง) พรรคราษฎร (21 เสียง) พรรคสหประชาธิปไตย (5 เสียง) และพรรคมวลชน (5 เสียง) มีพล.อ.ชาติชาย (หัวหน้าพรรคชาติไทย) เป็นนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2531 เมื่อเริ่มบริหารประเทศได้ไม่นานพรรคชาติไทยก็พยายามจะสร้างผลงานเพื่อการเลือกตั้งสมัยหน้า การจัดประชุมกรม.สัจจะสร้างภาพลักษณ์ให้กับพรรคชาติไทยเป็นอย่างมาก และทำให้พรรคร่วมรัฐบาลมองว่าพรรคชาติไทยพยายามจะตีฐานเสียงของพรรคตนตามภาคต่างๆท้ายที่สุดจึงต้องยกเลิกการประชุมกรม.สัจจะที่สร้างความรำวฉานให้กับพรรคร่วมรัฐบาลเป็นอย่างมาก ต่อจากนั้นมีกรณีกรณีส.ส.พรรคร่วมรัฐบาลบางคนไม่ยอมยกมือให้พล.ต.สนั่นในการลงมติไม่ไว้วางใจวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2532 เพราะต้องการเงิน 5 ล้าน แลกเปลี่ยนยังเพิ่มรอยร้าวในรัฐบาลมากขึ้นไปอีก ตามมาด้วยกรณีการแทรกแซงการทำงานของทีปรีชานายกฯในกระทรวงการต่างประเทศซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของพรรคกิจสังคมทำให้พรรคชาติไทย และพรรคกิจสังคมต้องมีปัญหาหระหองระแหงกัน ตามมาด้วยกรณีการเคลื่อนไหวของส.ส.พลาตหวังจากรัฐมนตรีภายในพรรคชาติไทย ความขัดแย้งเรื่องการจัดปลัดกทม.ระหว่างพล.ต.อ.ประมาณ

²² อธิบายเพิ่มเติม, เป็นสาเหตุการแทรกแซงทางการเมืองของทหารตามกลุ่มที่เน้นความอ่อนแอของโครงสร้างมักอ้างถึง, อ้างจาก, บทที่ 2.

อติเรกสาร (รวม.มหาดไทย ชาติไทย) กับ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง (ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร กลุ่มพลังธรรม) ในช่วงเดือนกันยายนหลังปรับครม.เดือนสิงหาคม พ.ศ.2533 มีการสลับตำแหน่ง รวม.มหาดไทย กับ รวม.คลังระหว่างพล.ต.อ.ประมาณ และนายบรรหาร ศิลปอาชา เมื่อนายบรรหารรับตำแหน่งก็มีการโยกย้ายข้าราชการประจำปีเดือนกันยายน ในช่วงนั้นเองนายบรรหารถูกแทรกแซงการย้ายข้าราชการจากร.ต.อ.เฉลิมทำให้มีปัญหากันระหว่างกัน ธันวาคม พ.ศ.2533 มีการปรับรัฐบาลใหม่ นำพรรคเอกภาพ ประชากรไทย เข้ารัฐบาล และปรับกิจสังคม ประชาธิปัตย์ และมวลชนออก ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ทำให้สรุปได้ว่ารัฐบาลมีความแตกแยกกันเองระหว่างพรรค ซึ่งปัญหานี้ยังไม่ใช่ปัญหาสำคัญในการถูกปฏิวัติเนื่องมาจากความขัดแย้งทางของพรรคการเมือง เป็นเรื่องที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ เพียงแต่เป็นปัญหาที่ทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพส่งผลต่อภาพลักษณ์ และความน่าเชื่อถือของประชาชนรวมไปถึงนักลงทุนต่างชาติบ้าง

2.2.2 การทุจริตคอร์ปชั่น และเผด็จการรัฐสภาที่รัฐบาลถือเสียงข้างมาก

ด้านกรณีเผด็จการรัฐสภา และภาพลักษณ์การทุจริตของรัฐมนตรี เริ่มขึ้นหลังจากรัฐบาลบริหารประเทศได้ไม่นาน ฝ่ายค้านเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายสันติ ชัยวิรัตน์ (รวม.มหาดไทย กิจสังคม) กรณีบ่อนทำลายกับการปฏิวัติหน้าที่ทุจริตใช้ของหลวงเพื่อการส่วนตัว ซึ่งแม้แต่นายทวี ไกรคุปต์ (ส.ส.กิจสังคม) ยังออกมาโจมตีนายสันติด้วย แต่ผลการอภิปรายวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2531 ลงมติไว้วางใจนายสันติด้วยคะแนน 206 ต่อ 142 ต่อมา มีการขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายบุคคลอีกครั้งลงมติในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2532 จำนวน 4 คน ประกอบไปด้วย นายสุบิน ปิ่นขยัน (รวม.พาณิชย์ กิจสังคม) ในกรณีปัญหาราคาสินค้า และสต็อกมันสำปะหลัง ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง (รวม.ประจำสำนักนายกฯ พรรคมวลชน) กรณีบริษัทผลิตเต็ลด์กับองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) การปลดบอร์ตการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) และการแสวงหาประโยชน์กรณีการขุดดินที่เหมืองแม่เมาะ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ (รวม.เกษตรฯ ประชาธิปัตย์) กรณีการซื้อปุ๋ย ปัดป่า และเปิดรีสอร์ทในพื้นที่ป่าสงวน นายประจวบ ไชยสาสน์ (รวม.วิทยาศาสตร์ ประชาธิปัตย์) กรณีการใช้อำนาจไม่ชอบด้วยกฎหมายปลดบอร์ตกท. ซึ่งรัฐมนตรีทั้งหมดได้รับมติไว้วางใจหลังการอภิปราย แต่พล.ต.สนั่น (รวม.เกษตรฯ) ได้รับคะแนนไว้วางใจน้อยกว่าคนอื่น จากนั้นมาช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2532 พล.อ.ชวลิตกล่าวถึงรัฐบาลว่ามีภาพพจน์คอร์ปชั่นสูงควรแก้ไขจนเป็นกรณีกับม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ จากนั้นพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคร่วมรัฐบาลโจมตีว่ารัฐบาลคอร์ปชั่น จากนั้นในช่วงกลางปีพ.ศ.2533 ฝ่ายค้านพยายามจะอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลเกี่ยวกับกรณีของพล.อ.ชาติชาย รัฐบาลจึงปล่อยข่าว ชื่อตัวส.ส.สัมฤทธิ์ ประดิษฐ์ ให้ฝ่ายค้านระแวงกันเอง จนต้องเลื่อนอภิปรายไป และกำหนดใหม่ในช่วง 18 - 21 กรกฎาคม พ.ศ.2533 รัฐ

มนตรีที่ถูกอภิปรายมี ร.ต.อ.เฉลิม (รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี) และพล.ต.สนั่น (รมว.เกษตรฯ) ถูกชักฟอกในกรณีคล้ายเดิม นายสุบิน (รมว.พาณิชย์) ในกรณีการเรียกกู้เงินโคเวต้าส่งออกเสื้อของบุคคลใกล้ชิด ทั้งหมดได้รับการไว้วางใจจากรัฐสภา ส่วนนายสันติ (รมช.มหาดไทย) ซึ่งถูกสอบสวนแล้วมีความผิดตามสำนวนที่นายทวี ยืนพ้อง ถูกปลดออกตำแหน่งรัฐมนตรี ทำให้นายสันติแจ้งว่าพรรคกิจสังคมเรียกร้องให้รัฐมนตรีหาเงินเข้าพรรคคนละ 500 ล้านบาท เพื่อใช้เป็นทุนในการเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงว่ามีการเรียกผลประโยชน์จากโครงการโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายด้วย พล.อ.ชาติชายจึงปรับกรม.ตั้งพรรคปวงชนชาวไทยเข้าร่วมรัฐบาล เป็นรัฐบาล 246 เสียง และเชิญคนนอกที่น่าเชื่อถือเข้าร่วมรัฐบาลเพิ่มลดกระแสภาพลักษณ์รัฐบาลที่กำลังตกต่ำ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าปัญหาความขัดแย้งภายในรัฐบาลเป็นเรื่องที่สามารถรวมขอม และประสานผลประโยชน์กันได้ แต่ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่สำคัญ และทำให้ความชอบธรรมในการบริหารประเทศของรัฐบาลเสื่อมถอย และเกิดความเปราะบางของรัฐบาล (regime vulnerability)²³ ซึ่งในอดีตทหารนำเอาเหตุผลเกี่ยวกับการไม่มีความสามารถในการบริหารประเทศของรัฐบาลพลเรือนมาเป็นข้ออ้างสร้างความชอบธรรมยึดอำนาจได้ การยึดอำนาจของรสช.ก็เช่นเดียวกันข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมทั้ง 5 ข้อ ถูกหยิบยกมาเป็นเงื่อนไขในการยึดอำนาจ ซึ่งข้ออ้างนี้จะได้นำเสนอในส่วนต่อไป

2.3 ความเข้มแข็งองค์กรทหาร

กลุ่มที่เน้นความเข้มแข็งองค์กรทหารไม่ว่าจะเป็น Morris Janowitz Samuel Finer Eric Nordlinger และกฤษ เทพปฏิพัทธ์ มักกล่าวถึงความเป็นเอกภาพ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ศักยภาพองค์กร เสถียรภาพทางการบังคับบัญชา และความชอบธรรมในการใช้กำลัง ทำให้ทหารมีศักยภาพในการแทรกแซงทางการเมือง และเชื่อมั่นว่าสถาบันกองทัพจะสามารถทำให้การบริหารประเทศมีความมั่นคงได้ สมัยรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย เป็นช่วงเวลาที่มีมีการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยจากยุคที่ผู้นำรัฐบาลมีฐานทางการทหารสนับสนุน มาสู่รัฐบาลที่มีฐานทางการทหารอ่อนแอ รัฐบาลพล.อ.ชาติชายอาจมีเครือข่ายโยงใยทางการทหารก็จริง แต่เมื่อเทียบกับกำลังทางการทหารของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ซึ่งกุมอำนาจหลักรสช.ไว้แล้วไม่สามารถเทียบเคียงกันได้เลยฐานนายทหารระดับบนทั้งผบ.ทบ. ผบ.ทอ. ผบ.ทร. และผบ.สส. ได้รับการสนับสนุนจากกำลังแม่ทัพภาคซึ่งเป็นของจปร.5 เกือบจะทั้งหมด ผบ.พลซึ่งเป็นของจปร.11 และ 12 ซึ่งเป็นฐาน

²³ William Thompson, อ้างจาก, บทที่ 2.

ทางกำลังทหารที่สำคัญของรชช. ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องยากเลยที่รชช. จะทำการยึดอำนาจจากพล.อ.ชาติชาย เพียงแต่การอ้างเงื่อนไข หรือ สาเหตุที่ชอบธรรม และจังหวะเวลา ย่อมเป็นสิ่งจำเป็นต่อการยึดอำนาจด้วย

รชช. ทำการยึดอำนาจจากพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยอาศัยการประเมินที่ผิดพลาดของพล.อ.ชาติชายที่เชื่อว่าบรรยากาศประชาธิปไตยทหารจะไม่ทำการปฏิวัติ ในขณะที่การข่าวของพล.อ.ชาติชายส่งข่าวให้พล.อ.ชาติชายตั้งแต่วันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ซึ่งเป็นวันก่อนรัฐประหารหนึ่งวัน นอกจากนี้รชช. ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 อาศัยความเข้มแข็งของสถาบันทหาร และกำลังจากกองทัพ จากรากฐานที่สร้างอย่างมั่นคงเป็นลำดับขั้น จากการที่นายทหารจปร.7 หมดยอำนาจ เพราะพ่ายแพ้ในกฎเมฆาฮาวาย ตามที่ได้นำเสนอมาก่อนหน้านี้ จนกระทั่งเข้าสู่การยึดอำนาจรชช. นายทหารจปร.5 รวบรวมองค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้จากความบกพร่องในกฎเมฆาฮาวาย นำมาแก้ไขทำการรัฐประหารในครั้งนี้จนสำเร็จโดยไม่มีการสูญเสียเลือดเนื้อ และด้วยการวางแผนเป็นอย่างดีกับความร่วมมือระหว่างเหล่าทัพ ทำให้รชช. ใช้กำลังทหารจำนวนไม่มากในการทำรัฐประหารครั้งนี้ คือ ใช้ทหารจากกองทัพบก โดยพล.ต.ชัยณรงค์ หนูหนักดี (ผบ.พล.1รอ. และจปร.11) นำทหารจากกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ และกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ และพล.ต.สำเภา ชูศรี (ผบ.พล.ปตอ. และจปร.12) นำทหารจากกรมปตอ.1 และกรมปตอ.2 (มีพ.อ.สุรเชษฐ หอบังคับการ นายทหารคนสนิทของพล.อ.วิโรจน์ แสงสนิท เป็นผบ.กรม) ส่วนทหารอากาศพล.อ.ต.วีรพงศ์ สิงหนเสนีย์ (เจ้ากรมส่งกำลังบำรุง) ผู้บัญชาการปฏิบัติการจี๊จับพล.อ.ชาติชาย และพล.อ.อาทิตย์ นอกจากนี้การข่าวได้รับการสนับสนุนจากพล.ต.ท.ทวีศักดิ์ หนูหนักดี (ผบ.หน่วยข่าวกรองทางทหาร และตำรวจ) และพล.ต.ท.วิโรจน์ เปาอินทร์ (จปร.5 และผบ.ช.น.)²⁴

2.4 ข้ออ้างความชอบธรรมที่รชช. ใช้ยึดอำนาจ 5 ข้อ

หลังรชช. ยึดอำนาจจากรัฐบาลพล.อ.ชาติชายในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 รชช. ได้ออกประกาศจำนวน 22 ฉบับ เพื่อจัดการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ โดยประกาศฉบับที่ 1 ได้กล่าวอ้างถึงสาเหตุที่ทำการยึดอำนาจครั้งนี้ไว้ 5 ข้อหลัก มีดังต่อไปนี้

²⁴ ในประเทศ, “จับตาโยกย้ายเมฆาทหารม้า พล.1รอ. - ปตอ. ชุมกำลังหลักปฏิวัติ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 37 ฉบับที่ 40 (มีนาคม 2534) หน้า 9.

1. รัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ทุจวิตคอร์ปชั่น
2. ข้าราชการการเมืองใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงข้าราชการประจำ
3. รัฐบาลเป็นเผด็จการรัฐสภา
4. รัฐบาลทำลายสถาบันทหาร
5. รัฐบาลบิดเบือนคดีลอบสังหาร และล้มล้างสถาบันกษัตริย์

ข้ออ้างหลักเหล่านี้มีความสำคัญในการปฏิบัติภารกิจต่องานต่อประชาชนเป็นอย่างมาก และเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรสช. เนื่องมาจากรสช.ได้ประเมินสภาพเชื้ออำนาจของฝ่ายตน และสร้างสภาพที่เหมาะสมสอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชน ในการที่จะเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเดิมที่มีภาพลักษณ์ย่ำแย่เรื่องความแตกแยกไม่มีเสถียรภาพในพรรครัฐบาล การเป็นเผด็จการรัฐสภา การเล่นพรรคเล่นพวก และที่สำคัญที่สุดปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงทำให้ถูกสื่อมวลชน องค์กร และสถาบันต่างๆโจมตีอย่างหนักมาตลอดรัฐบาล นอกจากนี้กระแสความเห็นใจที่มีต่อสถาบันทหารที่มีอยู่บ้าง โดยเฉพาะกับคนบางกลุ่มที่นิยมทหารได้ออกมาแสดงความยินดีหลังการยึดอำนาจของรสช. อาทิ กลุ่มกระทิงแดง กลุ่มนวพล นักศึกษาบางกลุ่ม ฯลฯ ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะถูกจัดตั้ง หรือ ไม่ได้ถูกจัดตั้งก็ตาม ภายใต้การสนับสนุนนี้สามารถสร้างภาพลักษณ์ให้การยึดอำนาจของทหารมีความชอบธรรมขึ้นมาทันที ภายใต้ความคลุมเครือของสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงผ่านที่ประชาชนกำลังยังรอดูสถานการณ์ และมาตรการที่ทหารจะปฏิบัติต่อระบอบการเมืองประชาธิปไตย นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญ คือ การอ้างสถาบันกษัตริย์ ซึ่งเป็นแหล่งรวมน้ำใจซึ่งในประกาศรสช. ฉบับที่ 1 ที่อ้างถึงความบิดเบือนของคดีลอบสังหารในรัฐบาลชุดเดิม และมีแถลงการณ์รสช. ฉบับที่ 2 และ 3 ที่อ้างถึงการเข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯหลังการยึดอำนาจเพื่อถวายการอารักขา และกราบบังคมทูลรายงานสถานการณ์ว่าไม่มีการเสียเลือดเนื้อ โดยการปฏิบัติการครั้งนี้เกิดขึ้นโดยไม่มีการเสียเลือดเนื้อ หรือ ความรุนแรง ดังนั้นจึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่วางเฉยต่อสภาพการณ์ และรอดูทิศทางจัดการการเมืองของรสช.

ข้ออ้างหลัก 5 ข้อนี้ถ้านำมาพิจารณาพบว่ารสช. สร้างสภาพเชื้ออำนาจให้เกิดขึ้นโดย 3 ข้อแรก คือ รัฐบาลพล.อ.ชาติชายคอร์ปชั่น รั้งแกข้าราชการประจำ และเป็นเผด็จการรัฐสภา เป็นการโจมตีที่รสช.พยายามจะชี้ให้เห็นความล้มเหลวของรัฐบาลเดิม และสภาพที่ความชอบธรรมของรัฐบาลเดิมหมดสิ้น เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ทหารสามารถแทรกแซงการเมืองได้ นอกจากนี้สถานการณ์ภาพ และอำนาจของทหารรวมไปถึงการไม่แบ่งแยกให้เด็ดขาดระหว่างกลุ่มพลเรือนกับทหาร ดังที่ได้กล่าวถึงการสนับสนุนของกลุ่มที่นิยมทหารมีผลต่อความชอบธรรมทั้งสิ้น ความนิ่งเฉยทางการเมืองของประชาชนได้นำไปสู่แนวโน้มที่ว่าประชาชนยอมรับการยึดอำนาจของรสช.เป็นความชอบ

ธรรมหากแต่ว่ายังไม่เป็นเงื่อนไขเพียงพอ (sufficient conditons) จึงทำให้ความชอบธรรมชาติ
 ความสมบูรณ์²⁵

ข้ออ้างที่ 4 ที่อ้างรัฐบาลทำลายทหาร อาจเป็นเพียงการสร้างให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ
 สถาบันทหารเท่านั้น แต่ในสังคมไทยการอาศัยข้ออ้างที่ 5 คือ การกล่าวอ้างถึงความไม่ชอบธรรมที่
 เกิดจากความพยายามบิดเบือนคดีลอบสังหาร และล้มล้างสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นแหล่งรวมน้ำใจ
 ของประชาชนชาวไทยจึงเป็นเงื่อนไขเพียงพอ Lucian Pye ได้กล่าวว่าบูรณาการของความชอบ
 ธรรมโดยเฉพาะในเอเซียนั้นไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานของความชอบธรรมทางการเมืองที่เคยมีอยู่เดิมไป
 จนหมดสิ้น แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงระบบทางการเมือง แต่อำนาจทางการเมืองยังคงวนเวียนอยู่
 ในบางสถาบัน ในประเทศไทยแม้ว่าสถาบันกษัตริย์จะไม่ได้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยตรง
 ยกเว้นเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ แต่สถาบันกษัตริย์ยังต้องถูกดึงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองบ่อยครั้ง ใน
 การยึดอำนาจของรชช.เช่นกัน รชช.อาศัยความจงรักภักดีที่ประชาชนมีต่อสถาบันกษัตริย์มาเป็น
 เงื่อนไขเพียงพอให้ประชาชนสงบนิ่งต่อการยึดอำนาจ ซึ่งเมื่อประเมินข้ออ้างทั้งหมดกับการไม่มี
 การคัดค้านที่รุนแรง จึงชี้ให้เห็นว่า ข้ออ้างทั้ง 5 ข้อ เป็นเงื่อนไขที่เหมาะสมที่จะนำไปสู่การสร้าง
 สัญญา เพื่อความชอบธรรมดังที่ได้เสนอต่อไป

²⁵ ลิขิต ธีรเวคิน, อ้างจาก, บทที่ 2.

3. ผลการดำเนินการสร้างความชอบธรรม

ผลการดำเนินการสร้างความชอบธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้รัฐบาลคงอยู่ในอำนาจสืบต่อไป ผลการดำเนินการสร้างความชอบธรรมเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการนำรูปแบบ และวิธีการสร้างความชอบธรรมมาประเมินร่วมกับสาเหตุ สภาวะการณ์และเงื่อนไขภายใต้การรับรู้ ประกอบกับบริบทสถานการณ์ของปัจจัยความยอมรับ ซึ่งภายใต้บริบทสถานการณ์ของรสช.นี้ ผู้ที่จะตัดสินใจว่าในแต่ละระดับของการแทรกแซงทางการเมืองมีการกระทำ หรือ วิธีการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองที่สามารถยอมรับได้ และมีความชอบธรรมเพียงพอ คือ ประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มกดดัน และมุมมองจากต่างประเทศ งานศึกษาจะนำเสนอผลการดำเนินการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองของรสช.เป็นช่วงดังต่อไปนี้

3.1 ช่วงการยึดอำนาจ

(23 กุมภาพันธ์ – 6 มีนาคม พ.ศ.2534)

3.2 ช่วงรัฐบาลผู้นำพลเรือนจัดตั้งโดยรสช.

(6 มีนาคม พ.ศ.2534 – 22 มีนาคม พ.ศ.2535)

3.3 ช่วงรสช.เข้าสวมบทบาทผู้นำรัฐบาล

(22 มีนาคม – 24 พฤษภาคม พ.ศ.2535)

3.1 ช่วงการยึดอำนาจ

การยึดอำนาจรสช.เป็นรูปแบบการแทรกแซงทางการเมืองระดับการโค่นอำนาจ (level of supplantment) หรือ บทบาทโดยตรงในฐานะผู้ดูแลระเบียบ (Direct Action : The Military as “Constitutional Caretaker) หลังจากที่ยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 รสช.ได้อาศัยอำนาจของการเป็นกลุ่มก่อการรัฐประหารล้มเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2521 และจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ เพื่อสร้างความชอบธรรมเชิงกฎหมายต่อการยึดอำนาจของตนเอง โดยจุดมุ่งหมาย และการดำเนินการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการบริหารประเทศ รสช.ประกาศไว้อย่างชัดเจนตามประกาศ และแถลงการณ์ฉบับต่างๆ (รายละเอียดนำเสนอในภาคผนวก ก.) ซึ่งรูปแบบการดำเนินการสร้างความชอบธรรมได้เสนอไว้แล้วในบทที่ 3 ดังนั้นผลการดำเนินการสร้างความชอบธรรมในส่วนนี้จะนำเสนอผลของรูปแบบต่างๆที่รสช.ได้นำมาปฏิบัติใช้เพื่อให้สอดคล้องกับระดับการแทรกแซงการเมืองของรสช.ดังต่อไปนี้ คือ

- 3.1.1 ข้ออ้างการยึดอำนาจ 5 ข้อ
- 3.1.2 การควบคุมด้านการทหาร
- 3.1.3 การควบคุมสื่อ
- 3.1.4 การดำเนินการต่อกลุ่มต่างๆที่มีผลกระทบต่อความชอบธรรม
- 3.1.5 การสร้างความชอบธรรมเชิงกฎหมาย
- 3.1.6 การสร้างความชอบธรรมจากการจัดตั้งรัฐบาลผู้นำพลเรือน และสภานิติบัญญัติ

3.1.1 ข้ออ้างการยึดอำนาจ 5 ข้อ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้ออ้างในการยึดอำนาจทั้ง 5 ข้อ ตามแถลงการณ์ฉบับที่ 1 ที่ชี้แจงการยึดอำนาจของรสช. ได้ถูกแปลงมาเป็นข้อสัญญา 4 ข้อ ที่รสช.ได้ให้ไว้กับประชาชน ประเด็นนี้มีส่วนสำคัญ เพราะเป็นการวางรากฐานในการจัดการการเมืองให้เป็นไปตามข้อตกลงที่ให้ไว้ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. คืนอำนาจให้ประชาชนโดยเร็วที่สุด จัดองค์กรร่างรัฐธรรมนูญ เป้าหมายสำคัญจะไม่ใช้รัฐสภาเป็นที่ใช้หาผลประโยชน์ ให้มีกลไกเลือกตั้งที่สามารถคัดเลือกคนดีมีคุณธรรม ความรู้มาเป็นผู้แทน และให้พรรคการเมืองมีกลไกควบคุมสมาชิกพรรคให้มากขึ้น
2. แก้ปัญหาทุจริต ข้อราษฎร์หลงโดยการตรวจสอบดำเนินการอย่างเฉียบขาดกับรายที่ผ่านมา และจะไม่ให้มีการข้อราษฎร์บังหลวงเกิดขึ้นอีกหรือหากมีก็ต้องน้อยที่สุด
3. ปรับปรุงระบบการบริหารราชการแผ่นดินโดยให้ข้าราชการการเมืองก้าวก้าวข้าราชการประจำน้อยลงหรือหมดไปหรือก้าวก้าวได้ด้วยความยากลำบาก
4. จะดำเนินคดี ในการลอบสังหารบุคคลสำคัญ และคดีมุงทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เสร็จสิ้น โดยเร็วที่สุด

สัญญาข้อที่ 1 2 และ 3 อาศัยแนวคิดของลิขิตอธิบายได้ว่า รสช.พยายามชี้ให้เห็นถึงข้อผูกมัดเรื่องความชอบธรรมของประสิทธิภาพประสิทธิผลในการบริหารงาน แม้การเข้าสู่อำนาจจะถูกต้องชอบธรรม แต่ถ้าการใช้อำนาจได้ผิดไปจากความคาดหวังของประชาชน รัฐบาลก็จะเสียความชอบธรรมดังเช่นรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย รสช.จึงสร้างสัญญานี้ขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนเชื่อว่าจะมีการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม และการบริหารที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล หลักการยึดอำนาจทำให้ประชาชนยอมรับ และเกิดความชอบธรรมโดยสมบูรณ์

สัญญาข้อที่ 4 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องของเงื่อนไขในการยึดอำนาจ ซึ่งอธิบายความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ด้วยแนวคิดของ Lucian Pye ในส่วนนี้จะชี้ให้เห็นว่า ผลที่ทำให้เกิดแนวโน้มการยอมรับของปัจจัยภายใต้บริบทสถานการณ์กระแสประชาธิปไตยรวมไปถึงการรับรู้ และการศึกษาของประชาชนในช่วงเวลานั้นน่าจะส่งผลให้ปัจจัยต่างๆออกมาต่อต้านรชช.ที่ยึดอำนาจ คือ การอ้างความชอบธรรมจากสถาบันกษัตริย์ที่สัมพันธ์ต่อการควบคุมการเมืองของประเทศไทย ทินพันธุ์ นาคะตะอธิบายไว้ว่าเป็นการอ้างสิ่งที่น่าเชื่อถือเป็นพิเศษ ในขณะที่ Max Weber เรียกว่าเป็นการอ้างความชอบธรรมด้วยประเพณี (traditional) เมื่อนำมาประกอบร่วมกับความคิดของ Lucian Pye การที่รชช.จัดการกับฝ่ายต่อต้าน หรือ ปิดเบือนคดีสำคัญที่มีผลล้มล้างสถาบันกษัตริย์ซึ่งเป็นสถาบันสำคัญ ทำให้รชช.กลายเป็นตัวแทนประชาชนทำสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมในสังคมไทยไปโดยปริยาย ยิ่งไปกว่านั้นรชช.ยังเพิ่มความชอบธรรมโดยชี้ให้เห็นว่าการยึดอำนาจอยู่ภายใต้การรายงานสถานการณ์ต่อสถาบันกษัตริย์ตลอดเวลา

เมื่อนำมาข้อสัญญาพิจารณาโดยรวม ทำให้การสร้างสัญญานำไปสู่เป็นความชอบธรรมโดยกระบวนการ (Legitimacy by Procedure) ของทหารซึ่งทำหน้าที่ปกครองแทนรัฐ หากแต่สถานการณ์นี้ไม่ได้นำเกณฑ์ทางประชาธิปไตยที่ใช้ระบบการเลือกตั้งมาตัดสินความชอบธรรมเนื่องจากความชอบธรรมของรัฐบาลเดิมเสื่อมถอยลง ประชาชนอนุโลมให้รชช.มีหน้าที่เปลี่ยนผ่านรัฐบาลเดิมไปสู่รัฐบาลใหม่เท่านั้น เนื่องจากประชาชนไม่สามารถขับไล่รัฐบาลเดิมที่มาจากการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนเองได้ เพราะจะทำให้กลายเป็นเผด็จการคนหมู่มากไป ประกอบกับสัญญาของรชช.มีผลด้านจิตวิทยาที่ทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นว่ารชช.ยึดอำนาจการเมืองจากรัฐบาล เพียงเพื่อที่จะเข้ามาจัดระเบียบการเมืองการปกครองใหม่เท่านั้น ไม่ได้กระทำไปเพราะต้องการที่จะสืบทอดอำนาจทางการเมือง นอกจากนี้สัญญาได้ถูกนำประเมนร่วมกับการจัดการของรชช.ด้านต่างๆที่ตามมา ในช่วงระยะเวลาที่รชช.ยังไม่ได้จัดตั้งรัฐบาลผู้นำพลเรือนขึ้นมาบริหารประเทศชั่วคราว ประกอบกับสาเหตุ และเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาลเดิมที่รัฐบาลมีทั้งความแตกแยก ทุจริตคอร์รัปชัน และไม่มีค่านาเชื่อถือทางการบริหาร จึงทำให้กลุ่มต่างๆ และประชาชนไม่ออกมาแสดงการคัดค้าน ดังนั้นผลในส่วนนี้จึงมีความโน้มเอียงที่ปัจจัยยอมรับความชอบธรรมทางการเมืองของรชช.ในการยึดอำนาจ

3.1.2 การควบคุมด้านกำลังทหาร

จากที่นำเสนอในส่วนของความเข้มแข็งขององค์กรทหาร และการก่อตัวของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ซึ่งให้เห็นว่ารากฐานอำนาจของรชช.นั้นยิ่งใหญ่กว้างขวาง ถึงแม้ว่าการยึดอำนาจของรชช.จะได้รับการยอมรับจากนายทหารระดับยอดของกองทัพทุกเหล่าที่เป็นบุคคลในรชช.ทั้งสิ้น และฐานอำนาจของรชช.ระดับผบ.พล.หน่วยรบที่มีนายทหารจปร.11 และ 12 รวม 9 กองพลจาก 17 กองพล แต่จะถือว่าการยึดอำนาจนี้ได้รับฉันทานุมติจากทหารทุกหมู่เหล่าไม่ได้ เนื่องจากรัฐบาลเดิมยังมีฐานอำนาจของความเป็นนายทหารเก่า และที่ปรึกษาทางทหารของ พล.อ.ชาติชาย อาทิตย พล.ต.มัญญ (มัญญกฤต) รูปขจร พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก พล.ต.กมล ทัพพะรังสี ฯลฯ ที่มีเครือข่ายโยงใยสัมพันธ์กับนายทหารบางเหล่าอยู่ ทำให้รชช.จำเป็นต้องออกประกาศรชช. ฉบับที่ 1 ห้ามการเคลื่อนย้ายกำลังตำรวจทหาร เพื่อป้องกันการต่อต้านการปฏิวัติ และการปฏิวัติซ้อน หลังจากนั้นเมื่อจัดระเบียบรัฐบาล และการทหารจนเรียบร้อยจึงได้ออกประกาศรชช. ฉบับที่ 27 เพื่อผ่อนผันการเคลื่อนย้ายกำลังตำรวจได้

Micheal Roskin, Robert Cord and James Mederios อธิบายว่าทหาร และตำรวจทำหน้าที่เป็นเครื่องมือให้เกิดความกลัวต่อการถูกลงโทษ ซึ่งเป็นอำนาจบังคับตามอำนาจหน้าที่ (authority) ที่ทำให้ประชาชนต้องยอมรับการยึดอำนาจในเบื้องต้น สิ่งนี้อาจไม่ได้บ่งชี้ถึงความชอบธรรมทางการเมืองโดยตรง แต่เป็นเครื่องมือที่จะบ่งบอกถึงการประกาศตัวกับผู้ที่จะเป็นฝ่ายต่อต้านของรชช. ซึ่งเป็นเครื่องมือปราบบุคคล หรือ กลุ่มกำลังที่คิดจะการก่อความไม่สงบ และขัดขวางการใช้บทบาทอำนาจโดยตรงต่อรัฐบาลในการยึดอำนาจของรชช. ซึ่งเมื่อกลุ่มที่คิดจะต่อต้านประเมินแล้วเห็นความรัดกุมในการสร้างเกราะป้องกันการยึดอำนาจคืน จึงต้องนิ่งเฉยเสมือนว่ายอมรับไปโดยปริยาย

3.1.3 การควบคุมสื่อ

สื่อมวลชนมีความสำคัญต่อการเผยแพร่ความชอบธรรมทางการเมือง และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความชอบธรรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะภายใต้สภาพการณ์การยึดอำนาจเช่นนี้ รชช.จำเป็นที่จะต้องใช้ปฏิบัติการจิตวิทยาผ่านสื่อเพื่อให้ประชาชนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศรับทราบการณที่เป็นไปตามความต้องการของรชช.เป็นอย่างยิ่ง แนวคิดของ Anthony McGraw มีนัยยะว่าการสื่อมีความสำคัญสะท้อนอำนาจ และสิทธิพิเศษในการครอบงำประเทศ

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าหลังการยึดอำนาจรสช.ส่งกำลังทหารเข้าควบคุมสื่อวิทยุโทรทัศน์ของรัฐโดยทันที เพื่อป้องกันการใช้สื่อต่อต้านการรัฐประหาร หลังจากการใช้กำลังเข้ายึดสถานีวิทยุโทรทัศน์ของฝ่ายรัฐบาลแล้ว จึงได้มีประกาศออกมาเพื่อเป็นความชอบธรรมเชิงกฎหมายเบื้องต้น ยกตัวอย่างประกาศรสช. ฉบับที่ 9 ที่ให้การถ่ายถอดออกอากาศขึ้นตรงต่อสถานีวิทยุกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ และสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 ซึ่งเป็นของทหาร และผ่อนคลายนโยบายการณด้วยประกาศ ฉบับที่ 18 และ 24 นอกจากนี้ยังมีประกาศรสช. ฉบับที่ 14 และฉบับที่ 23 ที่เรียกตัวเจ้าของ และบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทุกฉบับมารายงานตัวเพื่อควบคุมการเสนอข่าว จะเห็นได้ว่า รสช.มีประกาศที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนเป็นจำนวนมากด้วยการตระหนักถึงความสำคัญของสื่อ และข่าวสาร ซึ่งเป็นเครื่องมือถ่ายทอดให้เกิดภาพลักษณ์เชิงบวก หรือ ลบ ต่อความชอบธรรมทางการเมืองได้

ดังนั้นจากประกาศห้ามที่กล่าวมาในช่วงเวลาดังกล่าว และสภาพการณ์ภายใต้กฎอัยการศึกสื่อมวลชนจึงยังไม่สามารถเคลื่อนไหว และชี้ให้รสช.ขาดความชอบธรรมในการยึดอำนาจ นอกจากนี้วิชาชีพที่เป็นสื่อมวลชนจึงทำให้เห็นถึงความไม่มีเสถียรภาพ และการเข้าไปขัดผลประโยชน์ทหารของรัฐบาลเดิม มากกว่ากลุ่มวิชาชีพอื่นๆจึงทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการยึดอำนาจเป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นการที่สื่อมวลชนไม่เคลื่อนไหวคัดค้านรสช.นี้ ทำให้รสช.สามารถเผยแพร่ข่าวสารสร้างความชอบธรรมในการแทรกแซงทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลต่อความยอมรับการแทรกแซงทางการเมืองของรสช.จากปัจจัยต่างๆเป็นอย่างมาก

3.1.4 การดำเนินการต่อกลุ่มต่างๆที่มีผลกระทบต่อความชอบธรรม

การประกาศ และแถลงการณ์ของรสช. มีผลกระทบต่อกลุ่มต่างๆมากมายดังกล่าวมาแล้ว ในส่วนของปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความชอบธรรมทางการเมือง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากรสช.ต้องการให้การยึดอำนาจเป็นไปด้วยความสงบ และไม่มีเสียงเรียกร้องคัดค้านเพื่อการช่วยเหลือรัฐบาลเดิม การยึดอำนาจของรสช.เป็นไปอย่างรวดเร็ว และกะทันหัน เนื่องมาจากการวางแผนที่รอบคอบ และรัดกุม ประกาศ และแถลงการณ์เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าได้มีการจัดทำสิ่งเหล่านี้เตรียมพร้อมไว้ก่อนแล้ว เนื่องมาจากหลังมีการจับกุมตัวพล.อ.ชาติชาย และพล.อ.อาทิตย์ที่กำลังจะเดินทางไปเข้าเฝ้าฯพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เวลาประมาณ 12.00น. แล้ว รสช.ได้ใช้โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทยออกประกาศเหล่านี้มาโดยทันที ซึ่งความในประกาศก็จะครอบคลุมถึงกลุ่มที่มีผลต่อการกดดัน และเรียกร้องทางการเมืองกลุ่มต่างๆ รวมไปถึงการแสดงให้เห็นถึงความห่วงใยที่มีต่อประเทศ และประชาชน พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าการกระทำของรสช.ได้

กระทำการโดยไม่ได้รับพระบรมราชวินิจฉัยว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคัดค้านการยึดอำนาจนี้แต่อย่างใด ดังนั้นการดำเนินการต่อกลุ่มต่างๆ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้จึงมีความโน้มเอียงที่ปัจเจกยอมรับความชอบธรรมในการยึดอำนาจของรสช. การอ้างความชอบธรรมเหล่านี้สร้างสภาพเอื้ออำนวยให้ทหารสามารถคงอยู่ในการแทรกแซงทางการเมืองได้เนื่องจากประชาชนนิ่งเฉย²⁶

3.1.5 การสร้างความชอบธรรมเชิงกฎหมาย

รสช.สร้างความชอบธรรมทางการเมืองในการที่จะเข้ารักษาความสงบของประเทศ และควบคุมกลุ่มที่จะมาบีบบทบาทเรียกร้อง หรือ คัดค้าน การยึดอำนาจของรสช. ด้วยกฎอัยการศึก โดยกฎนี้ทำให้รสช. สามารถถ่วงเวลาที่จะได้ระงับบทบาท และสร้างเครื่องมือควบคุมความชอบธรรมอื่น ๆ ขึ้นมาเพิ่มบทบาทการแทรกแซงทางการเมือง นอกจากนี้กฎอัยการศึกยังทำให้รสช. มีอำนาจที่ชอบธรรมโดยกฎหมายที่จะควบคุม หรือ จับกุมกลุ่มที่แสดงตัวออกมาคัดค้าน รวมทั้งการชุมนุมทางการเมืองที่มีจำนวนเกินกว่า 10 คน ได้ทันที ซึ่งเป็นการตัดผลที่จะขยายรุกรานไปสู่การชุมนุมประท้วงโดยคนหมู่มาก และการปลุกระดมมวลชน แต่ผลสำเร็จที่สามารถทำให้กฎอัยการศึกสามารถควบคุมปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความชอบธรรมได้ยังต้องมีการประเมิรร่วมกับเงื่อนไขของการยึดอำนาจ และเหตุการณ์ยึดอำนาจที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้กฎอัยการศึกนี้สามารถนำมาใช้รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้ในช่วงเวลาดังกล่าวได้ เพราะมีเพียงการแสดงการคัดค้านกฎอัยการศึก และการปฏิบัติใช้กฎอัยการศึกจากบางกลุ่มซึ่งมีจำนวนไม่มาก อาทิ กรณีนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง และกรณีการเรียกร้องเพื่อปล่อย 2 นักวิชาการด้านแรงงานของกลุ่มต่างๆ เป็นต้น โดยที่การใช้กฎอัยการศึกที่ประกาศตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 และยกเลิกในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2534 มีผลต่อเนื่องเข้าไปสู่ช่วงระยะเวลาที่รัฐบาลผู้นำพลเรือนจัดตั้งโดยรสช. (ตามที่งานศึกษานี้ได้แบ่งไว้) ด้วย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าในช่วงระยะเวลายึดอำนาจ รสช. ได้ใช้กฎอัยการศึกในการควบคุมปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความชอบธรรมทางการเมือง แต่ไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่ามี หรือ ไม่มี ความโน้มเอียงที่ปัจเจกยอมรับความชอบธรรมทางการเมืองของรสช.

นอกจากกฎอัยการศึกแล้ว ธรรมนูญการปกครองยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมเชิงกฎหมายในช่วงระยะเวลาดังกล่าวด้วย เนื่องมาจากประกาศรสช.ฉบับที่ 3 ทำให้รัฐธรรมนูญ

²⁶ สุจิต บุญบงการ, อ้างจาก, บทที่ 2.

บุญสิ้นสุดลง พร้อมกับวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และรัฐบาล สภาพการณ์ดังกล่าวเป็นสภาพการณ์ที่ทำให้ได้กฎหมาย และการบริหารอยู่ในอำนาจของรชช. โดยไม่มีสถาบันทางการเมืองใดสามารถควบคุมอำนาจนี้ได้ ซึ่งเป็นสภาพที่มีแนวโน้มต่อการคัดค้านจากปัจจัยความยอมรับต่างๆ สูง ประเด็นนี้ใช้แนวความคิดของ David Beetham อธิบายได้ว่า สภาพไร้กฎหมายจะทำให้เกิดการขาดความชอบธรรมในการปกครอง (legitimation) ของรชช. เพราะไม่มีเกณฑ์ที่ขอบด้วยกฎหมาย (criteria of legality) และมาตรฐานในการโต้แย้ง หรือ การสนับสนุนเชิงปทัสสถาน (normative justifiability)²⁷ ดังนั้นรชช.จะเป็นที่จะต้องร่างกฎหมายแม่บทขึ้นมาทดแทนกฎหมายเดิมฉบับหนึ่ง เพื่อสร้างระยะเวลาในการเตรียมการเข้าสู่บทบาททางการเมือง รวมทั้งยังเป็นข้ออ้างได้ว่ารชช.ได้ล้มเลิกกฎหมายแม่บทเดิม และปล่อยให้ประเทศอยู่ในสภาพที่ไร้กฎระเบียบในการปกครอง นอกจากนี้การล้มเลิกรัฐธรรมนูญเดิมถือเป็นการนิรโทษกรรมตนเองไปด้วย เพราะการยึดอำนาจของรชช.นี้จะถือเป็นความผิดตามรัฐธรรมนูญเดิม นอกจากนี้ธรรมนูญการปกครองยังอยู่ภายใต้สัญญาของรชช.ที่ว่าเพียงรัฐธรรมนูญชั่วคราวที่จะถูกยกเลิกหลังการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ให้แล้วเสร็จ ดังนั้นรัฐธรรมนูญนี้จึงเป็นสภาพบังคับที่ปัจจัยความยอมรับต่างๆ ต้องอยู่ภายใต้ระเบียบของรัฐธรรมนูญ เนื่องมาจากข้อผูกมัดที่รชช.อ้างขึ้นเพื่อให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งร่างโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่จัดตั้งโดยรชช.

คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) เป็นองค์กรเหนือกฎหมายที่ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่การตรวจสอบ และพิจารณานักการเมืองที่ถูกสงสัยว่าร่ำรวยผิดปกติ คตส.ใช้อำนาจโดยอ้างอิงประกาศรชช.ฉบับที่ 26 และ 34 ซึ่งไม่ได้ผ่านขั้นตอนของกฎหมายด้วยการผ่านอำนาจนิติบัญญัติ (ในระยะเริ่มต้นหลังการยึดอำนาจ) ดังนั้นจะใช้ความชอบธรรมเชิงกฎหมายอธิบายความยอมรับตรงนี้ได้ แต่ความยอมรับที่เกิดขึ้นกับเครื่องมือสร้างความชอบธรรมของรชช.นี้ คือ ความชอบธรรมโดยผลงาน (Legitimacy by Results) ที่ทำงานอย่างรวดเร็ว และผลงานถูกใจประชาชน²⁸ รวมไปถึงความชอบธรรมด้วยคุณลักษณะ (charismatic)²⁹ ของคณะกรรมการ โดยเฉพาะประธานคตส. พล.อ.สิทธิ จิรโรจน์ ที่ได้รับความยอมรับในเรื่องของความยุติธรรมสูง

จากที่ได้กล่าวมาสรุปได้ว่าความชอบธรรมเชิงกฎหมายที่รชช.สร้างขึ้นในช่วงระยะเวลาการยึดอำนาจเป็นเพียงรูปแบบที่บังคับให้ปัจจัยมีความโน้มเอียงยอมรับอำนาจของรชช. แต่ไม่

²⁷ อ่านเพิ่มเติมใน, David Beetham, อ้างจาก, บทที่ 2.

²⁸ Phillips Shively, อ้างจาก, บทที่ 2.

²⁹ Max Weber, อ้างจาก, บทที่ 2.

สามารถนำมาระบุได้อย่างชัดเจนว่ามีความโน้มเอียงที่จะยอมรับต่อการดำเนินการสร้างความชอบธรรมนี้

3.1.6 การสร้างความชอบธรรมจากการจัดตั้งรัฐบาลผู้นำพลเรือน และสภานิติบัญญัติ

ความชอบธรรม (Legitimacy) อำนาจอธิปไตย (Sovereignty) และอำนาจหน้าที่ (Authority) เป็น 3 มิติแห่งความชอบธรรมที่มีความสัมพันธ์กัน (The Three Face of Legitimacy)³⁰ ในที่นี้ความชอบธรรมเกิดจากการจัดตั้งให้เกิดอำนาจทั้ง 3 ส่วนสอดคล้อง อำนาจนิติบัญญัติทำหน้าที่ออกกฎหมาย อำนาจบริหารทำหน้าที่ควบคุม และนำกฎหมายมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในประเทศ ส่วนอำนาจตุลาการทำหน้าที่ตัดสินความผิดต่างๆเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในสังคม

หลังจากรสช.ยึดอำนาจได้ออกประกาศรสช. ฉบับที่ 3 มีผลให้รัฐบาล และสภานิติบัญญัติเดิมถูกยุบ ในด้านตุลาการยังคงอยู่ จากนั้นรสช.เปลี่ยนแปลงตัวเอง และจัดตั้งสภาரசช. และตั้งคณะกรรมการนโยบายแห่งชาติขึ้นบริหารประเทศชั่วคราว เป็นการรวมอำนาจบริหารเข้ากับนิติบัญญัติเป็นการจัดการประเทศแบบเบ็ดเสร็จ ทำให้อำนาจหน้าที่ไม่ได้ถูกแบ่งออกจากอิทธิพล (influence) การจัดการ (manipulation) และอำนาจตามกฎหมาย (force) ซึ่งถ้าปล่อยให้ประเทศอยู่ภายใต้การรวมอำนาจแบบเบ็ดเสร็จในระยะเวลาอันรสช.จะถูกต่อต้าน เนื่องจากมิติแห่งความชอบธรรมดำเนินไปแบบไม่สอดคล้องซึ่งกันและกัน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเหมาะสมต่อระดับการแทรกแซงทางการเมืองตามบริบทสถานการณ์กระแสประชาธิปไตย การรับรู้ และการศึกษาของประชาชน ทำให้อาจเร่งพิจารณาบุคคลที่เหมาะสมจะมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยได้เสนอ นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2534 และสภาரசช.กับนายอานันท์ร่วมกันจัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นบริหารประเทศชั่วคราวจนกว่าร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้น และจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปจนเป็นที่เรียบร้อย ในขณะที่เดียวกันรสช.ได้จัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่พิจารณากฎหมายซึ่งรวมไปถึงร่างรัฐธรรมนูญด้วย

ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทที่ 3 รัฐบาลนายอานันท์ ถูกเรียกว่า “รัฐบาลเทคโนโลยี” เนื่องจากมีบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ และความสามารถมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหลายคน แต่ถ้าพิจารณารายละเอียดจะเห็นว่ารัฐบาลชุดนี้ถูกรสช.จัดแบ่งงานออกเป็นสองประเภท คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งไม่ใช่งานถนัดของทหาร รัฐมนตรีจะมาจากพลเรือน ส่วนงาน

³⁰ Micheal Roskin, Robert Cord and James Mederios, อ้างจาก, บทที่ 2.

ด้านความมั่นคง จะเป็นรัฐมนตรีของฝ่ายรสช. และทหาร ทำให้การจัดตั้งรัฐบาลชุดนี้มีสัดส่วนเป็นที่พอใจของปัจจัยยอมรับเนื่องมาจากความชอบธรรมด้วยคุณลักษณะ (charismatic) ดังต่อไปนี้

1. มีผู้นำรัฐบาลที่เป็นพลเรือน และได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ
2. มีคณะรัฐมนตรีด้านเศรษฐกิจที่เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ และได้รับการยอมรับจากภาคธุรกิจเอกชน
3. มีคณะรัฐมนตรีด้านความมั่นคงจากทหาร ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันที่มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ
4. ถึงแม้ว่าจะเป็นรัฐบาลจัดตั้งโดยไม่ผ่านการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลชุดนี้เป็นเพียงรัฐบาลชั่วคราว

ในขณะที่ทางด้านการจัดทำกฎหมาย รสช.ได้เปลี่ยนผ่านการออกกฎหมายไปสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติที่จัดตั้งโดยรสช. ซึ่งส่วนใหญ่ของสมาชิกสภาเป็นทหาร และบุคคลที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์โดยตรงกับรสช. นอกจากนี้ยังได้เชิญบุคคลจากสายอาชีพต่างๆมาเป็นสมาชิกสภาเพียงสายอาชีพละไม่ถึง 10 คน ทำให้สภานิติบัญญัติถูกมองว่าเป็นสภาของรสช. ซึ่งไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และกลุ่มพลังประชาชนไทย แต่ก็ไม่ได้มีกระแสคัดค้านออกมามากมายเนื่องมาจากปัจจัยเหล่านี้กำลังรอพิจารณาการทำงานของสภานิติบัญญัติ ซึ่งเป็นสภาชั่วคราวก่อนจะมีการเลือกตั้งทั่วไป

ดังนั้นเมื่อพิจารณาการดำเนินการสร้างความชอบธรรมนี้ภายใต้ช่วงระยะเวลาดังกล่าว และประเมินร่วมกับสัญญาของรสช.แล้ว ทำให้ปัจจัยต่างๆยอมรับความชอบธรรมของรัฐบาล และสภานิติบัญญัติแห่งชาติในการที่จะบริหาร และออกกฎหมายของประเทศชั่วคราว เพื่อรัฐบาล และรัฐสภาชุดใหม่จากการเลือกตั้งทั่วไป

เมื่อนำการดำเนินการสร้างความชอบธรรมทั้งหมดมาพิจารณาร่วมกับความยอมรับความชอบธรรมของปัจจัยแล้ว ทำให้ความชอบธรรมในการแทรกแซงทางการเมืองของรสช.ซึ่งเป็นรูปแบบโดยตรงในช่วงระยะเวลาการยึดอำนาจนี้ มีแนวโน้มของการยอมรับสูง ดังที่งานศึกษาได้นำเสนอไป พิจารณาได้จากการที่มีการให้ความสนับสนุนเข้าเยี่ยมของบุคคลที่เป็นตัวแทนจากกลุ่มต่างๆดังที่ได้เสนอมาแล้วในบทที่ 3 ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนโดยจัดตั้งหรือไม่ก็ตาม ในขณะที่การออกมาเรียกร้องคัดค้านมีเบาบางมากจนไม่สามารถจะเรียกว่าการยึดอำนาจของรสช.ขาดความ

ชอบธรรมทางการเมืองได้ แต่การดำเนินการสร้างความชอบธรรมที่น่าเสนอในช่วงระยะเวลานี้จะส่งผลไปถึงการดำเนินการสร้างความชอบธรรมในอีกช่วงระยะเวลาต่อไปด้วย

3.2 ช่วงรัฐบาลผู้นำพลเรือนจัดตั้งโดยรสช.

จากรายละเอียดของการจัดตั้งผู้นำพลเรือนที่ได้นำเสนอไปในส่วนของบทที่ 3 ในส่วนของเครื่องมือควบคุมความชอบธรรมเพื่อการแทรกแซงทางการเมือง จะเห็นได้ว่าหลังจากที่รสช.ได้เปลี่ยนบทบาทหลังจากการยึดอำนาจ และเข้ามาจัดการบริหารประเทศในเวลาไม่นาน แล้วออกจาก การแทรกแซงทางการเมืองโดยตรงมาสู่การแทรกแซงทางการเมืองแบบระดับใช้อิทธิพล (influence) หรือ บทบาทเป็นผู้อยู่เบื้องหลังรัฐบาลพลเรือน (Tacit Crecion : The Military as "Backer of Civillian Government)³¹ เพื่อให้ทำให้ปัจจัยเห็นว่าการยึดอำนาจของรสช.ไม่ได้ทำไปเพื่อการสืบทอดอำนาจ แบบแผนการถอนตัวทางการเมืองของสุรชาติ บำรุงสุข แบบแผนที่ 1 ซึ่งเป็นการถอนตัวทางการเมืองโดยความสมัครใจ ทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแทรกแซงทางการเมืองของรสช.ได้ง่ายขึ้น เนื่องมาจากทหารได้คิดคำนวณถึงสถานการณ์แล้วเห็นว่าการถอนตัวลักษณะเช่นนี้จะทำให้กองทัพสามารถรักษาอำนาจ และผลประโยชน์ไว้ได้ แต่รสช.ไม่ได้ถอนตัวออกจากการเมืองไปทั้งหมดทีเดียวยังคงมีผู้นำรสช.ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาลชั่วคราวที่รสช.จัดตั้ง โดยงานศึกษานี้จะแบ่งประเด็น และนำเสนอบทบาทการสร้าง ความชอบธรรมทางการเมือง และผลลัพธ์แห่งความชอบธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาของการมีรัฐบาลพลเรือนจัดตั้งโดยรสช.ไว้ดังต่อไปนี้

- 3.2.1 กฎอัยการศึก และคำสั่งที่ลิดรอนสิทธิ
- 3.2.2 การดำเนินงานในฐานะผู้ที่อยู่ร่วมในรัฐบาล
- 3.2.3 การควบคุมสื่อ
- 3.2.4 คดีลอบสังหาร
- 3.2.5 การร่างรัฐธรรมนูญการ
- 3.2.6 ผลักดันพรรคการเมือง
- 3.2.7 การบริหารงานข้าราชการประจำ

³¹ Samuel Finer และ Fred R. Von Der Mehden, อ้างจาก, บทที่ 2.

3.2.1 กฎอัยการศึก และคำสั่งที่ลิดรอนสิทธิ

เป็นการสร้างความชอบธรรมที่รัฐช. ใช้ในช่วงหลังการยึดอำนาจ หลังจากการตั้งรัฐบาลแล้วรัฐช. ยังคงปล่อยให้ประเทศตกอยู่ภายใต้ภาวะการณ์ของกฎอัยการศึก ซึ่งกฎอัยการศึกเป็นสิ่งที่ลิดรอนสิทธิ เสรีภาพของประชาชนทุกคน ยกเว้นผู้มีอำนาจใช้กฎ เนื่องมาจากเนื้อหาในการปฏิบัติใช้กฎอัยการศึกให้อำนาจแก่ผู้ปฏิบัติใช้ซึ่งเป็นทหาร หรือ ตำรวจอย่างมากมาย กฎอัยการศึกเปรียบเสมือนตะกอนที่ยังเหลืออยู่ของบทบาททหารในฐานะที่เป็นผู้ดูแลระเบียบ แต่กฎอัยการศึกไม่สามารถสร้างให้เกิดอำนาจที่ชอบธรรมได้ เนื่องมาจากอำนาจที่รัฐช. ใช้จากการอ้างอิงกฎนี้เป็นเพียงมิติหนึ่งของความชอบธรรมเชิงอำนาจเท่านั้น โดยไม่ได้เกิดจากความเชื่อร่วมกันของผู้ปกครอง และผู้ถูกปกครองที่จะต้องออกมาแสดงการยินยอมต่อความความสัมพันธ์ที่จะผูกมัดให้ประชาชนอยู่ภายใต้กฎอัยการศึก³²

ในช่วงยึดอำนาจรัฐช. ได้ใช้กฎอัยการศึกนี้ในการควบคุมความไม่สงบ ในเวลาดังกล่าวประชาชนยังเพิกเฉยต่อการดำเนินการเนื่องจากเข้าใจว่าเป็นสถานการณ์หลังการปฏิวัติระยะแรก แต่ต่อมาระยะเวลาของการใช้กฎอัยการศึกยืดเยื้อออกไป โดยไม่มีที่ท่าที่รัฐช. จะยกเลิกกฎอัยการศึก มีผู้ที่ถูกจับภายใต้กฎอัยการศึกเพิ่มมากขึ้น และมีเสียงเรียกร้องการยกเลิกกฎอัยการศึกเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้การปล่อยให้กฎอัยการศึกภายในประเทศยังสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อการลงทุน เพราะทำให้ต่างประเทศเชื่อว่าประเทศไทยใช้ระบอบทหารปกครองครอบงำการปกครองประเทศโดยตรงอยู่ ดังนั้นนายอานันท์จึงประกาศต่อหน้าสื่อมวลชนทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศว่าจะมีการยกเลิกกฎอัยการศึก ทำให้ในวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2534 ประธานรัฐช. จึงประกาศยกเลิกกฎอัยการศึก ส่งผลให้ปัจเจกยอมรับสามารถดำเนินการทางการเมืองได้โดยไม่ผิดกฎหมาย นอกจากหลังการยกเลิกกฎอัยการศึกในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2534 พล.อ.สุจินดา ได้ประกาศห้ามชุมนุมเกิน 10 คนอีกครั้งในช่วงที่มีการประชุมผู้ว่าการธนาคารโลก มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากถึงการถูกจำกัดสิทธินี้ แต่หลังจากเสร็จสิ้นการประชุมผู้ว่าการธนาคารโลกก็ยกเลิกคำสั่งไป

ประเด็นนี้จึงชี้ให้เห็นความไม่ชอบธรรมทางการเมืองตามแนวคิดของ David Beetham ที่ได้นำเสนอไปข้างต้น เนื่องมาจากมีการดำเนินการเรียกร้องทันทีเกี่ยวกับประเด็นการให้ปล่อยบุคคลที่ถูกจับภายใต้กฎอัยการศึก และนอกจากนี้การสั่งห้ามการชุมนุมในช่วงเดือนตุลาคม

³² David Beetham, อ้างจาก, บทที่ 2.

พ.ศ.2534 ยิ่งเพิ่มความไม่ยอมรับที่ว่าทหารสามารถล้งลิดรอนสิทธิของประชาชนเมื่อใดก็ได้ตามความพอใจ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการใช้กฎอัยการศึก และคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการลิดรอนสิทธิแม้จะสร้างความชอบธรรมเชิงกฎหมายในการควบคุมปัจจัยความยอมรับ แต่ทำให้เกิดความไม่ชอบธรรมทางการเมือง

3.2.2 การดำเนินงานในฐานะผู้ที่อยู่ร่วมในรัฐบาล

เนื่องจากภายใต้บริบทกระแสประชาธิปไตย และทุนนิยมภายในประเทศ จะเห็นได้ว่าต่างประเทศยังคงนิ่งเฉยต่อการรับรองรัฐบาล จนกระทั่งเมื่อมีการตั้งรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ขึ้นบริหารประเทศแทนสภารสช.ต่างประเทศจึงออกมาแสดงการรับรองโดยการเข้าพบนายกฯ การเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาดังกล่าวนี้รสช.ได้เปลี่ยนระดับการแทรกแซงทางการเมืองแบบเดิมมาสู่แบบใหม่ หากอธิบายด้วยแนวคิดของ Samuel Finer อาจกล่าวได้ว่าจากระดับการโค่นล้มอำนาจ (level of supplantment) มาสู่ระดับที่อยู่กึ่งกลางระหว่างการใช้อิทธิพล (influence) กับ การปลดออกจากตำแหน่ง (displacement) ในขณะที่แนวคิดของ Fred R. Von Der Mehden จะอธิบายว่าเปลี่ยนจากระดับการมีบทบาทโดยตรงในฐานะผู้ดูแลระเบียบ (Direct Action : The Military as "Constitutional Caretaker) มาสู่บทบาทเป็นผู้อยู่เบื้องหลังรัฐบาลพลเรือน (Tacit Crecion : The Military as "Backer of Civillian Government) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าบทบาทในรัฐบาลที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องหลังการยึดอำนาจได้แปลงมาเป็นการมีรัฐบาลพลเรือนภายใต้อิทธิพลของทหาร การแทรกแซงทางการเมืองของรสช.ยังมีอยู่เนื่องมาจากรัฐบาลนายอานันท์นั้นไม่ได้มีเอกภาพในการบริหารอย่างบริบูรณ์ ข้อตกลงระหว่างรสช.กับนายอานันท์ คือ งานบริหารจะถูกแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. ด้านความมั่นคง และความสงบเรียบร้อยของประเทศ
2. ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
3. ด้านกระทรวงคมนาคม

ด้านที่ 1 อยู่ในความดูแลของรสช. คือ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงกลาโหม
2 กระทรวงนี้เป็นกระทรวงใหญ่ที่มีอำนาจคุมกำลัง กระทรวงมหาดไทยซึ่งคุมกำลังข้าราชการปกครอง และข้าราชการตำรวจ ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วรัฐมนตรีสายรสช.คุมอยู่กระทรวงนี้ 3 คน และรัฐมนตรีว่าการ คือ พล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี (รองผบ.ทบ. และเลขาธิการสภารสช.) ซึ่งเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งผบ.ทบ.จากพล.อ.สุจินดาในอนาคต หลังจากเข้ารับตำแหน่ง พล.อ.อิสระพงศ์มีนโยบายดีๆหลายอย่าง อาทิ แยกกรมแรงงาน สังกัดกระทรวงมหาดไทยมาการตั้งเป็นกระทรวงแรง

งาน และนโยบายการเผยแพร่โครงการประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าผู้นำทหาร หรือ รสช. ใฝ่ใจประชาธิปไตยของประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความพยายามที่จะผลักดันกฎหมายการเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน แต่ถูกแรงคัดค้านจากนิสิตนักศึกษา และมีข้อซักถามในสภานิติบัญญัติมากมาย เนื่องมาจากกฎหมายนี้สืบทอดอำนาจกำนันผู้ใหญ่บ้าน รวมไปถึงการไม่ยอมแก้ไขพ.ว.218 และการดึงนายอนันต์ อนันตกุล (อดีตนายกรัฐมนตรี) กลับมาเป็นปลัดกระทรวงอีกครั้ง เมื่อนำมาประกอบกับความพยายามผลักดันการจัดตั้ง และสร้างฐานพรรคการเมือง คือ สามัคคีธรรม และชาติไทย ทำให้เกิดจิ้งจอกให้เห็นว่า รสช. พยายามจะทำการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองผ่านระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานในการขึ้นสู่อำนาจบริหารประเทศในอนาคต นอกจากนี้ประกาศรสช. ฉบับที่ 54 และความพยายามแยกแรงงานรัฐวิสาหกิจออกจากแรงงานเอกชน ทำให้การบริหารงานในกระทรวงมหาดไทยถูกมองว่าขาดความชอบธรรมทางการเมือง

ด้านกระทรวงกลาโหมหลังจากที่มีความขัดแย้งกับรัฐบาลเดิมในเรื่องการตัดงบประมาณการจัดซื้อยุทโธปกรณ์ เมื่อรัฐมนตรีทั้ง 3 ของรสช. ได้บริหารกระทรวง จึงทำการเสนอการจัดซื้ออาวุธของกองทัพกันอย่างมากมาย ในขณะที่มีกระแสข่าวการวิจารณ์ว่ามีการจัดซื้ออาวุธคุณภาพต่ำจากจีน ทำให้บางประเทศระงับการขายอาวุธให้ประเทศไทย ในขณะที่การแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารเดือนกันยายน พ.ศ.2534 ในขณะที่พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ (ประธานสภารสช.) เกษียณอายุราชการ พล.อ.สุจินดาขึ้นดำรง 2 ตำแหน่ง คือ เป็นผบ.ทบ. และผบ.สส. พล.ร.อ.วิเศษฐ์ การุณยวนิช (เสธ.ทร. และนน.ร.1) ได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งผบ.ทร. และเรือชายจปร.11 จปร.12 รวมไปถึงตระกูลหนุนภักดีได้ขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมืองสูงขึ้น ทำให้นายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 มีบทบาทสูงสุดโดยสมบูรณ์ทุกเหล่าทัพ กุมอำนาจหลักอยู่ในสภารสช. ซึ่งชี้ให้เห็นว่าระบบพรรคพวกในกองทัพ และผลประโยชน์ด้านงบประมาณการจัดซื้อทำให้ความชอบธรรมทางการเมืองในการบริหารกระทรวงกลาโหมตกต่ำลงไป

ด้านที่ 2 ในด้านการทำงานของรัฐบาลนายอานันท์ นายอานันท์ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศสูงว่าเป็นผู้ประสบความสำเร็จหลายด้านโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับด้านการต่างประเทศ รัฐบาลนายอานันท์ประกอบไปด้วยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน รัฐมนตรีที่มีความน่าเชื่อถือประจำกระทรวงต่างๆ และการสานต่องานเศรษฐกิจจากรัฐบาลชุดเดิม ทำให้รัฐบาลได้รับการยอมรับเป็นอย่างมาก

เมื่อเข้าสู่ช่วงกลางปีพ.ศ.2534 รัฐบาลเริ่มถูกวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความไม่สามารถแก้ไขในเรื่องราคาสินค้าแพง การจรรยา กฎหมายสิทธิบัตรยา ปัญหาเขื่อนปากมูล ฯลฯ ทำให้รัฐบาลเริ่มขาดความน่าเชื่อถือในการบริหารประเทศ แม้ว่ารัฐบาลจะบริหารงานด้านการศึกษา และมีนโยบายดี ๆ หลายประการ แต่เมื่อรแก้ไขปัญหาที่เป็นพื้นฐานดังที่ยกตัวอย่างมาไม่ได้ประกอบกับความขัดแย้งกันระหว่างรัฐบาลกับรศช.ยิ่งทำให้รัฐบาลถูกมองว่าขาดเสถียรภาพ และมีข่าวลือว่าจะถูกปลดจากรศช.ตลอดรัฐบาล ทำให้ความยอมรับที่มีต่อทั้งรัฐบาล และรศช.ลดน้อยลงไปด้วย

ด้านที่ 3 กระทรวงคมนาคมเป็นกระทรวงที่สร้างปัญหาระหว่างฝ่ายพลเรือนของรัฐบาล กับ รศช. ตั้งแต่จัดตั้งรัฐบาล ตั้งแต่การนำนายอนุกุล ประจวบเหมาะมาเป็นรัฐมนตรีว่าการฯ ปัญหาโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย สนามบินหนองงูเห่า โครงการต่อเนื่องอื่นๆด้านกากรก่อสร้างเส้นทางคมนาคมใหญ่ๆ ที่ต้องประสบทั้งปัญหาการไม่ยอมผ่อนภาษีของรัฐบาล สัญญา และประกาศ รศช. ฉบับที่ 44 ทำให้ราคาอสังหาริมทรัพย์สูงขึ้น ทำให้นักธุรกิจเอกชนหลายรายต้องประสบปัญหากับความไม่เป็นเอกภาพนี้ไปด้วย ซึ่งเมื่อธุรกิจบางส่วนมีปัญหา มักจะกระทบธุรกิจต่างๆต่อเนื่องกันไป

นอกจากนี้ยังมีปัญหาระหว่างรัฐบาลกับรศช. อาทิ การตัดงบประมาณโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยของกระทรวงมหาดไทย และการตัดงบประมาณการจัดซื้ออาวุธ 4 พันล้านบาทโดยนายอานันท์ ตลอดไปจนถึงกระแสเรียกร้องรัฐธรรมนูญประเด็นต่างๆ และการเล่นพรรคเล่นพวกในการโยกย้ายข้าราชการประจำ ทำให้ภาพพจน์ของรัฐบาล และรศช.ขาดความชอบธรรมทางการเมือง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นรัฐบาลนายอานันท์มีความชอบธรรมด้วยคุณลักษณะ (charismatic) แต่เมื่อรัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศความชอบธรรมทางการเมืองทั้งในส่วนที่พลเรือนบริหาร และฝ่ายทหารกลับลดลง เนื่องมาจากการขาดความชอบธรรมด้วยผลงาน (Legitimacy by Results)³³ นอกจากนี้บทบาททหารในกระทรวงต่างๆที่ทหารเข้าไปเกี่ยวข้องยังเป็นการรักษาผลประโยชน์กลุ่ม (Military Corporate Interests) และการสร้างพันธมิตรกับข้าราชการพลเรือนซึ่งตรงกับแนวคิดของ Henry Bienen และ Muthiah Alagappa

³³ Phillips Shively และลิขิต ธีรเวคิน, อ้างจาก, บทที่ 2.

3.2.3 การควบคุมสื่อ

ต่อเนื่องมาจากช่วงเวลายึดอำนาจของรชช. หลังจากตั้งรัฐบาลนายอานันท์ เริ่มเปิดกว้างสื่อมากขึ้นตามที่ได้เสนอไปแล้วในบทที่ 3 เรื่องการควบคุมสื่อมวลชน ถึงแม้จะมีความพยายามควบคุมสื่อมวลชนโดยรชช.อยู่บ้าง แต่รชช.ก็ไม่ได้ออกมาตรการเข้มงวดกับสื่อมวลชนนัก ดังนั้นในช่วงปีพ.ศ.2534 จึงไม่มีเสียงเรียกร้อง หรือ วิพากษ์วิจารณ์ เกี่ยวกับความพยายามที่จะบิดเบือนสื่อของรชช. แต่ในช่วงต้นปีพ.ศ.2535 การปิดรายการมองต่างมุม การแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ เกี่ยวกับโทษการหมิ่นประมาท 4 ล้านบาท ถูกมองว่าเป็นการจำกัดสิทธิสื่อมวลชนโดยรชช. และอาจมีการสร้างนักฟ้องรับจ้างทำลายสื่อมวลชน ซึ่งในช่วงปลายปีพ.ศ.2534 วิพากษ์วิจารณ์รชช.ในเรื่องความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับรชช. กระแสรัฐธรรมนูญแผ่กระจายสืบทอดอำนาจรชช. การผลักดันพรรคการเมือง ฯลฯ หลังจากนั้นยังมีแนวความคิดที่จะนำปว.42 กลับมาใช้ควบคุมสื่อมวลชนอีก ซึ่งการกระทำของรชช.ต่อสื่อมวลชนทำให้เกิดปรากฏการณ์ตอบโต้คืน และส่งเสริมให้เกิดกระแสความไม่ชอบธรรมทางการเมืองของรชช.ในที่สุด

3.2.4 คดีลอบสังหาร

คดีลอบสังหารเป็นเพียงเครื่องมือควบคุมบุคคลจากกลุ่มบางกลุ่มที่เป็นฝ่ายตรงข้ามรชช. เท่านั้น รชช.ได้นำคดีลอบสังหารมาอ้างเป็นสัญญาณว่าจะจัดการกับคนที่ประสงค์ลอบปลงพระชนม์สมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายคน อาทิ พล.ต.มัญญ (มัญญกฤต) รูปขจร (จปร.7 และผู้นำนายทหารยังเติร์ก) ที่หนีออกนอกประเทศหลังรชช.ยึดอำนาจ และถูกถอดยศ พล.ต.ต.เสรี เตมียเวช และพล.ต.อ.สนอง วัฒนางกูร (ซึ่งเป็นคนสนิทพล.อ.ชาติชาย) ที่ถูกย้ายไปอยู่ในตำแหน่งไม่สำคัญ ด้านรูปคดีในช่วงเวลาที่รชช.ยึดอำนาจการปกครองประเทศจบลงที่ส่งฟ้องศาล และกลับเหลือเพียงคดีลอบสังหารพล.อ.เปรม และพล.อ.อาทิตย์ สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าเป็นการกระทำเพื่อที่จะกำจัดคนฝ่ายตรงข้ามในช่วงเวลาดังกล่าว กรณีนี้เกี่ยวข้องกับคามยุติธรรม เพราะหลังจากคดีคลี่คลายลงในปีพ.ศ.2536 ศาลสั่งยกฟ้องนายมัญญ (ถูกถอดยศ) และความจริงของการให้การที่แตกต่างของพ.อ.บุลศักดิ์ โพธิเจริญ ถูกเปิดเผย ทำให้เห็นถึงความบิดเบือนความจริงและความไม่ชอบธรรมของรชช.

3.2.5 การร่างรัฐธรรมนูญ

ร่างรัฐธรรมนูญที่ถูกมองว่าเป็นเผด็จการสืบทอดอำนาจรสช. ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 สามารถอธิบายได้ว่ายังมีสภาพที่เหลืออยู่ของรูปแบบการแทรกแซงทางการเมืองรูปแบบหนึ่งของทหารในฐานะเป็นผู้ดูแลระเบียบ (Direct Action : The Military as “Constitutional Cracker”) คือ รัฐบาลภายใต้ธรรมนูญการปกครองของรสช. และการเข้าไปมีบทบาทแทรกแซงการร่างรัฐธรรมนูญผ่านกรรมาธิการวิสามัญร่างรัฐธรรมนูญ และแปรรูปคดี รวมไปถึงสถานการณ์บัญญัติแห่งชาติซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นทหาร ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทที่ 3 จะเห็นได้ว่าการร่างรัฐธรรมนูญมีกระแสคัดค้าน และถูกตรวจสอบมาโดยตลอดจากทุกๆปัจจัย รัฐธรรมนูญที่ถูกร่างขึ้นวาระแรกมีหลายประเด็นที่สอดคล้องกับบริบทสถานการณ์ คือ ตามกระแสประชาธิปไตย แต่เมื่อผ่านวาระแรกประเด็นเหล่านั้นถูกตัดออก ทำให้กระแสการเรียกร้องเพิ่มมากขึ้นเรื่อย เพราะประเด็นที่ผ่านเข้ามากลับเป็นประเด็นที่เพิ่มบทบาทส.ว. และแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะสืบทอดอำนาจโดยสร้างช่องทางไว้สำหรับเลือกนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง นอกจากนี้การเลือกตั้งแบบเขตเดียวรวมเบอร์ หรือ “พวงใหญ่” ถูกคัดค้านเนื่องมาจากการวิเคราะห์กันว่าทำให้พรรคการเมือง พรรคสามัคคีธรรม-ชาติไทย ซึ่งเป็นพรรคที่สนับสนุนผู้นำรสช.ได้เปรียบจากการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หลังจากนั้นก็มีกระแสตรวจสอบประชาติแบบปลุกระดมสนับสนุนรัฐธรรมนูญที่ผ่านวาระ 3 แล้วในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ.2534 ก่อนที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ.2534 ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2534 ท่ามกลางกระแสคัดค้านอย่างรุนแรงที่ต่อเนื่องไปจนถึงช่วงของการเข้าสู่อำนาจของรสช.ด้วย

แนวคิดของ Max Weber และ David Beetham สามารถอธิบายถึงความไม่ชอบธรรมเชิงกฎหมายตรงนี้ว่าเกิดมาจากความไม่ยอมรับของประชาชน (ซึ่งในช่วงของการเข้าสวมบทบาทผู้นำรัฐบาลของผู้นำรสช.จะในความชอบธรรมจากรัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นแบบไม่ชอบธรรมมาอ้าง) การคัดค้านของปัจจัยต่างๆกลุ่มกดดัน กลุ่มผลประโยชน์ และประชาชน ซึ่งมีกลุ่มใหญ่ๆ คือ ครป. 4 พรรคการเมืองหลัก สนนท. และถึงสหภาพนายควม รวมไปถึงนักวิชาการ เป็นผู้นำการชุมนุม และมีประชาชนตามมาชุมนุมคัดค้านร่วมเป็นจำนวนมากตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 และ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความชอบธรรมทางการเมือง เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญขาดความชอบธรรม เพราะประชาชนขาดความรู้สึกจงรักภักดี (emotional loyalty) และความศรัทธาในคุณค่าที่สูงสุด (faith in absolute values) ส่งผลให้ไม่ตระหนักในกฎหมาย (recognition of legality) ในที่สุด

3.2.6 ผลักดันพรรคการเมือง

พรรคการเมืองที่สนับสนุนรสช.อย่างชัดเจน คือ พรรคสามัคคีธรรม และพรรคชาติไทย ตามที่ได้นำเสนอไปแล้ว พรรคสามัคคีธรรมเป็นพรรคที่จัดตั้งโดยน.ต.ฐิติ นาครทรรพซึ่งใกล้ชิดกับ พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล (ผบ.ทอ. และรองประธานรสช.) ส่วนพรรคชาติไทยมีการผลักดัน พล.อ.อ. สมบุญ ระหงษ์ (ผู้ว่าการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย และมีความสนิทสนมกับน.ต.ฐิติ) เป็นหัวหน้าพรรค การผลักดันพรรคการเมืองถูกผูกโยงกับการพิจารณาของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) เนื่องจากนักการเมืองหลายคนในพรรคชาติไทย และพรรคสามัคคีธรรมไม่ถูกยึดทรัพย์ หลังจากนั้นจึงมีการดำเนินการเลือกคณะกรรมการพรรคพรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย และกิจสังคม ซึ่งบุคคลใกล้ชิดรสช.ขึ้นดำรงตำแหน่งสำคัญในพรรคทั้งสิ้น ทั้ง พล.อ.อ. สมบุญ (หัวหน้าพรรคชาติไทย) น.ต.ฐิติ (เลขาธิการพรรคสามัคคีธรรม) และ พล.ท. เขษม ไกรสถนต์ (เลขาธิการพรรคกิจสังคม) เป็นต้น ดังนั้นการเริ่มผลักดันพรรคการเมืองชี้ให้เห็นถึงความพยายามที่จะสืบทอดอำนาจของรสช.ซึ่งบ่งชี้ถึงแนวโน้มในการไม่ยอมรับต่อการดำเนินการสร้างความชอบธรรมขึ้นสู่อำนาจนี้

การผลักดันพรรคการเมือง เป็นความพยายามของทหารที่จะเพิ่มแรงสนับสนุนด้วยความยินยอมขององค์กรในสังคม³⁴ การได้รับความไว้วางใจจากพรรคการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนที่ผ่านกระบวนการเลือกตั้งทั่วไป เป็นสิ่งที่รสช.เชื่อว่าจะทำให้เกิดความชอบธรรมต่อบทบาททางการเมืองของรสช.ไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม ดังนั้นการวางพื้นฐานด้วยการมีพรรคการเมืองเป็นผู้สนับสนุนจึงเป็นทางเลือกที่ดีที่จะลดแรงกดดันรวมทั้งยังเป็นการเพิ่มพันธมิตรที่จะต่อต้านการคัดค้านภายใต้บริบทสถานการณ์ประชาธิปไตย

3.2.7 การบริหารงานข้าราชการประจำ

งานศึกษาพยายามจะนำเสนอถึงความไม่แตกต่างระหว่างรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย และรัฐบาลนายอานันท์ เนื่องจากแรงผลักดันจากรสช.ที่เข้าไปเกี่ยวข้องเครือข่ายการบริหารงานข้าราชการประจำ และวิกฤตการณ์ที่มีผลต่อภาพลักษณ์รัฐบาล และรสช.ในกระทรวงคมนาคมตามที่ได้นำเสนอไปแล้วในบทที่ 3 ทั้งกรณี พล.ต.ต. เสรี และ พล.ต.อ. สอนอง กรณีจปร.5สายตำรวจ กรณีกระทรวงเกษตรฯ และกระทรวงต่างๆ รวมไปถึงการใช้ข้าราชการส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น จูงใจ

³⁴ ทินพันธุ์ นาคะตะ, อ้างแล้ว, บทที่ 2.

ประชาชนต่างจังหวัดเคลื่อนไหวสนับสนุนรัฐธรรมนูญ สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงสภาพความไม่ชอบธรรมทางการเมือง เนื่องมาจากรสช.ผิดสัญญาในการที่จะจัดการบริหาร และนำความไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับข้าราชการการเมืองรังแกข้าราชการประจำมาเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจ

3.3 ช่วงรสช.เข้าสวมบทบาทผู้นำรัฐบาล

หากพิจารณาการดำเนินการของรสช.ตั้งแต่ยึดอำนาจมาจนถึงช่วงเวลาในการเข้าสวมบทบาทผู้นำรัฐบาลแล้วจะเห็นว่ารูปแบบของการแทรกแซงทางการเมืองของรสช.ตรงกับระดับการโค่นล้มอำนาจ และเข้าปกครองประเทศแทน (level of supplanment) คือ ใช้กำลังบังคับรัฐบาลพลเรือนออกจากอำนาจ และเข้าปกครองประเทศแทน เพียงแต่กระบวนการที่ดำเนินการของรสช.นั้นใช้ระยะเวลานาน เนื่องมาจากการที่รสช.ต้องคำนึงถึงบริบทสถานการณ์โดยเฉพาะการรับรู้และการศึกษาของประชาชน และกระแสประชาธิปไตย ที่ทำให้รสช.ขาดความเชื่อมั่นที่จะปกครองประเทศทันที จากที่ได้กล่าวมาในช่วงรัฐบาลพลเรือนจัดตั้งโดยรสช.จะเห็นได้ว่ารสช.พยายามสร้างความชอบธรรมทางการเมืองเชิงรูปแบบโดยเฉพาะการอาศัยรัฐธรรมนูญ และฐานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากเลือกตั้งของประชาชน เพื่อให้ตรงกับบริบทกระแสประชาธิปไตย ดังนั้นงานศึกษานี้จึงแยกประเด็นกระบวนการสร้างความชอบธรรมเชิงรูปแบบที่รสช.สร้างขึ้นมา เพื่อพยายามมีบทบาททางการเมืองในการปกครองประเทศ มีดังต่อไปนี้

3.3.1 รัฐสภาของรสช.

3.3.2 รัฐธรรมนูญของรสช.

3.3.3 ทหารแห่งชาติของรสช.

3.3.4 การบิดเบือนข่าวสารของรสช.

3.3.1 รัฐสภาของรสช.

สามารถกล่าวได้ว่ารัฐสภาเป็นของรสช. ตั้งแต่หลังวันเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 มีการรวมกลุ่มพรรคการเมืองนำโดยพรรคสามัคคีธรรมซึ่งได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด หลังจากนั้นจึงเกิดพรรคร่วมรัฐบาล 5 พรรค คือ พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย และพรรคราษฎร การประชุมเพื่อหารือกันจัดตั้งพรรครัฐบาลนั้นจัดทำขึ้นที่บ้านพักรับรองกองทัพอากาศ และมีแกนนำรสช.อยู่อย่างพร้อมหน้า หลังจากหารือเสร็จสิ้นมีความ

พยายามที่จะเสนอนายณรงค์ วงศ์วรรณ (หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม) เป็นนายกฯ ส่วนในด้านวุฒิสมาชิกที่มีอำนาจเทียบเคียงส.ส. ซึ่งได้รับการเสนอชื่อจากรสช. และมีประธานรสช.เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ส่วนใหญ่เป็นทหาร และบุคคลใกล้ชิดตรสช. เตรียมพร้อมสำหรับเมื่อผู้นำรสช. คนใดคนหนึ่งขึ้นเป็นผู้นำรัฐบาลก็จะเป็นเผด็จการรัฐสภาโดยทันที จากนั้นหลังการหารือจนได้แนวคิดที่จะเสนอนายณรงค์เป็นนายกฯ และเมื่อประกาศออกไป ทางการสหรัฐฯประกาศไม่รับรองนายณรงค์เข้าประเทศทันที ทำให้เกิดกระแสการไม่ยอมรับนายณรงค์ สิ่งที่ตามมาคือกระแสใหม่ที่จะผลักดันพล.อ.สุจินดา และพล.อ.อ.สมบุญ ซึ่งคนหนึ่งเป็นแกนนำรสช. และอีกคนหนึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดตรสช. แม้ว่าพล.อ.สุจินดาจะปฏิเสธการเป็นนายกฯมาโดยตลอดจนกระทั่งถึงวันที่ 6 เมษายน พ.ศ.2535 ซึ่งเป็นวันสุดท้าย แต่แล้วพล.อ.สุจินดาก็รับตำแหน่งนายกฯในวันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2535 และแถลงการณ์ “เสียสัจย์ เพื่อชาติ” ในวันต่อมา ทำให้การเรียกร้องคัดค้านตลอดเวลาที่ผ่านมาเกี่ยวกับการไม่ต้องการนายกฯคนกลาง และจากปัจจัยความยอมรับต่างๆ จากการนี้ทำให้ปัจจัยทั้งประชาชน กลุ่มกดดัน กลุ่มผลประโยชน์ และต่างประเทศ เริ่มไม่ยอมรับรัฐบาลไทยรวมไปถึงพรรคการเมือง 5 พรรครัฐบาล ที่ขาดจุดยืนทางการเมือง เนื่องมาจากการได้ผลประโยชน์จากการเป็นรัฐบาล ความเชื่อมั่นอำนาจทางการทหารของรสช.จะคุ้มครองความเป็นรัฐบาลได้ และอิทธิพลทางทหารของรสช.เหนือพรรคการเมืองเหล่านั้น ทำยที่สุดเหตุการณ์บ้านปลายไปสู่การชุมนุมประท้วง และการใช้กำลังเข้าปราบปราม ไปจนถึงการต้องลงจากอำนาจของพล.อ.สุจินดาในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2534

3.3.2 รัฐธรรมนูญของรสช.

มีการตรวจสอบรัฐธรรมนูญโดยคณะกรรมการประชาธิปไตยตั้งแต่เริ่มมีการร่างรัฐธรรมนูญ หลังจากนั้นเมื่อรัฐธรรมนูญผ่านวาระแรก และถูกแก้ไขประเด็นจนมีลักษณะเผด็จการสืบทอดอำนาจรสช.ที่สำคัญ คือ

1. นายกรัฐมนตรีที่ไม่จำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้ง
2. อำนาจของส.ว.เทียบเคียงกับอำนาจส.ส.ในเรื่องการอภิปรายไม่ไว้วางใจ ซึ่งการแต่งตั้งส.ว.วาระแรกหลังจากใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีประธานรสช.เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในการร่างรัฐธรรมนูญ รสช.อาศัยการผูกขาดสถานิติบัญญัติแห่งชาติที่มีทหารเป็นสมาชิกจำนวนมาก ทำให้ทหารย่อมต้องรักษาผลประโยชน์ของนายทหารที่เป็นผู้บังคับบัญชาซึ่งผู้นำสูงสุดของเหล่าทัพขณะนั้นก็คือรสช. รสช.อ้างความชอบธรรมด้วยกฎหมาย

(legal) ตามแบบของการอ้างความชอบธรรมของ Max Weber เพื่อขึ้นเป็นนายกฯ ซึ่งตรงกับความคิดของกลุ่มต่างๆที่คัดค้านร่างรัฐธรรมนูญมาโดยตลอด กระแสการคัดค้านจากกลุ่มต่างๆรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ไม่ได้มีการออกมาขับไล่รัฐบาลเนื่องมาจากรัฐบาลชุดนี้เป็นเพียงรัฐบาลชั่วคราว

หลังการเลือกตั้งทั่วไป มีการจัดตั้งรัฐบาลโดย 5 พรรคการเมือง มีการผ่อนคลายเป็นพิเศษ กระแสที่ว่านายณรงค์ จะถูกเสนอชื่อเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ภายหลังถูกทางการสหรัฐปฏิเสธ และท้ายที่สุดมีการเสนอชื่อ พล.อ.สุจินดาขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี และกล่าวอ้างว่ารัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดว่าต้องเป็นผู้ที่มาจากกาเลือกตั้ง สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการแทรกแซงทางการเมืองของรสช. ไม่ว่าจะโดยตรง หรือ โดยอ้อม ที่มีมาโดยตลอดนั้น เป็นการกระทำเพื่อสืบทอดอำนาจรสช. และสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมทางการเมือง คือ การชุมนุมคัดค้าน และขับไล่ พล.อ.สุจินดาออกจากตำแหน่งนายกฯด้วยจำนวนผู้คนหลายแสนคนตามที่เสนอมาในส่วนของบทที่ 3

3.3.3 ทหารแห่งชาติของรสช.

หลังการปราบกบฏวันที่ 1 - 3 เมษายน พ.ศ.2524 (เมษาฮาวาย) ทำให้นายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 เติบโตทดแทนสภาพสูญญากาศในกองทัพ การดำเนินการแข่งขันของรุ่นยังคงมีต่อไป แต่ด้วยการผนึกกำลังของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 กับ จปร.6 จปร.11 และ จปร.12 ทำให้รุ่น 0143 ขึ้นมาอยู่ในระดับยอดของกองทัพทุกเหล่าทัพ และด้วยความเข้มแข็งด้านฐานกำลังทหาร และการวางเครือข่ายที่เหนียวแน่นกำลังทหารของชาติจึงเป็นแรงผลักดันให้นายทหารรสช. เข้าสู่อำนาจทางการเมืองได้ในที่สุด หลังการเข้าดำรงตำแหน่งนายกฯของ พล.อ.สุจินดา (ผู้นำรุ่นจปร.5 และรุ่น 0143) สิ่งก็ตามมา คือ การให้ความสนับสนุนของเพื่อร่วมรุ่นซึ่งครองตำแหน่งยอดของกองทัพ และแม่ทัพภาคเกือบทั้งหมด นอกจากนี้ฐานสนับสนุนผบ.พล.กำลังรบที่เป็นเครือข่ายก็มีความสำคัญในการให้การสนับสนุน ด้วยความมั่นใจในฐานอำนาจทางการเมือง และการสนับสนุนของเพื่อนทหารทำให้ พล.อ.สุจินดาเข้ารับตำแหน่งนายกฯ โดยผู้ที่มาสืบทอดตำแหน่งผบ.ทบ. คือ พล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี เพื่อนสนิท และพี่ภรรยา พล.อ.สุจินดา ในขณะที่ พล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล (ผบ.ทอ. และแกนนำรุ่น 0143) ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผบ.สส.ด้วย หลังจากนั้นในช่วงที่มีการชุมนุมประท้วงอย่างหนักช่วงแรกวันที่ 7 - 11 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ทหารได้ให้กำลังใจ และให้การสนับสนุน พล.อ.สุจินดา มาโดยตลอด ทั้งวางแผนทุกรูปแบบทั้งในเชิงปฏิบัติการจิตวิทยา และการใช้กำลัง พล.อ.อ.เกษตรได้อนุมัติแผนไพร่พินาศ/33 และคำสั่งยุทธการที่ 35 (ยก.55) เพื่อนำมาใช้ปราบ และปราบจลาจล นอกจากนี้ยังมีการใช้แผนยั่วยุ และ การเข้าร่วม

ปะปนกับฝ่ายคัดค้าน อันนำไปสู่การใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงเป็นสาเหตุสำคัญในการที่พล.อ.สุจินดาผู้นำรชช.ต้องลงจากอำนาจ เนื่องจากภายใต้บริบทกระแสโลกปัจจุบันที่ไม่สามารถปิดกั้นข้อมูลข่าวสารได้ ทำให้การบิดเบือนยิ่งเพิ่มความต้องการที่จะรู้ และสร้างความรู้สึกล้มใจยอมรับรชช.จนต้องออกไปชุมนุมประท้วงเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้การประณามจากประเทศต่างๆตามที่ได้นำเสนอมาแล้วในส่วนของปัจจัยเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้รชช.ไม่สามารถอยู่ในอำนาจการปกครองประเทศต่อไป ท้ายที่สุดการพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯนำไปสู่การต้องยอมลงจากอำนาจของฝ่ายทหาร เนื่องมาจากการฝืนอยู่ในอำนาจต่ออาจก่อให้เกิดความแตกแยกภายในของสถาบันกองทัพเอง และจะเกิดเหตุการณ์รุนแรงมากขึ้น ประกอบกับสถาบันกษัตริย์ไทยเป็นแหล่งรวมน้ำใจของทุกสถาบันในชาติตั้งนั้นหากรชช.ยังฝืนอยู่ในอำนาจการเมืองรชช.ต้องเสี่ยงต่อการต่อสู้อย่างโดดเดี่ยว

หากอธิบายด้วยแนวคิดที่เน้นความเข้มแข็งขององค์กรทหาร อาจเป็นฐานที่จะมาประยุกต์ใช้กับความคิดที่เชื่อว่าทหารเป็นองค์กรเดียวที่ผูกขาดความชอบธรรมในการใช้อำนาจ³⁵ ที่นำไปสู่การปราบปรามผู้ชุมนุมก่อความไม่สงบในเหตุการณ์วันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ซึ่งความรุนแรงไม่มีความเหมาะสมต่อหลักสิทธิมนุษยชน เสรีภาพของประชาชนภายใต้กระแสระบอบประชาธิปไตย

3.3.4 การบิดเบือนข่าวสารของรชช.

แนวความคิดของ Antony McGraw มีนัยยะถึงผู้ใช้เทคโนโลยีข่าวสารเป็นเพียงคนส่วนน้อยที่สะท้อนอำนาจ และสิทธิพิเศษของบุคคลสู่บุคคล สื่อเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เห็นความสมดุลของรัฐ (Balance of state) และความร่วมมือในการใช้อำนาจระดับโลก (Corporate power in global politics) แนวความคิดของ McGraw จึงเชื่อมโยงกับการศึกษาในประเด็นนี้ที่ได้นำเสนอเกี่ยวกับการบิดเบือนข่าวสารไปแล้วในส่วนของ การควบคุมสื่อมวลชน และในเรื่องปัจจัยบริบทเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมอำนาจการปกครอง สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมอันเกิดจากการให้ข้อเท็จจริงผ่านสื่อมวลชนรัฐที่ไม่ตรงกับสื่อมวลชนเอกชน และต่างประเทศ ส่งเสริมให้รัฐบาลขาดความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ความพยายามของผู้นำรชช. และผู้นำรัฐบาลที่มาจาก รชช. จะออกแถลงการณ์ตอบโต้บิดเบือน อ้างการกระทำเพื่อปกป้องสถาบันกษัตริย์ ฝ่ายคัดค้านเป็นคอมมิวนิสต์ หรือ ลัทธิใหม่ การชี้ให้เห็นถึงการใช้อำนาจรุนแรงของผู้ชุมนุมก่อนไม่สามารถที่จะ

³⁵ Harold Lasswell, สุจิต บุญบงการ และชัยอนันต์ สมุทวณิช, อ้างจาก, บทที่ 2.

ปิดบังข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นภายใต้กระแสข้อมูลข่าวสารหลังไหลของข้อมูลข่าวสารได้ ประชาชนในยุคสรช. ซึ่งเป็นยุคที่เปิดกว้างในการรับข้อมูลข่าวสารจากหลายสื่อ อาทิ จานดาวเทียม โทรสาร วิทยุสื่อสาร โทรศัพท์เคลื่อนที่ ฯลฯ สิ่งต่างๆ เหล่านี้นำไปสู่การเปรียบเทียบเชิงเหตุผลที่ขัดแย้งกัน และยังมีความแตกต่างมากยิ่งสร้างให้เกิดความคิดว่ารัฐบาลบิดเบือนมาก ดังนั้นกลุ่มต่างๆ จึงหันมาเรียกร้องให้เปิดเผยข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และบางส่วนพยายามจะร่วมเหตุการณ์เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงทำให้เกิดคนหมู่มากเข้าร่วมชุมนุมมากขึ้นไป

เนื่องจากสรช. ได้นำอำนาจทางการทหารมาปกครองประเทศ และบิดเบือน หรือ เปลี่ยนแปลงเจตนารมณ์ของหลักแห่งความชอบธรรมในการปกครอง³⁶ แนวคิดเรื่องการถอนตัวทางการเมืองของทหารของ สุชาติ บำรุงสุข ชี้ให้เห็นว่า ด้วยความไม่ชอบธรรมที่ผ่านมานี้แต่ละช่วงเป็นแรงสะสม ทำให้สรช. จำเป็นต้องถอนตัวเนื่องจากแรงกดดันจากสังคมภายในซึ่งมีกลุ่มพลังต่างๆ คัดค้าน และนำไปสู่การลุกขึ้นสู้ของประชาชนดังเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตย 17 - 20 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ในที่สุด

³⁶ ทินพันธ์ นาคะตะ, อ้างจาก, บทที่ 2.

4. การนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของรศช.

งานศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองนั้นเป็นไปเพื่อส่งเสริมให้กลุ่มอำนาจรศช. เข้าปกครองประเทศ เพื่อส่งเสริมการเข้าไปรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนในแต่ละด้าน โดยในที่นี้ได้แบ่งผลประโยชน์ของกลุ่มรศช. ไว้ดังต่อไปนี้

4.1 ผลประโยชน์ในกองทัพ

4.2 ผลประโยชน์ในฝ่ายรัฐบาล

4.1 ผลประโยชน์ในกองทัพ

ผลประโยชน์ในกองทัพมีความสำคัญต่อรศช. มาก เนื่องจากจากกลุ่มรศช. เป็นกลุ่มทหารและมีฐานสนับสนุนหลัก คือ สถาบันกองทัพทั้งที่เป็นรุ่นเดียวกัน และรุ่นน้อง ดังนั้นการที่มีผู้นำทหารเข้าแทรกแซงทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตาม งานศึกษาจะนำเสนอการรักษาผลประโยชน์ของรศช. ในกองทัพไทย 2 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. การโยกย้ายนายทหารประจำปี
2. การจัดซื้อยุทโธปกรณ์ของกองทัพ

รูปแบบที่ 1 ความพยายามแทรกแซงการเมืองเพื่อสร้างฐานอำนาจทางทหารจากการโยกย้ายนายทหารประจำปีมีมาโดยตลอด ตำแหน่ง หรือ ยศ ทางทหารมีความสำคัญต่อศักดิ์ศรีนายทหาร สิ่งที่มาจากตำแหน่ง คือ อำนาจ ในทหารทุกเหล่าตำแหน่งทางการทหารที่คุมกำลังจะมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งในการได้มาซึ่งผลประโยชน์เชิงธุรกิจ และผลประโยชน์ด้านการเป็นฐานกำลัง การโยกย้ายนายทหารไทยจะมีตำแหน่งที่ถูกจับตาเพียงไม่กี่ตำแหน่ง คือ ในระดับยอดของกองทัพ ยกตัวอย่าง ผู้บัญชาการกองทัพต่างๆโดยเฉพาะกองทัพบก รองผู้บัญชาการ ผู้ช่วยผู้บัญชาการ เสนาธิการ รองเสนาธิการ และผู้ช่วยเสนาธิการ ในลำดับต่อมาโดยเฉพาะกองทัพบกจะเป็นแม่ทัพภาค กองทัพอากาศ และเรือ จะเป็นเจ้ากรมสำคัญซึ่งมีเพียงไม่กี่กรม ส่วนระดับที่เป็นนายทหารคุมกำลังกองพลในกองทัพบกจะมีทั้งหมด 17 กองพล ตำแหน่งสำคัญที่สุด คือ ผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ 1 รักษาพระองค์ เนื่องจากเป็นทหารคุมกำลังภายในและรอบๆกรุงเทพมหานคร ซึ่งสำคัญต่อการทำการปฏิบัติ และต่อต้านการปฏิวัติมาโดยตลอด และ

ตำแหน่งนี้มักเป็นทางผ่านไปสู่ตำแหน่งระดับยอด เพราะส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำรุ่นที่ขึ้นมาอยู่ในตำแหน่งนี้

ผลประโยชน์จากการโยกย้ายจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นที่ต้องการของนายทหารทุกคน การเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นโดยตรง หรือ ทางอ้อมของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 มีมาโดยตลอดหลังกบฏเมษาฮาวาย ยิ่งในช่วงก่อนการยึดอำนาจจากพล.อ.ชาติชาย นายทหารรุ่นนี้ขึ้นสู่ตำแหน่งระดับสูงในกองทัพเกือบทุกเหล่าทัพ ท้ายที่สุดเมื่อได้ขึ้นในระดับยอด เมื่อถูกกระทบกระเทือนผลประโยชน์นี้จึงเป็นสาเหตุทำให้ยึดอำนาจ หลังจากยึดอำนาจในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ช่วงโยกย้ายนายทหารประจำปีเดือนกันยายน พ.ศ.2534 นายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ขึ้นมามีบทบาทในทุกเหล่าทัพผบ.ทบ. ผบ.ทอ. ผบ.ทร. และผบ.สส. นอกจากนี้ยังได้ผลักดันนายทหารรุ่นน้องที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ขึ้นมามีตำแหน่งระดับแม่ทัพภาค 5 ตำแหน่ง ผบ.พล.หน่วยรบ 9 ตำแหน่ง ตามที่ได้เสนอไปแล้วในบทที่ 3 และหลังจากนั้นเมื่อเข้าสู่อำนาจการปกครองในปีพ.ศ.2535 พล.อ.สุจินดา (ผบ.ทบ. และผบ.สส.) ลาออกมาเป็นนายกฯ ทำให้ตำแหน่งว่างลง จากนั้นก็มีการสืบทอดตำแหน่งผบ.ทบ. และผบ.สส. และการทดแทนตำแหน่งที่ว่างตามลำดับ ซึ่งเป็นนายทหารจปร.5 ที่ขึ้นมาทดแทนตำแหน่งระดับยอดในกองทัพทั้งหมด ซึ่งคาดการณ์ได้ว่าหากรัฐบาลรชช.อยู่ในอำนาจต่อไปฐานกำลังทางทหารจะเข้มแข็ง และมีการสืบทอดตำแหน่งทางทหารต่อกันไปในเครือข่ายรุ่น และตระกูลอีกด้วย

รูปแบบที่ 2 การจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์มีความสำคัญต่อกองทัพเป็นอย่างมาก เนื่องจากมาจากกองทัพนอกจากจะมีกองพลแล้ว อาวุธที่ทันสมัยยังเป็นสิ่งสำคัญในการปกป้องประเทศจากภัยทั้งภายนอก และภายใน ดังนั้นจึงมีความพยายามที่จะซื้ออาวุธที่ทันสมัยเข้ากองทัพ และนอกจากนี้ธุรกิจภายในกองทัพยังมีความสำคัญต่อนายทหารเป็นอย่างมากเนื่องจากมีผลประโยชน์มหาศาล ตามที่ได้เสนอไปแล้วในตอนต้นการตัดสินใจประมาณการจัดซื้ออาวุธเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งในการยึดอำนาจของรชช.จากรัฐบาลพล.อ.ชาติชาย หลังจากยึดอำนาจพล.อ.ชาติชายแล้ว มีการเสนองบประมาณการจัดซื้ออาวุธก่อนเปิดปีงบประมาณ พ.ศ.2534 ในรัฐบาลนายอานันท์ กระทรวงกลาโหมภายใต้การบริหารของผู้นำรชช.เสนองการจัดซื้ออาวุธด้วยงบประมาณมหาศาล และถูกนายอานันท์ตัดงบประมาณถึง 4 พันล้านบาท ทำให้เกิดความไม่พอใจของผู้นำเหล่าทัพออกมาแถลงชี้แจงทั้งชี้แจงการของงบประมาณ และไม่พอใจการตัดงบประมาณจนทำให้เกิดกระแสข่าวลือว่าจะมีการปลดนายอานันท์ และรัฐบาลออก สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ว่าเมื่อรัฐบาลพล.อ.สุจินดาเข้ามาทำการปกครองประเทศจะต้องมีการเพิ่มงบประมาณกองทัพเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ของกลุ่มรชช.ที่ครองอำนาจอยู่ในทุกเหล่าทัพ

4.2 ผลประโยชน์ในรัฐบาล

การแทรกแซงทางการเมืองของนายทหารสช.นำไปสู่การอุปถัมภ์บุคคลในเครือข่ายมากมาย ตั้งแต่เริ่มยึดอำนาจตามที่ได้นำเสนอไปแล้วเกี่ยวกับการจัดการบริหารข้าราชการพลเรือน ดังนั้นการเข้าสู่อำนาจการปกครองโดยการเป็นผู้นำรัฐบาลของพล.อ.สุจินดา ผู้นำสช. นอกจากจะมีความสำคัญต่อเครือข่ายทางการเมืองแล้ว ยังสำคัญต่อผลประโยชน์ และการเล่นพรรคเล่นพวกในอำนาจการบริหารประเทศ เนื่องมาจากเครือข่ายที่เกี่ยวข้องของนายทหารจปร.5 มีอยู่อย่างมหาศาลมากมาย

ตามที่ได้นำเสนอไปแล้วหลังจากยึดอำนาจมีการโยกย้ายข้าราชการที่เป็นคนของกลุ่มอำนาจเดิม โดยเฉพาะกลุ่มชวยราชครูของพล.อ.ชาติชาย อาทิ พล.ต.กมล ทัพพะรังสี พล.ต.ต.เสรี เตมียเวช พล.ต.อ.สนอง วัฒนางกูร นายอนันต์ อนันตกุล เป็นต้น เพื่อกำจัดบุคคลเหล่านี้ไม่ให้อยู่ในตำแหน่งที่จะกระทบกระเทือนต่อการจัดการบริหารของรชช. หลังจากตั้งรัฐบาลนายอนันต์แล้ว มีการผลักดันนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 เป็นรัฐมนตรี และเครือข่ายข้าราชการของนายทหารจปร.5 และรุ่น 0143 ในส่วนของข้าราชการประจำ (ยกเว้นสายทหาร) ซึ่งได้กล่าวรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 3 และสามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. สายตำรวจ มีการผลักดันสายนายตำรวจของจปร.5 สายของพล.ต.ท.วิโรจน์ เปาอินทร์ และสายพล.ต.ท.บุญชู วังกานนท์
2. สายข้าราชการพลเรือนของรชช.

หลังจากนั้นเมื่อเข้าพล.อ.สุจินดา เป็นนายกรัฐมนตรี ก็มีการดึงนายทหารสายจปร.5 และรุ่น 0143 รวมไปถึงผู้มีความสำคัญใกล้ชิดเข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี 9 ตำแหน่ง และสายทหารรุ่นนี้ 6 คน นอกจากนั้นยังมีการแต่งตั้งข้าราชการการเมืองซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในตระกูลหนุนภักดี และนาครทรพด้วย แต่รัฐบาลยังไม่ได้มีโอกาสได้บริหารประเทศอย่างจริงจัง เนื่องมาจากปัญหาด้านความชอบธรรมทางการเมือง ที่ถูกคัดค้านจากกลุ่มกบฏ ก่อผล ประโยชน์ ประชาชน และท้ายที่สุดการไม่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ จนนำไปสู่การหมดความชอบธรรมทางการเมือง และต้องถอนตัวจากอำนาจไปในที่สุด